

**NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE AKADEMİK BİLGİ ÜRETİMİ İLMİ
ETÜDLER DERNEĞİ (İLEM) ÖRNEĞİ**

SİNEM KAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
DR. ÖĞR. ÜYESİ. FARUK KARAARSLAN**

KONYA-2019

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sinem Kaya	
	Numarası	168103011008	
	Ana Bilim /BilimDalı	Sosyoloji Anabilim Dalı / Sosyoloji Bilim Dalı	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	
		Doktora	
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi. Faruk Karaarslan	
Tezin Adı	TÜRKİYE’DE AKADEMİK BİLGİ ÜREİMİ İLMİ ETÜDLER DERNEĞİ (İLEM) ÖRNEĞİ		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Sinem Kaya
İmzası

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	---

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sinem Kaya		
	Numarası	168103011008		
	Ana Bilim /BilimDalı	Sosyoloji Anabilim Dalı / Sosyoloji Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi. Faruk Karaarslan		
Tezin Adı	TÜRKİYE'DE AKADEMİK BİLGİ ÜREİMİ İLMİ ETÜDLER DERNEĞİ (İLEM) ÖRNEĞİ			

Türkiye’de akademik bilgi üretimi üzerine yapılmış olan bu çalışma teorik ve saha olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde akademik bilgi üretim merkezleri olan üniversitenin Avrupa’da ve Türkiye’de gelişimi üzerine durulmuştur. Bu bölümde öncelikle Ortaçağ’da başlayan akademilere ve akademilerin üniversiteler evrilmesine yer verilmiştir. Daha sonra Avrupa içerisine yayılan üniversitelerin tarihsel süreç içerisinde gelişerek Türkiye eğitim sistemine etkisi ele alınmıştır. Üniversitelerin tartışıldığı bu bölümde, üniversitenin misyonlarına değinerek en önemli misyonlarından bir olan akademik bilgi üretimi üzerinde durulmuştur. Çalışmanın devamında, Türkiye’nin tarihsel süreç içerisinde yaşadığı üniversite reformları ve YÖK tartışılmıştır. Kısıtlı imkanlara sahip olan üniversitelerde akademik bilgi üretimi 2000’li yıllardan itibaren sivil alanlarda da kendini göstermeye başlamış ve tartışmada akademik bilgi üretiminin gerçekleştiği İLEM örneği üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünü oluşturan kısım ise metodoloji bölümüdür. Bu çalışmada nicel araştırma yöntemi ve teknikleri kullanılmıştır. Çalışmanın son bölümü araştırma bulgularının analizini içermektedir. Bu bölümünde, Türkiye’de akademik bilgi üretim yeri olan üniversite ve İLEM kuruluşuna ilişkin, İLEM’de eğitim alan ve hala eğitimine devam eden öğrencilere yönelik anket formları oluşturulmuştur. 182 anketin cevapları JASP programı ile ki-kare, t-testi gibi istatistik teknikler kullanılarak yorumlanmıştır. Araştırmada Türkiye’de akademik bilgi üretiminde yer alan üniversite ve İLEM hakkında önemli bulgular elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Üniversite, Akademik Bilgi, Akademik Bilgi Üretimi, İLEM

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Sinem Kaya		
	Student Number	168103011008		
	Department	Sosyoloji Anabilim Dalı / Sosyoloji Bilim Dalı		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Dr. Öğr. Üyesi. Faruk Karaarslan		
	Title of the Thesis/Dissertation	The Production of Academic Knowledge In Turkey: Example of İlimi Etüdler Derneği (İLEM)		

This work has been completed on the production of academic knowledge in Turkey. It consists of two parts, namely theoretical and field. In the first part of this study, we focus on the development of academic knowledge and university in Europe and Turkey. Firstly in this part we discuss how knowledge are transformed university and in this way how appearance University in Middle Ages. Then we evaluate transformation of university with historical aspects and its impact on Turkey. In this section which universities are discussed, we evaluate academic knowledge production and its mission. In addition to this study, university reforms in Turkey and YÖK (Higher Education Institution) were discussed in historical process. In the universities with limited facilities, academic knowledge production has started to show itself in civilian areas since 2000, İLEM is one of the example of academic knowledge production which was discussed in this study. The second part of the study is the methodology section. In this study, quantitative research method and techniques are used.

The last part of the study includes an analysis of research findings. In this section, questionnaire forms were prepared for students who were educated in İLEM and still continue their higher education. This form is about production of academic knowledge in university and İLEM. The responses of 182 questionnaires were interpreted by using statistical techniques such as chi-square and t-test with JASP program. Significant findings were obtained about the university and İLEM which produce academic information.

Key Words: Turkey, University, Academic Knowledge, Production of Academic Knowledge.

İÇİNDEKİLER

İçindekiler	iv
Önsöz	vi
Giriş	1

BİRİNCİ BÖLÜM

Üniversite Kavramı Ve Türkiye’de Üniversitenin Gelişimi

1.1. Üniversitelerin Tarihi Gelişimi	5
1.1.1. Ortaçağ’da Üniversiteler	6
1.1.2. Modern Dönemde Üniversiteler	10
1.1.3. Üniversite Reformları	11
1.1.4. Fransız İhtilali Sonrası Avrupa’da Üniversite	13
1.2. Türkiye’de Üniversite	15
1.2.1. Anadolu’da Medreselerin Gelişimi	16
1.2.2. Cumhuriyet Dönemi Üniversiteler	19
1.2.3. Üniversite Reformu	21
1.2.4. Yüksek Öğretim Kurulu	24

İKİNCİ BÖLÜM

Türkiye’de Akademik Bilgi

2.1. Türkiye’de Akademik Bilgi Üretimi	29
2.1.1. Bilgi Üretimi	29
2.1.2. Bilgi ve Bilgi Türleri	31
2.1.3. Akademik Bilgi Üretimi	33
2.1.4. Türkiye’de Akademik Bilgi Üretimi	37
2.1.4.1 Akademik Özgürlük	38
2.1.4.2. Lisansüstü Eğitim	44
2.1.5. Sivil Alanda Akademik Bilgi Üretimi	46
2.1.5.1. Sivil Alanda Akademik Bilgi Üretim Yeri İLEM	47
2.1.5.2. İLEM Eğitim Programı	48
2.1.5.3. İLEM İhtisas Programı	49
2.1.5.4. İLEM Projeler	51
2.1.5.5. İLEM Yayınları	55
2.1.5.6. İLEM Etkinlikler	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Araştırma Metodolojisi ve Bulgular

3.1 Metodoloji	
3.1.1. Hipotezler	60
3.1.2. Örneklem	61
3.1.3. Anket Soru Formu Özellikleri	62
3.1.4. Araştırmada Kullanılan İstatistik Teknikler	62

3.2 Araştırma Bulguları	
3.2.1. İLEM Eğitim Programına Devam Eden Öğrenciler	63
3.2.1.1. Demografik Değişkenler	63
3.2.1.2. İLEM Eğitim Programına İlişkin Düşünceler	69
3.2.1.3. Hoca-Öğrenci İlişisine Yönelik Görüşler	71
3.2.1.4. Akademik Bilgi Üretimine Yönelik Görüşler	72
3.2.1.5. İLEM’de Akademik Özgürlüğe Dair Görüşler	73
3.2.1.6. Sivil Alanda Akademik Bilgi Üretimine Dair Görüşler.....	74
3.2.1.7. Üniversite Eğitimine Yönelik Görüşler	75
3.2.2. İLEM Eğitim Programından Mezun Olanlar	76
3.2.2.1. İLEM’in Akademik Bilgi Üretimindeki Yeri	76
3.3. Türkiye’de Akademik Bilgi Üretiminde İLEM’in Yeri	81
3.3.1. Demografik Değişkenler	81
3.3.2. İLEM Eğitim Programı	86
3.3.3. İLEM’de Hoca-Öğrenci İlişkisi	88
3.3.4. İLEM’de Akademik Bilgi Üretimi.....	89
3.3.5. İLEM’de Akademik Özgürlük	90
3.3.6. Sivil Bir Alan Olarak İLEM’de Akademik Bilgi Üretimi	91
3.3.7. Üniversitelerin Türkiye’deki Akademik Alana Katkısı	93
3.3.8. Türkiye’de Akademik Bilgi Üretimine Etki Eden Faktörlere İlişkin	
Bulgular	94
Sonuç ve Öneriler	109
İLEM Eğitim Programına Devam Eden Öğrencilere uygulanan Anket Formu	112
İLEM Eğitim Programından Mezun Olan Öğrencilere uygulanan Anket Formu	116
Kaynakça	121

ÖNSÖZ

“Türkiye’de Akademik Bilgi Üretimi İلمي Etüdler Derneği (İLEM) Örneği” adlı bu çalışmada Türkiye’nin akademik bilgi üretim sürecinde nasıl bir yol kat ettiği, akademik bilgi üretiminin sivil alanlara yansması ve buna örnek olarak verilebilecek İLEM kuruluşu incelenmiştir. Çalışmada öncelikle akademik bilgi üretim merkezleri olan üniversitelere yer verilerek, Batı kökenli olan üniversitelerin tarihi gelişimine değinilmiş ve Türkiye’ye yansmasına yer verilmiştir. Öncelikle Anadolu’da yer alan üniversite niteliğinde olan medreselere değinerek medreselerin, üniversiteye evrilmesine ve cumhuriyetten bugüne üniversitelerin gelişiminde yaşanan reformlar üzerinde durulmuştur.

Akademik bilgi üretim merkezleri olan üniversiteler üzerinde durulduktan sonra üniversitelerin en önemli misyonu olan akademik bilgi üretimi tartışması açılmış ve bu başlık altında bilgi, akademik bilgi, akademik bilgi üretimi ve Türkiye’de akademik bilgi üretim süreci incelenmiştir. İncelemeler sonucunda akademik bilgi üretiminin yalnızca üniversitelerde gerçekleşmediği ve sivil alanlarda da kendini gösterdiği, İLEM kuruluşu üzerinden tespit edilmiştir. Çalışmanın diğer kısmında İLEM’de akademik bilgi üretiminin nasıl gerçekleştiği üzerine, İstanbul’daki farklı üniversitelerde eğitim alan İLEM öğrencilerinin katılımıyla alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada öncelikle bir akademisyen olarak değil, sosyoloji ile tanıştığım ilk günden beri her yönüyle bana destek ve yol gösterici olan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi. Faruk Karaarslan’a üzerimdeki emeklerinden ötürü teşekkür ederim. Alan araştırması yapılırken süreci yönetmemde, nitelikli bir çalışma ortaya çıkması için tüm gönüllülüğü ile çaba sarf eden Prof. Dr. Mahmut Hakkı Akın hocama, bana ayırmış oldukları zamanlarından, üzerimdeki emeklerinden ve sunmuş oldukları imkânlardan dolayı teşekkürü borç bilirim. Tez yazım sürecinde vermiş oldukları maddi ve manevi desteklerden dolayı hocam İbrahim Nacak, arkadaşlarım; Adem Menekşeoğlu, Firdevs Güven, Fatma Emren ve bugünlere gelmemi sağlayan çok kıymetli aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

Sinem Kaya

Mart-2019

GİRİŞ

İnsanoğlu, varoluşundan bugüne dek içine doğduğu dünyayı, varlığı, ilk nedeni sorgulamış ve gördüğu her şeyde mana aramıştır. İnsanoğlu, geliştirmiş olduğu araçlarla dünyayı anlamlandırmaya çalışmıştır. Bu anlamlandırma süreci sonucunda nesneye yüklediği anlam bilgiyi oluşturmaktadır. Bilgi insan yaşamı boyunca bireyin her alanda kullandığı algıların tümüdür. Bilen bir varlık olan insan, doğayı kontrol etmek, yaşam koşullarını kendi ihtiyaçları doğrultusunda değiştirmek için geliştirdiği akıl yürütmeler sonucunda bilgiye ulaşır. İnsan, doğa ve diğer bireylerle arasındaki ilişkiyi bilgi aracılığı ile kurmakta ve edindiği bilgiler ile yeni bilgi üretimi için zemin oluşturmaktadır. Sürekli devinim içinde olan insan hayatı, üretilen yeni bilgiler ile ileriye doğru evirilmekte ve üretilen bilginin daha nitelikli hale gelmesi için çaba gösterilmektedir. Hayatı kolaylaştırmak için üretilen bilgiler zaman içinde form değiştirmektedir. İnsan, ilk varoluşundan beri yaşamını kolaylaştırma ve doğayı kontrol etme düşüncesi ile bilgiye erişmektedir. İlk insanlar yalnızca hayatlarını ikame ettirebilmek için araç gereç üretme bilgisini kullanırken, tarım sürecine geçtiklerinde daha kısa zamanda daha çok mahsul elde edebilmek için bilgiyi kullanmıştır. Bilgi, zaman içerisinde teknolojinin gelişmesine, sanayi devriminin yaşanmasına, rasyonelleşmeye ve kimi zamanda savaş teknolojisinin gelişimine sebebiyet vermiştir. Her ne kadar ortaya çıkış sebebi insan yaşamını kolaylaştırma amaçlı olan bilgi, kimi zaman da insan yaşamını yok etme amaçlı kullanılmıştır. Bu nedenle toplumun karakteri ve etik anlayışı içerisinde şekillenen bilgi formları toplumdun topluma farklılık göstermiştir.

Birey, içerisinde doğduğu toplumun kültürünü, ahlak anlayışını ve yaşayış şekillerini içselleştirirken bunları bilgi aracılığıyla gerçekleştirir. Bilgi, sujenin obje ile kurduğu aktlar sonucunda ortaya çıkar. Bireyin hayatı anlamlandırmasında önemli bir yeri olan bilgi, toplumdun topluma, kültürden kültüre değişiklik göstererek farklı yorumlara tabi tutulmuştur. Yaşamımızı kolaylaştırma, gündelik hayatımızı pratik hale getirme, kısa zamanda daha çok şey elde edebilme ve yeniden üretime geçebilme gibi farklı amaçlarla doğan bilginin birçok türü vardır. Gündelik hayat bilgisi, teknik bilgi, sanat bilgisi, dini bilgi, bilimsel bilgi, felsefi bilgi, bilgi türlerine örnektir. Bilgi türüne verebileceğimiz bir diğer bilgi de bilimsel bilgi niteliğinde olan akademik bilgidir. Akademik bilgi, belli bir alanda yapılan araştırmalar sonucu elde

edilen bilgileri, belli bir teori ve metoda dayandırarak, alanda üretilmiş diğer bilgilerden farklı bir söylem ortaya koymak için üretilen bilgi türüdür. Akademik bilginin en önemli işlevi, bir tez ortaya koyarak yeniden üretimi sağlamaktır. Yeniden üretim ise alanda üretilen bilgiden farklı bir söylem getirildiğinde vuku bulur. Araştırmacı, alandaki titiz çalışmaları sonucunda tezini nasıl inşa edeceği konusuna hakim olarak üslup geliştirmelidir. Araştırmacı akademik bilgi üretim sürecinde bir toprak işçisi gibidir. Kazma ve çapası kalem olan işçinin kitabı doğa, defteri ise topraktır. Toprak işçisi, doğadan aldığı bilgi ile elde ettiği tohumu, iklim koşullarının uygun olduğu dönemde toprağı kazarak tohumunu bırakır ve zaman içerisinde bakımını yaparak ektiği tohumun meyvesine ulaşır. Araştırmacı da literatür taraması yaparak ve kendi hayatından yola çıkarak tohum niteliğinde olan bilgiyi avucuna alır, okumalar yaparak tohumunu toprağa ekecek zaman olan iklim koşullarını bekler ve demlenen zamanda bilgi tohumunu, toprak bildiği defterine işler. Üslubu olan kalemiyle toprağını düzenler ve zaman içerisinde toprağa attığı bilgi tohumunu, okumalar ve araştırmalar yaparak büyüyüp, gelişmesini, toprağa tutunmasını sağlar. Zaman içerisinde olgunlaşan bilgi, bir teze dönüşerek meyve verir. Akademik bilgi üretim sürecinde tıpkı bir toprak işçisinin tohuma verdiği emekler sonucunda bilginin meyveye dönüşmesi gibidir.

Emek ve uzun zaman isteyen akademik bilgi üretimi, ülkemizde kısıtlı imkanlarda gelişmiştir. Akademik bilgi üretiminin kısıtlı imkanlarda gelişmesinin nedenleri arasında ise hem yapısal sorunlar hem de üniversite dışından üniversitelere kurulan baskılar yer almaktadır. Araştırma sürecinde elde edilen Türkiye’de akademik bilginin ve üniversitelerin gelişim süreci incelendiğinde üniversitelerde akademik özgürlüğün kısıtlandığı ve üniversitelerin akademik bilgi üretimi için gerekli imkanlara sahip olmadığı görülmektedir. Bu nedenle 2000’li yıllardan itibaren akademik bilgi üretim organizasyonu, ülkemizde siyasi kontrolün daha az olduğu sivil alanlarda kendini göstermeye başlamıştır. Bu sivil kuruluşlara İstanbul’da; Bilim ve Sanat Vakfı (BSV), İlmî Etüdler Derneği (İLEM), İlim Kültür Eğitim Derneği (İLKE), Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği’ni (İGİAD), Anadolu’da; Konya’da İlim ve Hikmet Araştırma Merkezi (İLHAM), Kayseri’de Büyükşehir Stratejik Araştırmalar Merkezi (BÜSAM), Malatya’da ise Bilgi Yolu

Eğitim Kültür ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (BİLSAM) rnek olarak verilebilir.

Türkiye’de akademik bilgi üretim sürecini konu edinen bu çalışmada, akademik bilgi üretimine örnek olarak İlmi Etüdler Derneği (İLEM) alınmıştır. İLEM kuruluşunun tercih edilmesinde birçok neden vardır. Türkiye’deki ilmi anlayışın gelişmesine; yapmış olduğu yayınlar, düzenlemiş olduğu çalıştaylar, konferanslar, seminerler, sürekliliği olan lisans ve lisansüstü eğitimler ile katkı sağlaması bu nedenler arasındadır. Bu nedenlerden biri de niversite lisans ve yüksek lisans eğitim programlarına benzeyen, altı dönemden oluşan eğitim programı ve devam etmek isteyen öğrenciler için düzenlemiş olduğu ihtisas programlarıdır. Ayrıca ğrencinin akademik bilgi üretim sürecinde aktif bir rol alması için düzenlemiş olduğu Türkiye Lisans st alışmalar Kongresi ve öğrencilere kaleme aldıkları makaleleri yayınlama imkânı sunması İLEM’in örnek kuruluş seçilmesinin nedenleri arasındadır.

Türkiye’de akademik bilgi üretimine örnek bir kuruluş olarak İLEM araştırmasında uygulamalı bir çalışma tercih edilmiştir. Bu araştırmada İLEM kuruluşunun düzenlediği üç yıllık bir eğitim sürecini kapsayan eğitim programına devam eden ve bu programdan mezun öğrenciler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Öğrenci grubunun tercih edilmesinin nedeni ise öğrencinin gözünden İLEM’in akademik bilgi üretim sürecinin nasıl geliştiğini ve niversiteler ile kıyas edildiğinde nasıl bir durumun ortaya çıktığını tespit etmektir.

Bu alışma gerçekleştirilmeden önce niversite, bilim, kültür, bilgi, akademik bilgi adına ülkemizde birçok çalışma yapılmıştır. Hüsamettin Arslan’ın *Epistemik Cemaat*, Hasan nal Nalbantoğlu’un *Arayışlar*, Barış Mcen, Çağatay Topal ve Erdoğan Yıldırım’ın derlediği *Paylaşımlar* kitapları niversite, bilgi, bilim, kültür, akademik bilgi üretimini konu edinen çalışmaların başında gelmektedir. Ancak sivil alandaki niversite benzeri faaliyet gösteren kuruluşlar üzerine uygulamalı çalışmaların yapılmadığı literatür tarama sürecinde tespit edilmiştir. Bu nedenle, yapılan bu çalışma alanda yapılacak çalışmalara örnek niteliğindedir.

Uygulamalı bir çalışmayı barındıran Türkiye’de Akademik Bilgi retimi İLEM rneği adlı bu çalışmanın teorik bölümünde dünyada akademik bilgi üretim merkezleri olarak kabul edilen üniversitelerin, dünyada ve Türkiye’deki gelişimine

yer verilmektedir. Öncelikle üniversite kavramı üzerine durularak, ortaçağda ve modern dönemde Avrupa'da üniversitelerin tarihi gelişimine, Avrupa'daki üniversite reformlarına ve Fransız ihtilali sonrası üniversiteler üzerinde durulmaktadır. Birinci bölümün ikinci ana başlığında ise üniversitelerin Türkiye'ye yansımaları, üniversiteler kurulmadan önce üniversite niteliğinde eğitim veren medreselerin Anadolu'da gelişimi, Cumhuriyet dönemi üniversiteler, üniversite reformları ve YÖK konuları tartışılmaktadır. Çalışmanın ikinci teorik bölümünde Türkiye'de akademik bilgi üretim meselesine yoğunlaşmaktadır. Bilgi üretimi, bilgi türleri, akademik bilgi üretimi ve Türkiye'de akademik bilgi üretimi, akademik özgürlük, lisansüstü eğitim konuları tartışıldıktan sonra Türkiye'de akademik bilgi üretimine örnek kuruluş olarak seçilen İLEM'in akademik alanda gerçekleştirdiği çalışmalara yer verilmektedir. Çalışmanın son bölümü ise araştırmanın saha bulguları tartışılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜNİVERSİTE KAVRAMI VE TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTELERİN GELİŞİMİ

Tüm, bütünlük, topluluk gibi anlamlara gelen *universus* kelimesinden üretilen üniversite kavramı bütün bilgi alanlarını bünyesinde toplamayı ve belli bir eğitim sistemi ile bilginin yayılmasını amaçlayan yükseköğrenim kurumudur. Ortak amaçlar doğrultusunda öğrenci ve hocaların bir araya gelerek, bilimsel bilgi üretme çabalarını sergilediği alan olan üniversitenin öncelikli amacı eğitim ve bilimsel araştırma yapmaktır. Türk Dil Kurumu üniversiteyi; “Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan fakülte, enstitü, yüksekokul vb. kuruluş ve birimlerden oluşan öğretim kurumu, darülfünun”¹ olarak tanımlar. Bilimin ve değerlerin aktarıldığı alan olan üniversite toplumun ilerlemesi için önemli bir teşekküldür. “Üniversite kamu yararı için bilgi üreten, bilgiyi üreten ve yayan özerk bir öğretim ve araştırma kurumudur” (Ortaş, 2004: 7). Yeniden bilgi üretim alanı olan üniversite kendi içerisindeki çalışmalar ile ülkenin bilimsel kalkınmalarını, ilmi aktivitelerini ve bireylerin meslek edinmelerini sağlayan sosyal ve siyasal güç alanı olarak görülür. Özgürleştirici bir özelliği olan bilgi, ortaya çıktığı medeniyetin ve toplumun ilerlemesini ve Bourdieu’nun alan kavramından yola çıkarak, alan da mücadele edeceği sermayeyi de edinmesini sağlar. Bu nedenle bilginin üretim merkezi olan üniversite kurulduğu ve aktif bir şekilde işlendiği toplumu ekonomik olarak kalkındırıcı ve özgürleştirici özelliğe sahiptir. Üniversitenin ekonomik ve siyasal işlevlerinin dışında bireye ve topluma eleştirel bir bakış açısı kazandırma, bütünsel çözüm teknikler geliştirme, saha araştırmaları yaparak araştırmaların niteliklerini arttırma ve geliştirilen bilimsel kültürün nesilden nesile aktarılmasını sağlamak gibi işlevleri de vardır. Evrensel bir yapıya sahip olan üniversite kurumunun tarihi oldukça eskidir.

¹ www.tdk.gov

1.1 .Üniversitelerin Tarihi Gelişimi

1.1.1. Ortaçağ'da Üniversiteler

Akados olarak da bilinen *akademia* kavramı ilk defa M.Ö 387 yılında Platon tarafından kurulan bir tür felsefe okulunun adıdır. Atina civarlarında bulunan zeytinlikte Platon, öğrencilerini günlük hayatın hareketliliğinden ve herhangi bir rahatsız edici unsurun etkisinden uzak hür bir alanda toplayarak, onlara sorgulamaya ve bilimsel bilgi üretmeye yönelik dersler vermiştir (Vergin, 1999). Platon'un öğrencilerine ders verdiği Akedom bahçesinin adından türeyen *akademia* günümüzde ki üniversitenin kökenlerini oluşturmaktadır. Platon'un, yaptığı seyahatler esnasında tanışmış olduğu matematikçi Arkhitas, ilmi ile Platon'u etkilemiş ve ilerde felsefe okulunun giriş kapısına; "Geometri bilmeyen giremez." yazısını yazdıracak kadar matematiğe ve rasyonel düşünceye önem vermesini sağlamıştır. Platon hayatını bu okulda felsefe dersleri vererek geçirmiş ve bu okul Platon öldükten 900 yıl sonraya kadar varlığını sürdürmüş, Pagan okulu olduğu düşüncesi öne sürülerek dönemin Bizans imparatoru Justinianus tarafından varlığına son verilmiştir. Bu okulun dönemin diğer okullarından farkı yükseköğretim vermesidir. Belli alanlarda ihtisaslaşmayı sağlayan yükseköğretim, matematik, fizik, geometri, müzik, felsefe gibi alanlarda bireylerin gelişimlerini sağlayan eğitim sistemidir. Bu eğitim sistemi geçmişte olduğu gibi günümüzde de üniversitelerde varlığını sürdürmektedir.

Batılı anlamda üniversitenin ilk formları 8. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Ortaçağda kurulan üniversitelere, Bologna, Paris ve Oxford Üniversiteleri örnek olarak verilebilir. Bu üniversitelerin kuruluşları birbirine yakın tarihlere sahiptir. 9. ve 10.yüzyıl Hıristiyanlaşmış Antikçağ disiplinlerine sahip olan akademilerde hukuk ve tıp biliminin yanı sıra müzik, gramer, mantık, astronomi, geometri ve retorik gibi derslerde verilmekteydi. 11.yüzyıla gelindiğinde artan okul sayıları, manastır² okullarını geri plana iterek büyük kilise okullarının sayısını çoğaltmıştır. Büyük kilise okulları yani katedraller de kutsal kitap derslerinin yanı sıra müzik, gramer, mantık, astronomi, geometri ve retorik gibi dersleri kapsayan özgür sanat dersleri verilmeye başlamıştır. Katedrallerde bu dönemin zeminini hazırlayan önemli koşulları; "Dış saldırıların ortadan kalkması, daha düzenli yönetimin sağlanması,

² Kendilerini dine adanmış rahiplerin ve rahibelerin dünya ile ilgilerini keserek yaşadıkları yapı.

ekonomik kalkınma ve gelişme, şehirleşme ve ayrıca da Yunan ve Arap dünyasından gelen bilgi ve Avrupa'da uyanan öğrenme ve bilme isteği olarak sıralamak da mümkündür” (Ülgen, 2010: 349). 12. yüzyıla gelindiğinde, genellikle özgür sanat dersleri veren, özel hocaların ortaya çıkmasıyla özel eğitim kurumları oluşmuştur. Bu eğitim, yönteminin öncelikle meydana geldiği ve merkezi olan yer Paris'tir. Özel eğitim kurumlarının oluşmasından rahatsız olan kilise, özel okulların kendisi için endişe uyandırmaması maksadıyla ‘licentia docendi’³ sistemini geliştirir. Bu sistemle izinsiz okul açmayı önleyen kilise din adamı pozisyonunda bulunan hocaları tayin ederek hâkimiyetini sağlar (Charle & Verger, 2005, ss. 11-13). Çünkü sorgulamaya yönelik bu sistem doktriner kilise sistemini tasvip ettiği bir yapıyı ifade etmiyordu, başka bir deyişle sekülerleşmenin habercisi konumundaydı. Kilise, sekülerleşmenin ilk ayağı olan üniversite için bu sistemi geliştirmiştir.

İtalya gibi Akdeniz ülkelerinin okulları Fransa'da kurulan okullar ile mukayese edildiğinde Akdeniz ülke okullarında özel okulların çok daha yaygın olduğunu, seküler bir eğitim sistemine sahip olduğunu ve bu okullara mensup olan hocaların İngiltere, Fransa gibi ülkelere belli periyotlarda ders vermeye gittiği görülmektedir. Bilime verilen önemin Batı'da artması ve ilerlemesinde Batı'nın toplumsal koşullarının önemi büyüktür. Çünkü Akdeniz ülkelerinde kamu ile özel alanın birbirinden ayırıştırma çabaları, din merkezli yönetim anlayışının yerini laik düşünce anlayışına bırakması ve bilim alanında kendisini yetiştirmiş, kabiliyetli kişilere danışılması bu koşullardan birkaçıdır. Eğitim öğretim görmüş insanların sayısını arttırmak ve eğitim öğretim de yenilenme politikalarının izlenmesi toplumsal gelişmeye katkı sağlamıştır. 12. yüzyıla gelindiğinde üniversitelerin gelişimi durgunluk yaşanmıştır. Bu durgunlukların tam olarak neler olduğu bilinmemekle beraber, 1155 yılından itibaren Bologna'da özel ve bağımsız okullarda hukuk bilimi önem kazanmıştır. İlerleyen zamanlarda öğrenci ve hoca örgütlenmeleri ile okullaşmadaki ilerleme hız kazanmış ve ülke yöneticileri bu ilerlemelerin karşısında duramamıştır. Kendi içlerinde örgütlenen hoca ve öğrenciler bağımsızlıklarını kazanmak ve belirledikleri programlara dış etkilerin müdahalesini engellemek amacıyla sözleşmelere ihtiyaç duymuşlardır. Bu üniversitelere örnek olarak Oxford

³ Lisans öğretimi

Üniversitesi verilebilir. Dini kontrolden uzak bir sistem içerisinde kurulan ve varlığını sürdüren bu üniversite, bağımsızlığını sağlamış bir üniversitedir. Üniversitelerin gelişmesinde en önemli etkenin Psikpos'un⁴ üniversite işleyişlerini uzaktan kontrol etmesi neticesinde laik bir düzenin onaylanmasıdır (Charle & Verger, 2005, ss. 13-17).

Okulların üniversitelere dönüştürülmesi; 1220 de okulların gelişmesi ve papanın üniversitelere statüler atfetmesiyle meydana gelmiştir. Papanın statüler atfetmesiyle üniversitelerde laik bir düzen olmadığı ve dış etkenlerin içsel müdahalede bulunduğu eleştirisi getiren birçok hoca ve öğrenci bu duruma itiraz etme amaçlı üniversitelerden ayrılmıştır. Üniversitelerden ayrılan hoca ve öğrencilerin eğitimlerini sürdürme amaçlı kurdukları 'studium generale'⁵de örgütlenmeye başlamışlardır. Studium generale örgütlenmesi sonucunda birçok yeni üniversite kurulmuştur. "İlk üniversiteler olarak kabul edilen bu okulların ortaya çıkışının temel nedenleri; Orta Çağ Batı Avrupası'nın 8. yüzyıldan itibaren ciddi bir biçimde İslam medeniyetiyle etkileşime girmesi, kentleşmenin ortaya çıkışı ve din adamlarının bilgi düzeyinin artmaya başlamasıdır" (Rukancı & Anameriç, 2004: 174). Fakat kurulan bu üniversitelerden yalnızca ikisi varlığını sürdürebilmiştir: "1209 yılında Oxford'tan gelen öğrenci ve hocaların kurduğu Cambridge ve 1222'de Bologna'dan kaçan din bilginleri ve öğrenciler tarafından kurulan Padova'dır" (Charle & Verger, 2005: 18). Kurulan bu ilk üniversiteler yalnızca bir prototipe sahip üniversiteler değildir. Avrupa'nın kuzeyinde ve güneyinde bulunan üniversiteler gerek pedagojik ve kurumsal sistem açısından, gerekse talep edilen bilimler açısından birbirinden ayrılmışlardır. Kuzeydeki okullarda kilise denetimi baskın iken güneye inildikçe bu baskının denetimin daha dışında tutulduğunu, talep edilen öncelikli bilimlerin ise hukuk ve tıp olduğu görülmektedir.

13. yüzyılın ilk başlarına gelindiğinde kendi özerkliği içinde örgütlenen üniversiteler kilise kontrolünden sıyrılarak entelektüel bir yetkiye sahip olmayı dilemişlerdir. Zamanla diledikleri pozisyona yaklaşan üniversite yapılarında karışıklıklar meydana gelmiştir. Üniversitelerde laik olmayan yönetim şekli

⁴ Katoliklerde papazlığın en yüksek aşamasına ulaşmış olan, belli bir bölgenin din işlerini yürüten papazlara verilen san.

⁵ Avrupa'nın birçok şehrinden farklı alanlarda eğitim görmek için öğretmen ve öğrencilerin dernek- lonca tarzı örgütlenmeler (Rukancı & Anameriç, 2004).

aşılmasına rağmen öğrenci zümresi kamusal düzen için tehlike teşkil etmeye başlamıştır. Ayrıca hocalar arasında oluşan rekabet, hocaları zevklerine göre hareket etmeye ve derslerde disiplinin sağlanamamasına yol açmıştır. Üniversiteler içerisinde oluşan alan mücadelesi ve anarşinin ihtiva ettiği bu vaziyeti durdurmak amacıyla birleşen hocalar, kilise ve kralın desteğini alarak artan üniversite sayısını durdurmaya ve öğrenimde denetlemeyi sağlamak için zorunlu yasalar sistemini okutarak sınav ve diploma sistemli düzeni getirmişlerdir.

14. yüzyıldan itibaren üniversiteler, bütün ülkelerde kurulmaya başlamış, otuz olan üniversite sayısı 15. yüzyıla kadar iki katına çıkmıştır. Modernleşme göstergesi olan üniversiteler daha çok Fransa, İspanya ve Almanya da daha yoğun bir şekilde işlev görmüştür. 15. yüzyılın sonuna doğru hümanizmin gelişmesi ve ulusal ya da bölgesel üniversitelerin sayılarının artması ile öğrenci hareketleri çoğalmış, önemli üniversiteler kendi aralarında öğrenci değiş tokuşu yapmışlardır. Üniversitelere kayıtlı bulunan öğrenciler arasında etnik ve ekonomik farklılıklar bulunmaktaydı. Bu öğrencilerin azınlık kısmını soylu ve yoksul öğrenciler, büyük bölümünü ise ekonomik sıkıntısı olmayan orta sınıf öğrencilerinin oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Ortaçağın sonlarına doğru üniversiteler üretkenliğini, ihmalkârlığın ve sorumsuzluğun verdiği rehavet ile düzensizliğe ve kendini tekrar eden bir sürece itmiştir. Ortaçağ'da insanlığa hizmet etme ve entelektüel bir amaçla üretilen bilgi, Ortaçağ sonlarına doğru diploma edinme kaygısının ortaya çıkmasıyla birlikte kişisel yarar sağlama amacına evrilmiş ve üniversite formel bir anlam kazanmıştır. Üniversitelerin gelişimini engelleyen yalnızca öğrencilerin diploma kaygısı olmamıştır. Örneğin mekanik sanatların gelişimine izin vermeyen iç engeller ortaçağ sonlarına doğru mimarlık ve mühendisliğin, üniversite dışında gelişmesine sebep olmuştur. Yenilenmeyi engelleyen üniversite programlarından bir diğeri de ilahiyat fakültelerinde ağırlık gören skolâstik ilahiyattır. Mistik ilahiyatın üniversite içerisinde gelişimini engelleyen skolâstik ilahiyat hocaları dönemin dinsel reform isteyen dindarları tarafından eleştiriye tabii tutulmuştur. 14. yüzyıl sonlarına doğru Akdeniz ülkelerinde gelişen hümanizm akımının kuzey Avrupa'ya yayılması, Kutsal Kitap uygulamasının gündeme gelmesi, bilim dilinin Yunanca ve İbranice olma talebi üniversiteleri de etkilemiştir. Üniversitelerde modern bir çağ başlatma isteği

olan hümanizm akımının etkisiyle modern dil bilgisi ve retorik eğitimi verilmeye başlanmıştır.

Günümüz üniversitelerinin temellerini atan Ortaçağ üniversitelerinin sayısı 16. yüzyıla doğru sekseni aşmıştır. Ayrıca kurulduğu yerlerde fikri sorgulamaya yol açan üniversiteler, bilim dünyasının gelişmesinde önemli bir katkıda bulunmuştur. Yeni bir üretim alanı oluşturan üniversitelerin gelişimi Ortaçağ sürecinde kimi zaman kesintiler göstermiş olsa da Jacques le Goff'un deyimiyle Avrupa'nın tarihsel döneminin bu zamanda başladığını ve birçok değişimin kökenlerini bu döneme borçlu olduğunu söyleyebiliriz (Le Goff, 2017: 1).

1.1.2.Modern Dönemde Üniversiteler

16. ve 18. yüzyıl arasını kapsayan modern dönem üniversitelere çok fazla rağbet görülmemesine rağmen, halk arasında talep edildiğine dair göstergeler vardır. Bu süreçte yeni kurumlar oluşturulmaya çalışılsa da çoğu kurum aktif bir şekilde kullanılmamıştır.

“1500 yılında aktif üniversite sayısı altmış kadarken, 1790'da bu sayı 143 olmuştur; aslında 1500-1790 arasındaki kurum sayısı 137'ydi ama bunların yaklaşık ellisi uzun ömürlü olamadı. Kabul etmek gerekir ki, bu kurumların gelişme ritmi gitgide yavaşlamıştır: 1501-1550 arasında 26, 1551-1600 arasında 47, 1601-1650 arasında 24, sonra 1651-1700 arasında sadece 12 ve 1751-1790 arasında 16; 1651-1790 arasında faaliyet durdurma, nakil ya da birleşmeler (41) kuruluş (40) sayısını geçmiştir” (Charle & Verger, 2005, ss. 48-49).

Bu durum Avrupa'nın her yerinde aynı etkiyi göstermemiştir. Örneğin İtalya, Fransa ve İspanya'da henüz üniversiteler yaygınlaşırken İngiltere, Polonya ve Portekiz'de üniversiteler kurulmamıştır. Üniversite sayılarının arttığı yerler genellikle Katolik ve Protestanlığın savaş içerisinde olduğu yerlerdir. “1558 ile 1619 yılları arasında Avrupa genelinde Katolik ve Protestanlar tarafından 43 yeni kolej, akademi ve üniversite açıldığını belirtmek gerekir” (Kenan, 2015: 349).

Ayrıca bu yıllarda üniversiteler, Latin Amerika'da da yaygınlaşmaya başlamamıştır. Yönetici ve din adamı yetiştirmek amacıyla kurulan Latin Amerika kolejlerinin asıl amacı sömürge ve misyonerliktir. Bu dönemde üniversitelerin çoğalmasında birçok neden vardır; ulus-devletlerin gelişmesi Protestan reformu gibi sekülerleşme hareketleri bunlardan bazılarıdır.

Modern çağ üniversitelerinin önemli özelliklerinden biri kontrolünün siyasal iktidar tarafından sağlanmasıdır. Örneğin ülke hükümdarlarının çoğu, üniversite çalışmalarına kendi düzenlemelerini empoze etmiştir. Katı bir disipline tabi tutulan üniversiteye talimatları siyasal iktidar atfetmiş, sınav yönetmeliklerini, kayıt ve sınav koşullarını belirlemiştir. Önemli değişikliklerin yaşandığı Avrupa’da siyasal iktidarın kontrolünün baskın olmasının yanı sıra bilim alanında yaşanan gelişmeler sonucunda oluşan seküler zihniyet, hümanist reformların oluşmasına zemin hazırlamıştır (Stone, 1964: 70).

18. yüzyıl üniversitelerinin, alanlara göre eğitim talepleri değerlendirildiğinde ilahiyat alanına talebin önceki yıllara göre düştüğü görülmüştür. Tıp ve hukuk alanlarında ise yıllık ortalama mezun sayısı göz önünde bulundurulduğunda geçmiş yıllara göre bir artışın olduğu görülmüştür. İlahiyat alanı mezunlarının azalmasında ki en önemli neden, Aydınlanma Çağı’nın etkisiyle Hıristiyanlıktan uzaklaşma eğiliminin baş göstermesidir. Fransa ve Akdeniz ülkelerinde ki üniversitelerin küresel anlamda gelişmesi Avrupa ülkelerinin eğitimde eşitlenmesini ve Fransız İhtilalinin toplumsal ve entelektüel gelişiminde ki tohumlarını yeşertmesini sağlamıştır. Kısacası Avrupa ülkelerinde gerçekleşen toplumsal değişim, üniversitelerde olan bilimsel faaliyetlere etki etmiş ve bilime erişmede önyak olmuştur.

Ortaçağ’daki uluslararası öğrenci dolaşımı 18. yüzyıl ortalarına kadar sürmüştür. Öğrenciler özellikle İtalyan üniversiteleri başta olmak üzere Fransız üniversitelerini tercih etmişlerdir. Ülkeler arası hareket eden öğrenciler gittikleri yerlere yalnızca bir öğrenci olarak gitmemiş, geldikleri üniversitelerin dinamizmini ve kültürünü de beraberinde götürmüşlerdir. Öğrenciler için sermaye biriktirme yöntemi olan uluslar arası öğrenci profili öğrencilere yeni bir kültürle tanışma imkânı ve farklı tecrübeler edinmesini sağlamıştır. Gittiği üniversitelerden edindiği deneyim ve unvanlar ile hem sosyal sermayesini hem de simgesel sermayesini arttıran öğrenci daha avantajlı bir konuma yükselmiş bulunuyordu.

1.1.3.Üniversite Reformları

18. yüzyıl üniversiteleri incelendiğinde, üniversitede eğitim alan öğrencilerin sahip oldukları sosyal sınıf yoğunluğunda farklılıklar gözlemlenmiştir. Ortaçağ’da

üniversite öğrencilerinin çoğunluğunu oluşturan halk ve orta sınıftan gelen öğrencilerin yoğunluğu giderek azalmış ve yerlerini soylu sınıftan gelen öğrencilere bırakmıştır. Bu hadisenin görüldüğü bölümler bilhassa hukuk fakülteleridir. Bu dönemde, istihdam alanı olarak görülen üniversite, bu niteliğini yitirerek eski öğrenci potansiyelini kaybetmiş ve üniversite misyonu eğitim görülen alanda nitelikleşmekten ziyade kaygı uyandıracak bir istihdam alanına doğru yön değiştirmiştir.

Modern dönem üniversiteleri genellikle toplumda seçkin kesimi oluşturmak için iyi bir eğitim vermeyi amaçlamıştır. Ancak Ortaçağ üniversiteleri ile mukayese edildiğinde modern çağ üniversiteleri kendilerini yenilemekten ziyade tekrara düşen bir konumda kalmıştır. Öğrencilerin üniversitedeki öğrenim süreleri kısaltılmış ve doktor unvanına sahip olmanın süreci azalmıştır. Elde edilen statülere kolay bir şekilde erişilmesi ve düzmece uygulamaların ortaya çıkması, alana duyulan güvenin sarsılmasına ve entelektüel yetkinliğin azalmasına neden olmuştur. Bunların sonucunda düşünürler bilimsel faaliyetlerini üniversite dışında yenilenme alanlarında gerçekleştirmiş ve yaşanan üniversite krizinin aşılması için yeni tanımlamalar ve reformlar yapılmıştır.

Üniversite alanında yapılan reformlar aslında 16. yüzyılda başlamıştır. Lakin 16. ve 18. yüzyılları arasında yapılan üniversite reformlarının çoğu üniversitelerin özerklik imtiyazlarına karşın devlet kontrolünü geliştirmek ve üniversite sayısını arttırmaya yönelik çalışmaları kapsamıştır. 18. yüzyıl üniversite reformları ise sekülerleşme düşüncesini temele alarak dinsel hoşgörü alanları oluşturmayı amaçlamışlardır. Amaçların zaman içerisinde yön değiştirmesinin en önemli sebepleri Aydınlanma, modernleşme ve Protestanlığın 18. yüzyılda gelişmeye başlamasıdır. “Aydınlanma düşüncesiyle birlikte genellikle devletlerin ve mesleklerin ihtiyaçlarına çok daha uygun tavırlar aracılığıyla gerçek anlamda bir modernleşme eğilimini yansıtırlar. Protestan Almanya bu reformların özellikle gerçekleştiği alan olmuştur. 17.yüzyılın sonlarından başlayarak bazı üniversiteler ders programlarını değiştirmeye başladılar” (Charle & Verger, 2005: 76). Yapılan ders programı değiştirme projesinde kimi üniversite isteklerini yerine getirmede başarılı olurken kimisi de üzerinde ki baskı nedeniyle gölgede kalmış projelere dönüşmüştür. Katolik inanca sahip ülkelerin üniversite reformlarını göz önünde

bulundurulduğunda Katolik ülkeler Protestan ülkelere göre reform yapma konusunda geç kalmıştır. 1760 yılında ortaya çıkan ve 1789 yılına doğru son bulan üniversite reform projeleri Katolik Kilisenin baskısı ve Paris Üniversitesi ile aralarında olan muhalefetten dolayı tasarlanan projeler gerçekleştirilememiştir. Kısacası az çok başarılı olan reform hareketleri bir bakıma Fransız Devrimcilerinin faydalanacağı bir temel oluşturmuştur. Lakin Fransız İhtilali sonrası reform hareketlerinden ziyade üniversite eğitimlerinin gerilemesine neden olmuş ve bu etki tüm Avrupa üniversitelerine yansımıştır.

1.1.4.Fransız İhtilali Sonrası Avrupa’da Üniversite

İhtilal sonrası üniversitelerde Ortaçağ üniversitelerinin, modern çağ üniversitelerinin ve Almanya-Fransa eğitim modellerindeki farklı modernleşmenin etkileri görülmüştür. 19. yüzyıl başlarına denk gelen bu dönemde üniversitelerin görevi olan araştırma ve inceleme belirli kurumlarda değil bireylerin kendi çalışmalarını yürütebileceği baskıdan uzak, özgür alanda gerçekleştirilmeye başlamıştır. Özgür bilim adamlarının bir araya gelerek liberal kuruluşlara dönüşmesi ve aristokrat yönetici sınıfa eğitim verecek konumda olması, onlara siyasal güç kazandırmıştır. Bu güç birçok ulus-devlette farklı şekillerde kendini göstermiştir. Örneğin ihtilal sonrası Alman üniversitelerinde ki öğrenci sayılarında zaman zaman dalgalanmalar görünse de bu dalgalanma öğrencinin sürekli artması yönünde gerçekleşmiştir. Öğrenci sayısının artması, üniversite hocalarının gelirlerini arttırmış ve kendilerini yalnızca akademiye yönlendirmelerini sağlamıştır. Üniversite hocalarının kendilerini bilimsel araştırmalara adanması, eğitim-öğretimin gelişmesine ve bilimsel çalışmaların artışına neden olmuştur. Bu gelişmelerin yanı sıra eğitim maliyetlerinin düşük olması, öğrencilere burs imkânlarının sağlanması ve üniversitelerin küçük kentlerde yoğunlaşması öğrenci kitlesinin artmasını sağlamıştır. Avusturya-Macaristan üniversitelerinde ki gelişim ise Almanya eğitim sistemini takip etmiştir. Avusturya-Macaristan üniversitelerinde ki hocaların gelirleri, üniversiteye kaydolun öğrenci sayısı ile paralel bir şekilde kazanç sağlayacak bir sistem geliştirilmiştir. Bu sistem sonucunda eğitimciler arasında rekabet oluşmuş ve eğitimcilerin bilimsel düzeylerinin artmasını sağlamıştır.

19. yüzyıl başlarında Fransa, ihtilal sonrasında diğer ülkelerden bağımsız olarak kendine özgü yeni bir eğitim sistemi inşa etmiştir. Yenileştirme çabaları öncelikle Sorbone ve Colledge de France gibi köklü ve büyük üniversitelerde gerçekleşmeye başlamıştır. Fakültelerde eğitim, Almanya ve Avusturya-Macaristan üniversitelerinde olduğu gibi ücretsiz değildir. İhtilal sonrası ülkede yaşanan ekonomik kriz eğitimi de etkilemiş, üniversitelerde öğrenim görmek belli bir maliyet sahibi olmayı gerektirmiştir. Üniversiteye kayıtlı olan öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarını göz önünde bulundurulduğunda karşımıza şu şekilde bir tablo çıkmaktadır. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunu burjuva sınıfı çocukları oluşturmaktadır. Ardından gelen öğrencilerin çoğunluğunu, tüccar ile zanaatkâr çocukları ve azınlıkta kalan sınıfı ise çiftçi ve memur sınıfının çocukları oluşturmuştur.

Bu dönemde İskoçya üniversitelerine baktığımızda İskoçya'nın coğrafi olarak Almanya'ya yakın olması sebebiyle Alman eğitim sisteminden etkilenmiş olduğu görülmektedir. Fransa ve diğer Avrupa ülkeleri ile mukayese edildiğinde İskoçya üniversiteleri daha özgür eğitim sistemi ve demokratik bir kayıt sistemine sahiptir. İskoç üniversitelerinden farklı yapıya sahip olan İngiltere üniversiteleri modern çağın etkisi altında şekillenmiştir. Katolik kiliseleriyle bağlantısı bulunan İngiltere üniversiteleri ise Anglikan olmayanların kaydını üniversiteye almamış ve pahalı bir eğitim sistemi geliştirmiştir. Ayrımcılık ve yüksek maliyetli eğitim sistemi üniversite öğrencilerinin sayısının azalmasına neden olmuştur. İlerleyen zaman içerisinde Anglikan olmayanlar için bir kolej açarak ayrımcılık durumunu aşmaya çalışırlar. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar olan süreçte İngiltere Üniversiteleri sömürgecilik ve misyonerlik girişimleri amacıyla Hindistan, Kanada, Toronto, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkelere kurulmuştur.

19. yüzyıl başlarında ihtilalden çok fazla etkilenmeyen İskandinavya siyasal bir dönüşüm yaşamadığından dolayı üniversitelerinde ki geleneksel yapıyı muhafaza etmiştir. Zamanla Alman üniversitelerinin etkisi görülmeye başlamasıyla İskandinav üniversitelerinde geleneksel yapıyı koruyan ve modernist eğitim veren üniversiteler arasında çatışma yaşanmıştır. Yüzyıl başında kentleşme ve sanayileşmenin gelişmemesi etkisiyle öğrenci sayısı azdır ancak yüzyıl sonuna doğru bu alanlarda ki gelişmeler ile öğrenci sayısı da artmıştır.

19. yüzyıl başlarında Rusya'daki üniversiteler Fransız eğitim modelini reddederek Alman eğitim modelini benimsemiştir. Bu nedenle üniversite hocalarının çoğu Almanlardan ya da Almanya'da eğitim görmüş hocalardan oluşmaktadır. Askeri bir disipline sahip olan Rusya üniversiteleri eğitimde ve öğrenci kayıtlarında sıkı bir kontrol uygular. Özellikle üniversiteye kayıtları alınan öğrencilerin çoğunluğunu devlet kanadında yer alan kişilerin çocukları oluşturmuştur. Bu ayrıcalık sonucunda yoksul öğrenciler ve ekonomik durumu iyi olan öğrenciler arasında birbirlerine karşı zıt fikirler benimsenmiştir.

Sonuç olarak Platon'un Akedem bahçesinde kurduğu felsefe okulu, üniversitelerin kurulup gelişmesini ve Avrupa'da yayılmasını sağlayan ilk ışık olmuştur. Ortaçağ'dan başlayan ve günümüze kadar varlığını sürdüren üniversite kurulduğu şehirlerde, zamanın ruhu içerisinde toplumların sosyal, dini, kültürel ve ekonomik yapıları ile birçok form değiştirmiştir. Önceleri hukuk, tıp, ilahiyat ve özgür sanatlar dersleri verilirken modern zamanda bu derslerin yanlarına felsefe, mimarlık ve mühendislik gibi bilimlerde eklenmiştir. Ülkelerin üniversite kurma amaçları yukarı da bahsettiğimiz gibi ülkeden ülkeye farklılık göstermiştir. Bazı üniversiteler ilim, maddiyat, istihdam gibi kaygılar etrafında kimi üniversiteler de misyonerlik, sömürgecilik ve devlet politikası gibi ideolojik amaçlar doğrultusunda kurulmuştur. Modern çağ üniversite gelişimini incelediğimizde Alman üniversite eğitim modelinin Avrupa'da yaygın olduğu görülmüştür. Avrupa ülkelerindeki eğitim sistemleri ele alındığında eğitim sistemlerini belirleyen en önemli etkenler ekonomi, sanayileşme, kentleşme, coğrafi konum, dinsel ve kültürel yapılarıdır. Üniversitelerin kurulmasıyla ülkelerde bilimsel çalışmalarda yer alacak kurumların oluşması, yeni bir istihdam alanının oluşması ile öğrencilerin ve hocaların sosyalleşeceği ve yeniden bir üretime gireceği bir saha kurması ve uluslararası bilimsel rekabet ortamı ile ilerlemenin sağlanacağı ortak etkinliklerin yürütüldüğü bir alan inşa edilmiştir.

1.2. Türkiye'de Üniversite

Bilgi her toplumda bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmış ve üretildiği toplumun ilerlemesini sağlayarak o topluma güç kazandırmıştır. Bilginin ortaya çıkma sebeplerinin başında bireylerin kâinatı anlamlandırma ve hayatı kolaylaştırma çabası gelmektedir. "Sözlük anlamıyla bilgi, öğrenme, araştırma ve gözlem yoluyla elde

edilen her türlü gerçek, malumat ve kavrayışın tümüdür” (Aktan & Vural, 2004). Bilgi, bireysel bir çabanın yanı sıra toplumsal araştırma ve incelemeler sonucunda vuku bulur. Bilimsel araştırmalar yapabilmek için devlet ve toplum, bilimsel çaba gösterecek bireyler için yeni mekânlar inşa ederler. Bu mekânların özellikleri toplumdan topluma ve coğrafyadan coğrafyaya farklılık göstermiştir. Örneğin Avrupa’da bilgi üretim mekânı olan üniversiteye, İslam coğrafyasında medrese muadil olmuştur. Ayrıca her iki coğrafyada, bilgi üretim kurumu olan üniversite ve medreseler, bağlı oldukları dini formasyona bağımlı bir şekilde dini bilginin üretilmesine de sebep olmuşlardır.

1.2.1. Anadolu’da Medreselerin Gelişimi

Bilgi üretim merkezi olarak tanımlanan Avrupa menşeli üniversitelerin geçmişinin çok öncelere dayandığını *Üniversitelerin Tarihi Gelişimi* başlığı altında dile getirmiştik. Ancak üniversitelerden önce üniversitenin yerini tutan ve ders verilen yer manasınca gelen medreseleri, bilgi üretim merkezi olarak da tanımlayabiliriz. Medrese, Arapçada; “bir metni (özellikle Kur’anı) cümle cümle yorumlayarak öğretme, ders verme, vaaz verme ve tefsir etme” gibi manalara gelen “dars” kelimesinden türemiştir. Ders verilen mekân, okul manasına gelmektedir. Medreseler, İslam ülkelerinin tarihinde oldukça eskiye dayanmaktadır. Ekseriyetle cami yanlarında inşa edilen medreselerde genellikle İslam dini içerisindeki normlar çerçevesinde din ve hukuk alanı başta olmak üzere matematik, hendese, fizik, mantık, coğrafya, felsefe, tarih, belagat gibi hem fenni hem de beşeri dersler verilmiştir. İslam dünyasının ilk medresesi olan Zeytuniye Medresesi, Tunus’ta 732 yılında kurulmuştur. Avrupa’nın ilk üniversitesi olarak tanımlanan Kurtuba Üniversitesi’nin tarihi ise 786’dır. Mısır da El-Ezher Üniversitesi 972 yılında Kahire’de kurulmuştur. Daha sonra Delhi, Semerkant, Şam, Harran, Hicaz, Buhara, Rey, Tebriz, Maveraünnehir gibi İslam şehirlerinde kurulan medreseler ilmin merkezi olarak tanımlanabilir (Aktan, 2004).

İslam’ın yayılması ile medreselerin inşa edilmesi eş zamanlı olmuştur. Anadolu’nun İslamlaşması ile Anadolu’da Selçuklu döneminde inşa edilen medreselerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. İslamlaşan toplumlar da İslam’ı ve İslam hukukunu öğrenme amaçlı inşa edilen medreseler kimi zaman rasathane ve

şifahane olarak da inşa edilmiş, eğitim dışında da kullanılmıştır. Anadolu’da Selçuklu döneminde inşa edilen medreseler, günümüzde işlevini sürdürmese de birçoğu varlıklarını devam ettirmektedir. Bunlara örnek olarak 1205 ve 1271 yılları arasında inşa edilen; Kayseri; Hunat Medresesi, Koca Hasan Medresesi, Gevher Nesibe Şifahanesi, Sivas; Gök Medresesi, Buruciye Medresesi, Şifaiye Medresesi, Konya; İnce Minareli Medrese, Karatay Medresesi, Sırçalı Medresesi, Amasya; Gök Medresesi ve Erzurum; Çifte Minareli Medrese verilebilir (İbrahimgil, 2012). Anadolu idaresi, 1299 yılında Selçuklu Devleti’nin güç kaybetmesi ile yönetimi Osmanlı Devleti’ne bırakmıştır. Selçuklu’da medrese inşa etme geleneği Osmanlı medreselerine kaynaklık etmiş, yönetimin el değiştirmesi ile Anadolu’da Osmanlı medreseleri inşa edilmiştir.

Selçuklu dönemindeki gibi cami yanlarına, genellikle külliye içlerine inşa edilen Osmanlı medreseleri din, hukuk, tıp, astronomi gibi bilimlerin yanı sıra pozitif bilimlerin eğitimini de vermiştir. İslam mimarisinin bir ürünü olan külliyeler, cami yanlarına medrese, ibadet, imaret, türbe, kütüphane, hamam, aşevi, (da-rüşşifa) kervansaray, çarşı, okul, hastane, tekke, zaviye⁶ yapılarını kapsayan mekânlardır. Şehirler genellikle toplumun birçok ihtiyacını karşılayan külliyeler etrafında inşa edilmiş ve bireylerin sosyalleşmesi için bir alan oluşturmuştur. Ekseriyetle külliye içlerine inşa edilen yapılardan biri de ilim tahsili veren medreselerdir. Günümüzdeki üniversiteler ile denk olan medreseler, Osmanlı dönemindeki temel eğitim kurumlarıydı. Osmanlı medreseleri çoğunlukla vakıflar tarafından kurulur ve yönetimlerini vakıflar deruhte ederdi. Osmanlı döneminde ki ilk medrese Orhan Bey döneminde, İznik’te Orhan Gazi Medresesi olarak kurulmuştur. Zamanla Osmanlı’nın gelişmesi sonucu Osmanlı Medreseleri Bursa, Edirne ve İstanbul’a açılmış, eğitim verecek olan âlim insanların artması ile medrese kapasiteleri arttırılmıştır. Osmanlı medreselerinin de eğitim seviyesinin doruğa ulaştığı zamanlar Fatih dönemini kapsamıştır. Fatih döneminde açılan Sahn-ı Seman medreselerinin gelişmesi Kanuni döneminde Süleymaniye medreseleri ile devam etmiştir (Çimen, 2013). Osmanlı medreselerindeki eğitimde, talebelere öncelikle verilen usul dersleri vardır. Bunlar; mantık, lügat, belagat, nahv, hitabet gibi derslerdir. Öğrenci usul

⁶ www.tdk.gov

derslerini alır ve bu dersleri geçtikten sonra İslami ilimler derslerini almaya başlayabilirdi. Medreseler vakıf eliyle kurulduğu için bünyesinde bulunan öğrencilerin tüm masraflarını karşılar ve onlara burs imkânı sağlar. İçtimai ilimlere mensup olan derslerden icazet alan talebeler, defterdarlık, müftülük, nişancılık, kadılık, müderrislik gibi görevlere tayin edilirken; pozitif bilimlerden icazet alan talebeler, hekim, mimar ve mühendislik gibi görevlere tayin edilirdi.

Medreselerde verilen eğitim, üretilen bilgi, yetiştirilen bilim ve devlet adamları Osmanlı devletinin gelişmesini sağlamıştır. Ayrıca elde edilen bilgi ve teknik, Osmanlı'ya dış politikalarında siyasi güç kazandırmıştır. 18. yüzyıla kadar bilim gücünü elinde bulunduran Osmanlı, 18. yüzyılda Avrupa'nın Aydınlanma Çağı'nı yaşamasıyla teknik alanda gerilemiş, siyasi gücünü kaybetmiştir. Osmanlı devletinin gerileme sebebi yalnızca Aydınlanma değildir. Fransa'da meydana gelen ve tüm dünyayı etkisi altına alan 1789 Fransız İhtilali sonrası oluşan milliyetçilik akımı ve peyda ettiği ulus-devlet politikası Osmanlı devletinde de etkisini göstermiştir. Ulus-devlet politikası eşliğinde eğitim sistemini geliştirmesi gereken Osmanlı, çok etnikli bir toplum yapısına sahip olduğu için bu politikadan ziyade ümmetçi bir anlayışa sahip olan eğitim sistemine devam etmiştir. Ancak ilerleyen Avrupa'ya karşı ekonomik ve siyasi gücünü kaybeden Osmanlı, ulus-devlet politikası altındaki eğitim sistemine karşı koyamamış ve 3. Selim döneminden itibaren yeniliğe başlamıştır.

Modern eğitim sistemine entegrasyon sağlamadığı düşünülen medreselerin varlığına 2. Meşrutiyet döneminde, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte son verilmiş ve yerini modern eğitim sistemli mekteplere bırakmıştır. Bu dönemde öne çıkan mektepler de özellikle vatandaş yetiştirmeye yönelik milliyetçi bütünlük sağlayacak, kimlik oluşturmaya yönelik eğitimler verilmiştir. “Bu modern okullara gidenler bireysel olarak düşünsel bazda modernleşme/batılılaşma yolunda mesafe kat etmişlerse de bu onların, toplumun avam tabakasından uzaklaşmalarına neden olmuştur” (Aşkın, 2017: 985). İlerleyen zamanlarda ortaya çıkacak olan Türk aydını modelinin tohumları bu dönemde atılmıştır. Medreselerin kapatılma nedenleri; medreselerde verilen derslerin ve eğitimin niteliğinden ziyade ulus-devlet politikası altında vatandaş yetiştirmeye uygun olmadığı ve dönemin var olan konjonktürüne karşılık veremediği düşüncesidir. Bu nedenlerden yola çıkarak yeni bir kültürün inşa

edici yapısı olarak görünen üniversiteler, çağdaşlaşma idealini gerçekleştirecek devlet politikasının yürütücü bir unsuru olarak görülmüştür. Çağdaşlaşma ideali için ilk adım Batı dillerini öğrenmek olsa da modern eğitim sistemi kurma çabalarının başında yeni bir zihniyet oluşturarak topluma tanınmayan bir kültür tasarısı sunmuştur. Kısacası devlet politikasının yürütücü bir kolu olarak tasarlanan üniversiteler, programlanmış bir kültürün topluma yayılmasını sağlayan bir kurum olarak görülmüştür.

1.2.2. Cumhuriyet Dönemi Üniversiteler

Eğitim sistemi toplumların gelişimi ve ilerlemesi için en önemli yöntemdir. Toplumsal düzeni kurma ve ulus-devlet politikası altında toplumu olgunlaştırmada temel araç olarak görülen eğitim, Batı dünyasında olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti'nde de önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Toplumsal problemlere çözüm üretmek, bilimsel çalışmalarda bulunmak ve toplumun refah seviyesini yükseltmek için stratejilerin geliştirildiği yer olarak görülen üniversiteler, 1924 sonrasında Osmanlı devletinde medreselerin yerini doldurmak ve modern eğitimi sistematize ederek sunmak için kurulmuştur.

Osmanlı devletinde batılılaşma ve eğitimde yenilik gibi kavramların etkilerini her ne kadar cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra geliştiği görülse de yenilik girişimlerinin miladı 3. Selim dönemidir. Yenilik girişimlerinin sebebi Osmanlı'nın girdiği savaşlardan yenilgiyle ayrılması ve savaş teknolojisinin gelişmemiş olması sonucu başarısızlıkları sonlandırmak isteyen Osmanlı, ilk yenilik yapılması gereken alan olarak askeri sınıfı teşhis etmiştir. Askeri alanda iyileştirme ve yeniden yapılandırma çabasına giren Osmanlı 1773 yılında ilk yüksekokul olarak kabul edilen "Mühendishane-i Bahri-i Hümayun" ü, 1794'te "Mühendishane-i Berri-i Hümayun"u, 1834'te "Mekteb-i Ulumu Harbiye" ve aynı yıl içerisinde "Mızıka-i Hümayun" 3. Selim döneminde kurulmuştur. 2. Mahmut döneminde ise; 1826'da "Tıbhane-i Amire ve Cerrahane-i Mamure" kurulmuştur. İhtiyaç doğrultusunda inşa edilen bu okulların yanı sıra bilim üretme ve nitelikli adam yetiştirme amaçlı eğitim veren üniversitelerde kurulmuştur (Kılıç, 1999 ss. 294-296).

Osmanlı devletinde batılı anlamda modern eğitim veren ilk üniversite Abdülaziz döneminde 1863 yılında kurulan Darülfünun yani bugünkü İstanbul

Üniversitesi'dir. Darülfünun'un kurulma kararı 1845 yılında orta öğretim seviyesinde açılacak bir kurum olarak verilmiştir. Ancak tüm ilimler hakkında malumat sağlayacak olan bu kurumun inşası, İtalyan mimar Gaspare Fossati'yle anlaşarak on sekiz yılda tamamlanmıştır. Coğrafya, felsefe, tarih gibi derslerin yanı sıra çeşitli derslerin okutulması hükmüyle düzenlenen sistemde 1846 yılında yalnızca konferanslar verilmiştir. 1870 yılında düzenlenen nizamnameler sonucu Darülfünun üç ya da dört yılda; Hikmet ve Edebiyat, İlm-i Hukuk, Ulum-ı Tabiiye ve Riyaziye gibi dallarda eğitim gördükten sonra tezlerini kaleme alarak tamamlayan talebelere, eğitimlerini tamamladıklarına dair şahadetnameler verilerek mezun edilirdi (Gelişli, 2012). Siyasi ve toplumsal nedenlerden dolayı Darülfünun zaman zaman kapatılmış ve yeniden açılmıştır. Darülfünun'un batılı anlamda üniversiteye dönüşmesi 1908 yılını bulmuştur. Birinci Dünya Savaşının ardından öğretim elemanlarının ve öğrenci sayısının azalması sonucu Darülfünun, 1919'a kadar muhteva ve biçimsel niteliklerini geliştirmiş, eğitim verecek bir kurum haline gelmiştir.

Cumhuriyet'in ilanından itibaren her alanda olduğu gibi eğitim alanında da yenilikler yapılmıştır. Bu yeniliklerin başında Harf Devrim'i gelmektedir. Önceleri Arap harflerini kullanan Osmanlı, artık Latin alfabesini kullanmaya başlamıştır. Bu gelişme ile beraber dilde sadeleşmeye gidilmiş ve Ömer Seyfettin gibi Türk aydınlarının çabaları ile dilde yabancı olan kelimeler ve kavramlar çıkarılmaya başlanmıştır. Yapılan süratli gelişmeler neticesinde yükseköğretim de bu dönüşümden payını almış ve birçok tartışmalar sonucu değişiklikler yapılmıştır. Yapılan yapısal değişiklikler nedeni ile kendi içinde dönemlere ayrılan yükseköğretimi 1923-1946, 1946-1981 ve 1981 yılı sonrası olarak sınıflandırılır (Kılıç, 1999: 304).

32 Mart 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulüyle yaşamın birçok alanında değişiklik yaşanması, eğitimde de doğrudan bir kırılmanın yaşamasına neden olmuştur. Modernleşme çabasına giren Türkiye, Osmanlı'dan kalan düzensiz bir eğitim sistemini değiştirmeye ve yenilerini inşa etmeye başlamıştır. 1924 anayasasında yapılan dini hükümlerin değiştirilmesi söylemin değişmesine neden olmuştur. "Bu dönemde genel söylem tamamen medeniyet ve terakki kavramları etrafında şekillenmiştir. Maddecî, pozitivist eğilim, eğitim başta olmak üzere her kademedeki sürekli olarak vurgulanmıştır. 1933 yılında Darülfünun ilga edilerek İstanbul Üniversitesi altında yeniden şekillendirilmiş, Darülfünun

kapsamındaki İlahiyat Fakültesi kapatılmış, 155 hocadan 96 kişi muhalif görülerek görevden uzaklaştırılmıştır. Bu hocaların yerlerine Alman, Macar ve Avustralyalı profesörler atanarak boşluk doldurulmaya çalışılmıştır” (Şen, 2013: 487). Türkiye Cumhuriyet’i bu yenilikleri yaparken savaştan yeni çıkması hasebiyle ekonomik sıkıntılar çekmiştir. Bu dönemde üniversitelerin bağımsız bir kurum olması için çalışmalar başlatılmıştır. 1930 yılından itibaren devletçilik ilkesinden yola çıkılarak yükseköğretimde gelişme sağlayacak yönelimlerde bulunulmuştur. Bu yönelimlerden en önemlisi 1933 Üniversite reformudur.

1.2.3. Üniversite Reformu

1927 yılında başlatılan üniversite yeniliği, üniversitelerin sayısını ve kalitesini arttırmayı amaçlamıştır. Cumhuriyet kurulduktan sonra başarılı öğrenciler seçilerek yurtdışına gönderilmiştir. Başarılı öğrencilerin yurt dışına gönderilmesi üniversite reformunu gerçekleştirmek için birer ön hazırlık olmuştur. Nitelikli adam eksikliği ile girişilen bu çaba 1927 yılında başlatılmış ve 1930 yılında öğrencilerin vasıl olmasıyla gerçekleştirilmiştir. Çağdaş bir üniversite olması istenen Darülfünun için yapısal çalışmalar uygulanmıştır. Alman Üniversite modeli benimsenen bu yapılaşma çabasında Almanya’dan getirilen birçok öğretim üyesi yer almış ve başarılı sonuçlar elde edilmiştir. İstanbul’da başlayan yenileşme hareketi Atatürk önderliğinde tüm Türkiye’de uygulanması amaçlanmıştır.

“Bunun için memleketi şimdilik üç büyük kültür bölgesi halinde mütalâa ederek; garp bölgesi için İstanbul Üniversitesinde başlanmış bulunan ıslahat programı daha radikal bir tarzda tatbik ederek cumhuriyete cidden modern bir üniversite kazandırmak; merkez bölgesi için Ankara Üniversitesi’ni az zamanda kurmak lâzımdır. Ve doğu bölgesi için Van Gölü sahillerinin en güzel bir yerinde, her şubeden ilkokullarıyla ve nihayet üniversitesiyle modern bir kültür şehri yaratmak yolunda, şimdiden fiiliyata geçilmelidir” (Gökberk, 1997; Gürüz, 2001; Kayadibi, 2006: 11).

Alınan bu kararlar sonrasında eyleme geçen yönetmelikler sonucunda ilk olarak Darülfünun için İsviçre’den Albert Malche⁷ getirilerek üniversite üzerine rapor yazılması istenmiştir. *İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor* adıyla yayımladığı

⁷ Profesör Malche İsviçre Gelf Üniversitesi pedagoji profesörü olmasının yanı sıra rektörlük yapmış ve Batı Pedagoji dünyasında tanınmış bir isimdir.(Erdem, 2012: 379).

metinde Malche, üniversitenin bütçesi ve teşkilatı, eğitim kadrosu, yıllık eğitim programı konularına değinerek 49 maddeden oluşan 95 sayfalık bir rapor kaleme almıştır. Bu raporda özellikle vurgulanan meseleler bilimsel bilgi üretmeye yönelik usul ve yöntemlerin verilmesinin yanında yeniden bilgi üretiminin sürekliliğini sağlamaya yöneliktir. Malche'in raporundaki fikirlerden yola çıkarak üniversite düzenlemelerindeki ilk teceddütü lisan alanında yapılması ve öğrencilerin Avrupai diller olan; İngilizce, Almanca, İtalyanca ve Fransızca öğrenmeleri ön görülmüştür. Daha kapsamlı bir şekilde rapor maddelerinde; öğretim görevlisi yetiştirme, kütüphane iyileştirme ve yaygınlaştırma, talebelerin kendilerini yetiştirme, dergi çıkarma, bilimsel anlayışı oluşturma ve yaratıcı fikirler ortaya atacak beyinleri yetiştirmeye yönelik maddeler kaleme alınmıştır. Malche'in önerdiği fikirlerden biri de İlahiyat Fakültelerinin Edebiyat Fakülteleri ile birleştirilmesidir.

Malche'in raporunu umumi bir şekilde tetkik eden Atatürk, 81 tane not kaleme almıştır. Malche'in raporunda olduğu gibi lisan fikrine önem veren Atatürk, talebelerin yabancı lisan öğrenmelerini esas görmüştür. Üniversite hocalarını yetiştirme ve ilerlemelerini sağlamak amacıyla yurtdışından hoca talep edilmiş ve ilgili öğrencilerin yurtdışında eğitim görmelerini temin edecek programlar düzenlenmiştir. Bu gelişmelerin yanı sıra araştırma ve incelemeye teşvik edecek öğretimin sağlanması ön görülmüştür. Yalnızca üniversite için planlanan bu yenilikler aslında genel bir kültür inşa etme çabasıdır. Üniversite merkezli görünen reform hareketi yalnızca üniversiteyi değil ilkokulu, ortaöğretimi ve liseyi kapsamaktadır. Zira bu yenilikler temelden başlatılmazsa yükseköğrenim için nitelikli bireylerin yetiştirilmesi muhtemel olmayacaktır. Bu nedenle reform hareketinin merkezi üniversiteler olmuş ve yörüngesinde yeni bir kültür izlencesi maksadıyla olması gereken yaşayış tarzını sunmayı amaçlamıştır.⁸

Belirlenen bu amaçlar doğrultusunda ilk olarak Darülfünun'un adı değiştirilmiş ve Darülfünun'a İstanbul Üniversitesi adı verilmiştir. İsim değişikliğinden de görüldüğü gibi yeni bir düzen inşa etmeyi amaçlayan sistem, medrese asıllı, muhafazakâr bir öz yapıya sahip olan okulu, medrese zihniyetinden arındırıp, modern eğitim sistemine angaje edilmek istenmiştir. Bu teşebbüsün birçok

⁸ Erdem, A.E., 2012, Atatürk'ün Liderliğinde Üniversite Reformu: Yükseköğretim ve Bilim Tarihimizde Dönüm Noktası, Belgi.(4).

nedeni vardır. Bu nedenler; Darülfünun, medrese niteliğini muhafaza ederek Batılı yeniliklere karşı direnmiş, Latin alfabesine geçişi reddetmiş ayrıca yönetsel düzene karşı eleştirel bir tavır edinmiş olmasıdır. Darülfünun'un sahip olduğu bu hafızayı değiştirmek isteyen zihniyet, Darülfünun'a “(1) Darülfünun dünyada cereyan eden olaylardan, bilimsel ve teknolojik gelişmelerden uzaktır. (2) Darülfünunun yayın çalışmaları ve özellikle dergileri yeterli değildir. (3) Darülfünun Türk dilini, Türk toplumsal yapısını ve ruhiyatını incelememiştir. Türk tarihini yazmamıştır” (Erdem, 2012: 381). Eleştirileri yapılmıştır. Buna benzer eleştiriler cumhuriyet devrimi taraftarlarından çokça yapılarak asıl genel eleştirinin Darülfünun'un, Cumhuriyet Devrimi'ne uygun ilerleme sağlayamadığı ve acilen dönüştürülmesi gerekliliği yönündedir. Bu eleştiriler doğrultusunda üniversite reformu kararı alınarak, 1933 yılında 2252 sayılı kanunun çıkarılmasıyla Atatürk Üniversite Reformu gerçekleştirilerek İstanbul Üniversite'si kurulmuştur. Üniversite kurulduktan sonra Cumhuriyet Devrimi inkılâplarının daha kolay bir şekilde benimsenmesi ve yeniden bir zihniyetin oluşumu için Darülfünun bünyesinde bulunan 151 öğretim görevlisinden 92'sini kadro dışı ederken 59'u kadroda bulunmaya devam etmiş ve boşalan öğretim görevlilerin yerlerini, Alman, Macar, Avustralya asıllı profesörler almıştır. Bu sırada Hitler faşizminden kaçan Alman öğretim görevlileri, İstanbul Üniversitesinde ekseriyette olmuştur. Bu nedenle Alman üniversite geleneği İstanbul Üniversitesinde daha baskın nitelikte benimsenmiştir. “İstanbul Üniversitesi Talimatnamesi” üniversitenin görevlerini; “1) Araştırmalar yapmak, milli kültürü ve yüksek bilgiyi yaymak, 2) Devlet ve ülke düzeyindeki işler için kalifiye eleman yetiştirmek” (Kavak, 1990: 25) olarak düzenlemiştir.

İstanbul Üniversitesi'nden sonra Atatürk öncülüğünde Ankara'da Dil Tarih Coğrafya Fakültesi (1937) kurulmuş, bu fakülte ulus-devlet politikası amaçları doğrultusunda eğitim verecek olan hafızanın temellerini oluşturmuştur. İlerleyen zamanlarda Siyasal Bilgiler Fakültesinin Ankara'ya taşınması ve ek fakültelerin kurulması, 1946 yılında Ankara Üniversitesinin kurulmasını sağlamıştır. Ankara Üniversitesinden önce 1944'te İstanbul Teknik Üniversitesi kurulmuştur.

Türkiye'de 1933 Üniversite Reform'undan sonra 1946 yılında 4936 sayılı kanunla gerçekleştirilen ikinci reform, Türkiye'nin tek partili dönemden çok partili döneme geçişi sürecinde gerçekleştirilmiştir. Bu reformda ise “Milli Eğitim

Komisyonu raporunda; “üniversite hocalarının yetişme, seçilme ve yükselme şartlarını belli esaslara bağlamak, bu suretle üniversite öğretim mesleğini kanun temeli üzerine kurmak ve böylece daha çabuk gelişmelerini sağlamak olarak ifade edilmiştir” (Kılıç,1999: 298). Bu dönemden sonra üniversite sayıları 1955-57 yılları arasında artmaya başlamasının yanı sıra bölgesel bir şekilde inşa edilmiştir. Sırasıyla 1955 yılında Trabzon’da Karadeniz Teknik Üniversitesi, 1955’de İzmir’de Ege Üniversitesi, 1957’de Erzurum’da Atatürk Üniversitesi ve 1959 yılında Ankara’da Orta Doğu Teknik Üniversitesi kurulmuştur. Bölgesel bir şekilde kurulan üniversiteler, yöre halkını bilinçlendirmenin yanı sıra ziraat ve hayvancılık gibi faaliyetlerin uygulamasında da eğitici olarak, kuruldukları şehirlerin kimliklerine de etki etmiştir.

“27 Mayıs 1960 Askeri Harekâtından sonra çıkarılan 115 Sayılı Kanunla üniversitelere ‘özerklik’ verilmiştir. Bu dönemdeki en önemli gelişmeler ise; toplum da hızla artan yükseköğretim talebini karşılamak amacıyla, 1965 yılında, özel yüksekokulların açılmasına izin veren 625 Sayılı Kanundan sonra, birçok özel okul açılmıştır. Bu dönemde (1963-1964), merkezi seçme sınavı da kurumsallaşmıştır” (Kılıç, 1999: 299). Cumhuriyet’in kuruluşundan 1960 yılına kadar üniversite, öğrenci kaydı alırken öğrencileri herhangi bir imtihana tabi tutmadan, fakültenin kontenjan sınırına göre kayıt alırdı. 1974 yılına gelindiğinde ise gerek nüfusun artması ve üniversiteye duyulan talebin artması sonucunda öğrenciler imtihana tabi tutulma kararı alınmış ve günümüzde de varlığını sürdüren Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi kurulmuştur. Bu gelişmenin paralelinde üniversite sayıları arttırılmış, bölgesel kalkınmanın sağlanması için üniversitelerin buldukları şehirlerin dışında ki şehirlere üniversiteler kurulmuştur. Artan üniversite sayısını ve bu üniversitelerin kontrolünü, programlarını, bağlantı ve uyumunu sağlamak amaçlı 1973 yılında 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu çıkarılmış. Bu kanun Milli Eğitim Bakan’ın yürüteceği Yükseköğretim Kurulu’nun oluşumunu tasarlamıştır.

1.2.4. Yüksek Öğretim Kurulu

1933 yılında gerçekleştirilen Üniversite Reformu’nun öncelikli amacı Batılı tarzda ki üniversitelerin benzer tesirlerini Türkiye’de oluşturmaktır. Türkiye’nin modernleşme süreci ile doğrudan ilintili olan Batılı tarzda eğitim sisteminin ilk

yansımaları üniversitelerde gerçekleştiği görülmektedir. 1946 yılında gerçekleştirilen reformun amacı ise çok partili döneme geçişin vermiş olduğu netice ile demokratik bir üniversite sistemini oluşturmak ve yaygınlaşmasını sağlamak olmuştur. Ancak 1946 yılı reformunda birçok sebepten ötürü aksamalar meydana gelmiş, tasarlanan ilerlemenin gerisinde kalmıştır. Örneğin üniversite okuyan bireylerin sayısı arttırılmak istense de 1981 yılında önemli bir derecede düşmüş, ayrıca araştırma ve yayın sayısı tasarlanılan rakamın çok altında olması yeni bir Üniversite Reformu gerçekleştirilmesini doğurmuştur. 1973 yılında Yükseköğretim Kurulu adıyla bir tasarı planlanmıştır:

“12 Eylül 1980 askeri harekâtından sonra, yükseköğretim alanında yapılması düşünülen reform, Milli Güvenlik Konseyi tarafından 6 Kasım 1981 'de 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun kabulüyle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. 2547 Sayılı Kanunun kabulüyle 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu da yürürlükten kaldırılmıştır. 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun bazı maddeleri kısa bir süre sonra (20 Nisan 1982) değiştirilerek, bu kanuna göre kurulan Yükseköğretim Kurulu'nun yetkileri genişletilmiştir. Yükseköğretim Kanunu'nun kabulüyle birlikte, mevcut 27 üniversite'nin yönetimi Yükseköğretim Kurulu (YÖK)'e bırakılmıştır”(Kılıç, 1999: 301). “Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Anayasa'nın 130 ve 131. maddeleri uyarınca kendisine verilen görev ve yetkiler çerçevesinde özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip olan, yükseköğretimi yönlendirmek, planlamak, düzenlemek, yönetmek ve denetlemekten sorumlu tek kuruluş olarak belirlenmiştir” (YÖK, 2007: 7).

Yükseköğretim Kurulu bünyesine seçilen üyeler Cumhurbaşkanı'nın onaylamasıyla belirlenir ve bu üyeler; alanlarında muvaffakiyet sağlamış profesörlere öncelik verilerek seçilir. “Yükseköğretim Kurulu'nun 7 üyesi de Cumhurbaşkanı tarafından, rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik verilmek suretiyle seçilmektedir. Bakanlar Kurulu' da üst düzey devlet görevlileri veya emeklileri arasından seçilen 7, Milli Eğitim Bakanlığınca seçilen 2 ve Genel Kurmay Başkanlığı tarafından seçilen 1 üyeden oluşmaktadır” (Kılıç, 1999: 302).

YÖK'ün kurulması ile üniversitelerde düzenlemelere gidilmiş ve yeni organizasyonlar yapılması amaçlanmıştır, üniversitelerde verimliliği arttırmak için kaynaklar temin edilip ve kaynakların verimli bir şekilde kullanılması için ihtimam gösterilmiştir. Ayrıca bu çabanın yurt genelinde yayılması hedeflenmiştir. Yükseköğretimden beklenen gelişmeleri kısaca şöyledir:

- 1) Daha fazla öğrenciye ve daha geniş bir yaş grubuna eğitim vermek, yani “yığınlaşmak”(massification),
- 2) Hızla üretilen yeni bilgilerin ve oluşan yeni bilgi alanlarının tümünü kapsayacak şekilde programlarını genişletmek (academic expansion),
- 3) Eğitimde, mezunların iş bulabilmesi, araştırmada ise bilginin yanı sıra uygulamaya yönelmek (relevance),
- 4) Toplumla güçlü köprüler kurarak, bölgesel ve ulusal kalkınmaya daha fazla katkıda bulunmak,
- 5) Paydaşlarına hesap verebilen, açık ve saydam yönetim modelleri geliştirmek (accountability),
- 6) Tüm bu beklentileri, giderek göreceli olarak azalan kamusal kaynaklar ile karşılayabilmektir (Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi 2007).

Varılmak istenilen üniversite misyonu, üniversitelerin yurdun her bir yanına dengeli bir şekilde yayılmasını sağlamanın yanı sıra öğrencilerin ve öğretim görevlilerin niceliğini ve niteliğini arttırmayı amaçlayarak çalışmalar düzenlemiştir.

Çalışmalar düzenlenirken eğitim öğretim alanında birçok yenilikler yapılmıştır:

- 1) Üniversite, akademi ve yüksekokulların (konservatuarlar, meslek ve sanat okulları dâhil) birleştirilerek üniversite çatısı altında toplanması ve değişik zamanlardaki kanunlarla belirlenmiş akademik unvanların (doktora, doçentlik, profesörlük) eşdeğer ilan edilmesi,
- 2) 1975 yılında Anayasa Mahkemesi'nin hukuka aykırı bularak iptal ettiği Yükseköğretim Kurulu'nun, daha geniş yetkilerle tekrar kurulması,
- 3) Ortaöğretim üzerine öğretim yapan tüm okulların, yükseköğretim adı altında toplanarak bir bütünlüğe kavuşturulmaları,
- 4) Üyeleri atamayla gelen Yükseköğretim Kurulu'na bağlı Yükseköğretim Denetleme Kurulu'nun kurulması,
- 5) Rektörler ve üniversite senatoları tarafından seçilen birer Üniversitelerarası Kurul'un kurulması,
- 6) Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nin, Yükseköğretim Kurulu'na bağlanması,
- 7) Öğrencilerden harç alınması uygulamasının yasallaştırılması yükseköğretimin paralı olması yönünde bir adım olarak sayılabilir (Kılıç, 1999: 303).

Yükseköğretim Kurulunun görevleri; görevlerinin başında, yükseköğrenim kurumunda bulunan öğretim görevlilerinin eğitim seviyelerini geliştirmek için yurtiçi ve yurtdışı eğitimleri için gerekli olan maddi yardımı ve imkânları sağlamanın yanı sıra müessir bir şekilde kullanılmasını himaye altına almak gelmektedir. Ders

sürelerini belirleyerek verimliliği artırıcı politikalar izlemek ve bu politikaları üniversite yetkililerine ders dönemi başlamadan önce bildirmek aynı zamanda üniversite ihtiyaçlarını karşılamak ve yığılma olmadan velut bir şekilde öğrenci sayısını belirlemek için tedbirler almak, üniversitelerin ve bünyesinde bulunan öğrenci ve öğretim görevlilerinin inkişafı için olanak sağlamaktır (2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu M d.7.).

6 Kasım, 1981 yılında gerçekleştirilen YÖK reformu ile üniversiteler yeniden yapılandırılmış ve üniversite-akademi kavramları bir arada anılmaya başlanmıştır. YÖK kurulduktan sonra üniversite sayısı 1982 yılında 27 ye yükselmiştir. Bu üniversitelerin 15'i Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde dağılırken 12 tanesi İstanbul'da kurulmuştur. Bu dönemde Anadolu'da kurulmuş olan üniversitelerin öğrenci sayısı, Ankara, İstanbul ve İzmir'de kurulan üniversitelerin toplam öğrenci sayısının %10 nu bile oluşturamamıştır. Anadolu üniversiteleri yeteri kadar öğretim görevlisine ve yeterli teknolojiye sahip olamadıklarından dolayı nitelik yönünden İstanbul'da bulunan üniversiteler ile rekabet edecek konumda değildirler.

1980 ile 1990 yılları arası dönem üniversiteler için yeni bir evredir. Bu dönemde kurulan üniversiteler genellikle daha önceden akademik bir alt yapıya sahip olan yerlerde kurulmuştur. Yıldız Teknik Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Antalya Üniversitesi, Dokuz Eylül ve Trakya Üniversiteleri bu üniversitelere örnektir. Bu dönemde ayrıca 12.12.1984 tarihinde ilk vakıf üniversitesi olarak Bilkent Üniversitesi YÖK kararı ile kurulmuştur. 1990 yılı sonrasında da üniversiteler genellikle yurdun orta büyüklükteki şehirlerine kurulurken vakıf üniversiteleri de kurulmaya devam etmiştir. 1993-1997 yılları arasında 11 tane üniversite kurulurken yalnızca 2006 yılında 15 tane üniversite kurulmuş ve kurulan üniversiteler, çoğunlukla Karadeniz Bölgesinde yer almıştır. Bu sonuçlarla beraber Türkiye'de bulunan üniversite sayısı 93'e yükselmiştir. 2017 Üniversite istatistiklerini incelediğimizde ise Türkiye'de devlet ve vakıf üniversitelerinin toplamı 206'dır.

Kısacası YÖK'ün kurulması ile Türkiye'de yükseköğrenim kurumları sürekli bir şekilde artış göstermiş, bilimsel bilgi üretme ve nitelikli birey yetiştirme amacı ile çeşitli fakülteler, meslek yüksekokulları, enstitüler inşa edilmiş, lisans ve yüksek lisans programları düzenlenmiştir. Meslek yüksekokullarının açılması ile gereksinim duyulan alanlarda nitelikli insan gücü yetiştirilmiş ve zamanla meslek

yüksekokullarının program sayısı arttırılmıştır. 1982-1983 yıllarından itibaren üniversite kontrolü altında merkezi açık öğretim programları düzenlenmiştir. Özetle modern tarzda üniversite sisteminin kurulmasından itibaren Türkiye’de üç tane üniversite reformu uygulanmış ve bu reformlar birbirinden farklı amaçlar gütmüştür. Adım adım ilerleyen üniversite reformları ile ilk olarak 1933 yılında üniversitelerin Batılı tarzda üniversitelere benzetilmesi için çabalar sarf edilmiş, üniversitelerin denetlenmesi Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. 1946 reform hareketi ile üniversitelerin daha hızlı gelişmeleri amaçlanmış ve bu doğrultuda üniversitelere öğretim üyesi seçmeyi muayyen şartlara tahsis ederek bu şartlar doğrultusunda alana seçilme ve alanda ilerlemeleri sağlanmıştır. Son olarak 6 Kasım 1981 yılında Yükseköğretim Kanunu’nun kabulüyle Yükseköğretim Kurulu’nun yetkisi artmış, üniversitelerin birçoğu, ABD’de uygulanan Anglo Sakson modeli ile yönetilmiştir.

Yükseköğretim kurumlarının sayısını arttırmayı amaçlayan YÖK’ün, nicelik dışında üniversitelerde akademik niteliği arttıracak alanları da inşa etmesi gerekmektedir. Üniversitenin önemli misyonlarından biri olan akademik bilgi üretimi için YÖK, üniversitelerde yeniden bilgi üretiminin sağlanacağı mekanizmaların geliştirilmesi için çalışmalar yürütmesi zaruri bir durumdur. YÖK’ün asıl işlevi üniversite sayılarını arttırmak yerine akademik bilgi üretimine imkân sağlayacak uygun koşulları oluşturmaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE AKADEMİK BİLGİ ÜRETİMİ

2.1. Türkiye'de Akademik Bilginin Üretimi

Bilme, insan için zorunlu bir uğraştır. İlk insandan günümüze kadar insan, çeşitli nedenlerden ötürü yaşadığı doğayı, var oluşu, her türlü duruş ve hareketi bilmek istemiştir. Bilmeyi arzulayan insan, zaman içinde anlamak ve idrak etmek için bilmenin yöntemini ve muhtevasını belirleyen bilgi üzerine yoğunlaşmıştır. Bilgi üzerine çeşitli araştırmalar yapan insanlar bilgiyi sınıflandırarak türlere ayırmıştır. Bu bilgi türlerinden biriside üniversitelerin ortaya çıkması ile üretilmeye başlayan akademik bilgidir. Araştırmamızın ana eksenini oluşturan bilgi türlerinden bir olan akademik bilginin gelişim süreci için öncelikle bilginin mahiyeti ve bilgi türlerinin muhtevasını içeren zemin üzerine durmak elzem bir durumdur.

2.1.1. Bilgi Üretimi

Bilinmezliklerle dolu olan dünyamız tarih boyunca keşfedilmek istenmiştir. Keşif sürecinde ise insanlara yol gösteren en önemli rehber bilgi olmuştur. Bilgi, insanların ve toplumların yaşamlarını kolaylaştırmak için doğadan ilham almasında ve araç geliştirmelerine olanak sağlamıştır. Bu nedenle bilgi, doğayı anlamlandırma ve yaşamı kolaylaştırmada malumat kaynağı olarak görülür. Geçmişten günümüze kadar var olan bütün toplumlar, sürekli bir değişim içinde yaşamışlardır. Bunun nedeni ise bilginin insan yaşamına tesir ediciidir. Başka bir deyişle bireyin dünyayı anlamlandırması, bilinmeze mana vermek için onu somutlaştırma çabası sonucunda elde ettiği veri, bireyi bilgiye ulaştırmıştır. Birey elde ettiği bilgi ile yaşamını sürdürmüş ve yaşamını daha kolay hale getirmek için daimi bir arayış halinde olmuştur. Bu durumda bilgi, kümülatif bir şekilde ilerlemiş ve toplumların yaşayışlarına tesir ederek teknolojik ilerleme kat etmesini sağlamıştır. Zaman içerisinde kümülatif bir şekilde ilerleyen bilgi, 15. yüzyıldan itibaren matbaanın icadı ile sistematikleşmeye başlamış, bilgiye ulaşma daha da kolaylaşarak okur-yazar oranı artmıştır. Matbaanın icadının sonuçlarından biri; Avrupa'da Rönesans döneminin başlamasıdır. Rönesans dönemini yaşayan Avrupa, ardından Aydınlanma çağını yaşamış ve bu dönemde bilgi, teknoloji alanına önemli bir şekilde tesir etmiştir. Gelişen teknoloji sonucu 1840'da Avrupa, tüm dünyayı etkileyecek olan Sanayi

Devrimi'ni yaşamıştır. Sanayi Devrimi tüm dünyada küresel bir sonun başlangıcını getirmiş, zaman çarkını daha hızlı döndürmüş ve dünyayı daha küçük bir hale getirmiştir. Sanayi çağı sonrası ulaşım ve teknolojinin ilerlemesi ile 1950'li yıllardan itibaren iletişim kolaylaşmış, günümüz çağı olan bilgi çağına erişilmiştir. Günümüz bilgi toplumunun ilerlemesini sağlayan en mühim kaynak bilgi ve bilgi üretiminin sürekli olmasıdır. Bir toplumda bilgi üretimi ve üretilen bilginin piyasaya sunulması o toplum için hem ekonomik hem de sembolik sermaye sağlamaktadır. Ayrıca bilgiyi elinden bulunduran kişi ve toplum güç sahibi olur. Çünkü günümüzde bilgi hayatın merkezinde bulunmakta ve bilgi olmaksızın üretim elde edilmemektedir. Bilgi, bireyin toplumda, toplumun ise uluslar arası siyasal alanda varlığını ve gücünü kanıtlayabilmesi için önemli bir fenomendir. Bu nedenle bilgi üretimi ve üretimin devamlılığı toplumlar için önemlidir. “Bilgi üretme denildiğinde kısaca bir organizasyonun/bireyin yeni ve yararlı fikirler ve çözümler üretebilme yeteneğinden söz edilir. Geçmişteki ve hali hazırdaki bilgi kaynaklarından elde edilen bilgiler, çeşitli etkileşimlerle yeniden yapılandırılarak ya da bu bilgiler yeni aşamalara tabi tutularak bilgi üretilir” (Akkaya ve Yıldırım, 2017: 81). Bilgi üretilmesi için hangi alanda bilgi üretileceğine, alanın sınırlarına hâkim olunmalı ve üretim süreci için yol haritası çizilmelidir. Bu nedenle bilgi üreticisi olan birey ya da kurum araştırılacak konu hakkında donanım sahibi olmalı, kısa zamanda nitelikli bilgiye ulaşmak için strateji geliştirmelidir.

Bilgi üretimi, bir konu hakkında veri elde etmek için yapılan araştırmaların, değerlendirilip, taktir edilmesi sonucunda yorumlanabilir hale gelme sürecini kapsar. Bu süreç içerisinde araştırmacının titiz ve dikkatli bir çalışma yürütmesi gerekir. Bilgi üreticisinden ve üretildiği tarihsel koşullardan bağımsız düşünülemez. “Bilgi, veri ve enformasyondan farklı olarak nesnel değil, öznel; keşif edilebilecek veya ortaya çıkarılabilecek bir olgu değil, icat edilebilecek, kurgulaştırılabilecek veya inşa edilebilecek bir fikirdir; üretimi standardize edilebilecek bir ürün değil, her defasında yeniden üretilmesi gereken soyut bir düşüncedir; istenildiği ve ihtiyaç duyulduğu zaman geliştirilebilen bir şey değil, ne zaman, nerede ve kimin tarafından ileri sürülebileceği bilinmeyen bir görüşür” (Geyik, M. ve Barca, M. 2006).

Bilgi üretecek kişi ya da kurum, bilgi üreteceği konu hakkında alt yapıya sahip olmalı ve konuya uygun bir izlem geliştirmelidir. Suje olarak var olan bilgi

üreticileri, bilgi üretim sürecinin en önemli aktörleridir. Bu nedenle öznel yargılardan ziyade nesnel bir tutum sergileyerek evrensel normlara uygun özgün bilgi üretimini gerçekleştirmelilerdir. Bilgi üretiminde ki bir başka aşama bilginin paylaşılmasıdır. Bunun için üretilen bilginin özgünlüğü ve ne amaçla üretildiği önemlidir. Paylaşım aşamasında, üretilen bilginin alana ne katkı sağladığına ve yeniden üretim için imkân sağlayıp sağlamadığına dikkat edilir.

2.1.2. Bilgi ve Bilgi Türleri

Yunancada gnosis teriminden türeyen bilgi, episteme ile eş anlamlıdır. Gnoseoloji bilginin mahiyetini, sınırlarını yapısını, kökenini karşılayan bir kavramdır.⁹ “Çağdaş bilgi teorisine göre bilgi, suje ile obje arasında aktlar aracılığıyla elde edilen zihinsel bir olgudur. Bu tanımda da görüldüğü gibi bilginin belli başlı üç ögesi vardır: Suje, obje ve aktlar” (Mengüşoğlu, 1983: 20). Suje bilgiyi algılayan insan zihnidir, obje zihin tarafından algılanan ve bilinmek isteyen varlıklardır, aktlar ise suje ve obje arasında kurulan bağıdır. Aktlar her birey için farklılık gösterdiğinden dolayı sujeler, objeleri değişik bir şekilde anlamlandırıp yorumlayabilir. Bilgi, bilgi sosyolojisi düşünürlerinin çoğuna göre genellikle toplumsal bir bağlamda değerlendirilir.

İnsanın varoluşundan itibaren anlamlandırma ve yorumlama çabası olan bilginin, ne olduğu sorusuna yanıt arayan disiplin ve düşünürlerin fikirlerine genel bir pencere açması, bilginin mahiyeti, kaynağı, türleri, şekilleri ve diğer sistemlerle ilişkisi açısından Mustafa Aydın’ın “Bilgi Sosyolojisi” adlı eseri temel bir kaynaktır. Bilgi sosyolojisinin gelişimine; “Condorcet, Saint-Simon, Comte ve Marx gibi bazıları öncülük etmiş; Jarusalem, Durkheim, Levy-Burhl, Pareto, Weber ve Scheler gibi bazıları kuruculuk yapmış; Mannheim, Sorokin ve Gurvitch gibi bazı düşünürlerde bu çerçevedeki modern çağdaki sorunların çözümüne katkıda bulunarak gelişmesini sağlamışlardır” (Aydın, 2013, ss. 40-41). Bilgi sosyolojisinin öncü ve kurucu isimlerinden; Jerusalem ve Durkheim, bilginin kaynağı olarak toplumu esas alır. Bireyi toplumun bir eseri olarak gören Durkheim, bilgiyi de kolektif yapıya indirger. Birey sosyalleşme süreci içerisinde bulunduğu toplumun

⁹ www.tdk.gov.tr

kültürünü içselleştirirken aynı zamanda o toplumun bilgiyi algılayışını, anlamlandırmasını ve yorumlamasını da içselleştirir. Bu nedenle bilgi, toplumdan topluma kültürel niteliklerden ötürü farklı yorumlanmıştır. Bu yorumlamalar neticesinde ortaya çıkan bilgi sosyolojisini, alanda söz sahibi olan Mannheim, Sorokin, Gurvitch gibi düşünürlerin teorilerine göre yalnızca bilgi-toplum ilişkisinden yola çıkılarak analiz edilemeyeceğini ifade etmişlerdir. Mannheim'e göre bilgi toplumsal koşullarda oluşur bu nedenle bilgiyi toplumdan bağımsız bir şekilde ele alamayız. Ancak Mannheim bilgi için "ayırıcı perspektif" kavramı ile bilginin toplum temelinde dahi farklılıklara sebebiyet verdiğini bunu da; yatay-dikey, örgütlü-örgütsüz kavramları ile açıklayan ikili sosyal sistemlerinde aksettiğini ifade eder. Buna aydın-halk örneğini veren Mannheim, "aydın"a önem vererek aydının ideolojik bir bilgiye sahip olduğunun bunu sonucunda da siyasal ağla ilişkili olduğunu öne sürer. Sorokin'e göre bilgi her kültürün kendi içerisinde şekillenen bir olgudur. Birey başka bir kültür ile karşılaştığında ahlak dışındaki bilgi sisteminin yeniden inşa edebilir yahut yeni bilgiler eklemleyebilir. Sorokin'in bilgi üzerine getirdiği bir başka yorum ise hakikatin bilgisine yalnızca sezgisel bilgi ile ulaşılabileceği ve bu bilginin tamamlayıcı özelliğinin bulunmasıdır. Bir diğer bilgi sosyolojisine katkı sağlayan düşünür Gurvitch ise bilgiyi değerlendirirken; bilgi ile sosyal ortam ilişkisine ve bilgiler sistemine değinerek açıklamıştır. Bilgiyi makro ve mikro düzeyde ele alarak toplum ve toplumun alt grupsal yapılarının bilgi ile ilişkisi üzerinde durmuştur. Ayrıca her toplumun kendine ait bilgi sisteminin olduğunu belirten Gurvitch, toplumda var olan bilgiler sisteminin, kendine mahsus nitelikleri, şekilleri ve türleri olduğunu ifade eder (Aydın, 2013: 52).

Temel bilgi şekillerinin; sezgisel bilgi, deneysel bilgi, tecrübî bilgi ve dogmatik bilgi olduğunu ifade edebilir. Bilgi sistemi açısından bilgi türlerini ise; naiv hayat bilgisi, teknik bilgi, dini bilgi, politik bilgi, bilimsel bilgi, sanatsal bilgi ve felsefi bilgi olarak sıralayabiliriz. Bilginin bir diğer türü de akademik bilgidir. Akademik bilgi, bilginin işlenerek daha nitelikli hale gelmesi sonucunda ortaya çıkar. Belirlenmiş bir teorik dayanağı olan konuya uygun araştırma metodu seçilerek, yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulguların teori ile ilişkilendirilerek elde edilen bilgiye akademik bilgi denir. Akademik bilgi üretildiği alanda ne kadar çok atıfa tabii olursa alanda o kadar çok yayılır ve bilgi bir güç haline bürünür.

2.1.3. Akademik Bilgi Üretimi

Platon'un öğrencilerine ders verme amaçlı kurduğu Akedon bahçesinin adından türeyen akademi, bilim üretme amaçlı bireylerin bir araya gelerek çalışmalarını sürdürdükleri bir okuldur. Akademinin dünyada ve Türkiye'deki gelişiminden kısaca bahsedecek olursak;

Eski Yunan'da ortaya çıkan akademi, tarih boyunca çeşitli dönemlerde anlam farklılıkları yaşamıştır. Örneğin Platon'un akademisi öğretim yapılan bir kurum niteliğinde iken Rönesans döneminde edebiyat toplantılarına, 15.yy'da İtalya'da ise düzenli olarak yapılan hümanist toplantılara denmiştir. Bu akademilerin özelliği resmiyetten bağımsız bir şekilde etkinliklerini sürdürebilir olmalarıdır. 16.yy'dan itibaren akademilerin sayısı artış göstermeye başlamış ve akademiler çeşitli alanlarda ihtisaslaşmaya başlamışlardır. Örneğin Roma'da kurulan akademiler; arkeolojik kazılara, bilimsel araştırmalara ve şiire yönelik alanlarla ilgilenmişlerdir. 17.yy'a doğru bu alanlar genişlemiş müzik, heykel, mimarlık gibi alanlar ortaya çıkmıştır. Dönemin siyasi konjonktürü dolayısıyla ulus-devlet anlayışı ortaya çıkmış ve akademiler bölgesel akademilerden ulusal akademilere evrilmiştir. Türkiye'de ise akademi ilk olarak 1883 yılında İktisadi ve Ticari İlimler Akademilerinin özünü oluşturan "Hamidiye Ticaret Mektebi Alisi" olarak kurulmuştur. Daha sonra okulda İdadi ve Fenni alanlar açılmış, 1915 yılından itibaren düzenlemeler yapılarak ticari bilgiler teorik bir şekilde gösterildikten sonra pratiğe dökülecek alanlar oluşturulmuştur. 1959 yılından başlayarak akademiler; Ankara, Eskişehir, Adana, Bursa, Trabzon illerine sırasıyla kurulmuştur. 1972 yılında 1472¹⁰ sayılı kanun ile akademilerde; mühendislik, diş hekimliği, gazetecilik, güzel sanatlar, eczacılık gibi alanlarda açılmıştır (Sargın, 2007: 147).

Üniversite kurumunun epistemolojik düzlemini oluşturan akademi, üniversitenin işlevlerini kapsamaktadır. Akademi, bilginin en aktif bir şekilde kullanıldığı, teknik ve bilimsel bilginin üretim orijini olarak tanımlayabileceğimiz alanlardır. Bilgi üretiminde süreklilik arz eden akademi, bilimsel bir çerçeve içerisinde işlevlerini yerine getirir. Akdeminin öncelikli işlevleri; bilgi üretimini

¹⁰ 1472 Sayılı Kanunla Açılmış Bulunan Resmi Yüksekokulların Üniversite ve Akademilere Devredilmesi Hakkında Kanun

sağlamak, mesuliyet sahibi zihniyet yetiştirmek, mesleki eğitim vermek ve bilgi üretiminin devamını sağlamaktır. Akademik öncelikli amacı ise bilimde ilerlemeyi sağlayacak ve bilimsel çalışmaları sürdürecektir nitelikli akademisyenler yetiştirmektir.

Akademisyenin, akademik bilgi üretmesi için belli bir takım normlara uyması gerekir. Bu normların başında etik kuralları ve süreci yönetmesi gelir. “Etik sözcüğü, Yunanca “karakter” anlamına gelen “ethos” sözcüğünden türetilmiştir. Ethos’tan türetilen “ethics” kavramı da ideal ve soyut olana işaret ederek, ahlak kurallarının ve değerlerin incelenmesi sonucu ortaya çıkmaktadır” (Aydın, 2012: 5). Toplumun kültürel etkinlikleri neticesinde şekillenen etik kuralları o toplumun karakter özelliklerini de belirler. Toplumsal yaşamda olduğu gibi biliminde etik kuralları vardır. Bilimin etik kurallarını özellikle akademik bilgi üretim sürecinde etkin bir şekilde kendini gösterir. “Etik, ahlaki konu alan felsefi bir bilim dalıdır. Bilimsel düşünce etik olmak zorundadır. Etik bizim işimizi zorlaştıran değil, aksine yaptığımız araştırmaların sonuçlarını sunduğumuz bir yaşam felsefesidir” (İnci, 2009: 69).

Kültürel semboller etrafında şekillenen etik, toplumsal prensiplerden vuku bulmuştur. Toplum içerisinde uyulması gereken ahlak normlarına benzeyen etik, herhangi bir alanın iyi ya da kötü olgusunu belirleyen normları kapsar. Etik kavramının karşımıza çıktığı alanlar genellikle akademik alanlardır. Etik, akademik bilgi üretim sürecinde uyulması gereken koşullardır. Akademik bilgi süreci genellikle kümülatif bir şekilde ilerleyen bilgi sürecini kapsar. Bu nedenle birbirini takip eden çalışmalar kendinden bir sonrakine meşale görevi görür ve bu meşalenin alevinden yararlanarak yola çıkan akademisyen, ışığın gücünü arttırabilmek ve etrafı daha çok aydınlatmak için yeniden üretime girer. Yeniden üretim sürecine giren akademisyen etik kurallarını ihlal etmeden yol almalıdır. Aksi takdirde alanda nitelikli olmayan ve yanlış sonuçlar doğurabilecek durumlarla karşılaşılabilir. Bu da bilime karşı güvensizlik doğurur.

Akademik bilgi üretiminde özellikle üzerinde durulması gereken etik, bilginin niteliğini arttırmakta, alana yeni veriler kazandırmakta aynı zamanda üreticisinin sermayesinin genişlemesini sağlamaktadır. Ayrıca akademik bilgi üretirken etik kurallarının yanında bilginin özgün olması, yeni bilgi üretim alanlarının oluşmasına yol açar bunun neticesinde üretilen bilginin orijinalliği, araştırmacıya maddi ve

manevi güç getirisi sağlarken bilimin gelişmesini de beraberinde getirir. Etik kurallarını tam olarak benimseyen kişi hakikatin aranması yolunda dürüst davranışları ile bilginin kalitesini artırır ve değer kazandırır. Akademik bilgi üretim sürecinde akademisyenin, etik olmadan dürüst bilgi üretemeyeceğini idrak etmesi ve etik kurallarını içselleştirerek hayatının her yanına yaymış olması gerekir. Akademisyen etik ilkelere uyarak akademik bilgi ürettiğinde, üretilen akademik bilgiye karşı güven oluşturur.

Akademisyen, akademik bilgi üretirken bir başka üzerinde durması gereken kural araştırmasından elde ettiği verileri tarafsız bir şekilde yorumlamasıdır. Akademik bilgi üretim sürecinin yürütücüsü olan akademisyen, bu süreçte hangi sorunlarla karşılaşacağını ve bu sorunlar karşısında nasıl tutum sergileyeceğini hesap etmesi gerekir. Bu da akademisyenin ileri görüşlü olmasını zorunlu kılar. Akademisyenlerin bilimsel bir araştırma esnasında takınmaları gereken tutum ve davranışlar vardır. İnci, bu davranışları;

- 1- Tasarımda, projelendirilmesinde ve sürdürülmesinde, yürütülmesinde en yüksek mesleki standartlara sahip olmak,
- 2- Araştırma sürecinde ve bulguların kaydında, analizinde özeleştirici, dürüstlük ve açıklığı elden bırakmamak,
- 3- Aynı konuda araştırma yapmış veya halen yapmakta olan diğer gruplara karşı saygılı davranmak, onların emeğine saygılı olmak ve bu tavırları makale hazırlanması ve yazılması sürecinde de sürdürmek, korumak (İnci, 2009: 70) olarak sıralar.

Sıralanan bu tutum ve davranışlar araştırmacının sorumluluklarının neler olduğunu belirtir.

Bir akademisyenin bulunduğu alanda var olabilmesi için yaptığı araştırmaları ve ürettiği akademik bilgiyi yayına çevirmesi gerekir. Yayına çevrilmeyen bilgi, meşrulaştırılmadığı için varlığı kabul edilemez bu nedenle yapılmamış bir araştırma, üretilmemiş bir bilgi olarak kabul edilir. Gerard Piel'in de dediği gibi "Yayinsız bilim ölüdür." Ancak yayımlanan bilginin denetlenmesini sağlayacak mekanizmalar geliştirilmelidir. Çünkü bilginin doğruluğu, etik kurallar çerçevesinde yapıldığı değerlendirilmelidir. Akaya ve Yıldırım, *Akademik Bilgi Üretimi adlı* makalesinde, Resnik'in bilimsel bilginin denetlemede kullanılacak etik kurallarını;

1. Dürüstlük: En temel etik ilkedir, bilimsel çalışmaya ait verileri saptırmadan, doğru bir şekilde sunmak bilime pozitif katkı sağlamak açısından önemlidir.
2. Tarafsızlık: Araştırmacı çalışmanın sonucunda elde edilen verileri kendisine veya bir başkasına avantaj sağlayacak şekilde değiştirmemeli, bilimsel bir çalışmanın başından sonuna kadar sadece bilimin yararı gözetilmelidir.
3. Dikkat: Bilimsel çalışmanın sıfır hata ile tamamlanması önemlidir ve araştırmacının bu doğrultuda maksimum özen ile çalışmaya başlaması ve çalışmayı sürdürmesi gerekmektedir.
4. Açıklık: Araştırmacı anket veya görüşme sonucu elde ettiği tüm verileri ya da hoş karşılamadığı fikirleri hipoteziyle ters düşse bile açık ve net bir şekilde sunmakla yükümlüdür.
5. Fikri mülkiyete saygı: Çalışma süresince yararlanılan ve çalışmada kullanılan tüm kaynaklara kurallara uygun bir şekilde atıf verilmelidir.
6. Sorumlu yayın: Araştırmacı yayın tekrarından kaçınmalı, sırf yayın sayısını artırmak adına hareket etmemelidir.
7. Meslektaşlara saygı ve ayrımcılık yapmamak: Araştırmacı, aynı alanda çalışan kişilere ve onların daha önce yayınladığı çalışmalara kişisel egolarını bir tarafa bırakarak yaklaşmalı. Sebebi ne olursa olsun meslektaşlar arasında ayrımcılık yapılmamalı, bilimin ilerlemesi söz konusu olduğunda rekabet duygusu bir kenara bırakılabilmelidir(Akkaya ve Yıldırım, 2017: 85) şeklinde sıralar.

Bir örümcek ağı gibi dikkatli ve titiz bir şekilde üretilmesi gereken akademik bilgi etik kurallarının çerçevesinde nitelik kazanır. Akademisyen, akademik bilgi üretirken öncelikli olarak sorunun ne olduğunu tespit etmeli, eleştireceği ya da savunacağı noktayı tespit ettikten sonra verilerini o yönde toplamalı, araştırma süreci boyunca izleyeceği yol haritasını titizlikle takip etmeli ve bilgi yayımlanmadan önce elde ettiği veriyi tarafsız bir şekilde etik kurallarına uygun yorumlamalıdır.

Akademik bilgi üretecek araştırmacı, araştırmasını yapacağı alana öncelikle hâkim olmalı ve iyi bir literatür incelemesi yapmalıdır. Yapılan bu inceleme akademisyene alan hakkında bilgi verecek ve tekerrüre düşmemesi için yol gösterecektir. Ya da bunların aksine alanda yaptığı literatür incelemeleri sonucu eleştirel bir tutum sergileyerek yeniden üretim aşamasına geçerek bilimin ilerlemesini sağlayacaktır. Bu araştırma sürecinde, araştırmacı etik kuralların dışına çıkabilir. Bunun birçok sebebi vardır. Öncelikli sebep; bireye etik kurallarının yeteri kadar verilmemiş olması ve araştırmasını etik kurallarından habersiz yürütmesidir. Bireyin akademide ilerlemek için acele bir şekilde hareket etmesi, hedefine ulaşma

arzusu içinde çok yayın yapma talebi, bireyin tekrarlayan bilgi üretimine ve intihale tevessül etmesine neden olur. Ayrıca araştırmacıya verilen kısa süre, maddi yâda manevi mükâfat araştırmacıyı akademik bilgi üretim hedefinden uzaklaştırabilir ve etik kurallarının ihlaline sebebiyet verebilir (TÜBA, 2012). Bu sebeplerden de anlaşılacağı gibi araştırmacıları etik kurallarını ihlal etmeye iten birçok sebep vardır. Lakin bu sebeplerin hiçbiri akademik bilginin kalitesini düşürmek, bilimsel bilgi üretiminin önüne geçmek için geçerli sebepler değildir. Bu nedenle araştırmacı yetiştiren birey ve kurumlar öncelikli olarak yetiştirdiği araştırmacılara, akademisyenlere ahlakın ve etiğin önemini idrak edilmesi için gerekli eğitimi verilmesini sağlamalı, etik kurallarının içselleştirilmesi için projeler geliştirilmeli ve araştırma yapacak bireylerde etik kurallarını kültürel normlar gibi araştırmalarında etkin bir şekilde kullanmalıdır.

2.1.4. Türkiye’de Akademik Bilgi Üretimi

Bilgi üretim merkezleri olarak tanımlanan akademiler, bulunduğu toplumun ilerlemesini amaçlayan alanlardır. Akademik alanda bulunan bireyler akademik bilgi üretimi için alanda araştırmalar yapar, fikir tartışmasında bulunur ve yeri geldiğinde üretilen bilgiyi kritize ederek yeniden bilgi üretim mekanizması oluşturabilir. Akademik fonksiyonları kapsayan üniversiteler ve üniversitelerin misyonu hakkında birçok araştırmacı, düşünür bazı fikirler öne sürmüştür.

“UNESCO'nun 1950 yılında Nice’te toplanan uluslararası konferansında dünya üniversitelerinin taşıması gereken özelliklerden üç ana özellik şöyle belirlenmiştir: (1) Bilgiyi bilgi için elde etmeye çalışmak ve nerede olursa olsun hakikatin peşinden gitmek; (2) muhalif kanaatlere hoşgörü göstermek ve siyasal müdahalelerden masun olmak; (3) ve özgürlük, adalet, insan onuru ve dayanışma ilkelerini eğitim ve araştırma çalışmaları yoluyla iletme yükümlülüğüne sahip olmak ve uluslararası düzeyde maddi ve manevi yardımlaşmayı karşılıklı olarak geliştirmektir” (Özipek, 2001: 189).

UNESCO’da verilen bu maddelerden yola çıkarak akademik bilgi üretim sürecinde bu ilkeler doğrultusunda hareket edildiğinde üretilen bilginin bilimselliği tasdiklenmiş olur. Araştırmacının bu ilkelere uyarak akademik bilgi üretmesi için öncelikle zihinsel bir yapının hazırlanması gerekir. Bunun yolu ise araştırmacının baskı altında kalmadan özgürce hareket edebileceği bir alana sahip olmasıdır. Bu

konteksten de anlaşıldığı gibi akademiler, öğrencilere ve akademisyenlere, akademik özgürlüğü sağlayacak alanlar inşa etmeli, eğitim ve bilgi üretim süreci özgür alanlarda yürütülmelidir. Bu düşüncelerden yola çıkarak araştırmacı öncelikle bağımsız bir şekilde araştırmasını yapmalıdır.

2.1.4.1.Akademik Özgürlük

Akademik özgürlük, kavramı geçmişten günümüze birçok defa tartışılmış olmasına rağmen kimine göre özerk alanlar kimine göre ise tarih boyunca özerkliğe asla erişilememiş alanlar olarak tanımlanmıştır. Tartışmaya açık olan akademik özgürlük kavramı; “Yükseköğretim sistemleri için özerlik üniversite ve yüksekokul yöneticilerine ve öğretim elemanlarına akademik, idari ve mali konularda kendi kendilerini yönetebilmeleri amacıyla verilmiş yetkiler olarak tanımlanabilir” (Gedikoğlu, 1990: 26). Kısacası akademik özgürlük, hiçbir baskı altında müdahalelere maruz kalmadan, araştırmacının konu seçimi, veri toplaması, veri taraması ve sonuçları yorumladığı araştırma sürecini sürdürme bilmesi için gerekli göstergelere sahip olan etkinliklerdir. OECD¹¹'nin 2003 yılında yayımladığı raporda akademik özerkliğin kriterlerini; akademik bilgi üretildiği alanın binasının ve araç gereçlerinin üniversite mülkiyetine sahip olması, kendi ekonomisini sağlayacak bir yapının olması ve kredi alabilme hakkına sahip olması, müfredatına dışarıdan bir etki olmadan kendi içerisinde düzenleyebilme yetkisinin olması, alana girecek kişilerin niteliklerini belirleyecek koşulları düzenlemesine ve işine son verebilme, yeni alacağı öğrenci kontenjanlarını belirleme, öğrenci harç ve maaşları belirleyecek güce sahip olması gerekir (Günay, 2004). Bu kriterlerden yola çıkarak Terzioğlu'nun kriterlerin her birine yarımsar puan vererek değerlendirmiş olduğu devlet üniversitelerinin ülkelere göre özerkliğinde; “Hollanda, Meksika, Polonya (7), Avustralya, İngiltere (6.5), İsveç (5.5), Norveç (5), Avusturya, Danimarka, Finlandiya (4.5), Kore (2.5), Türkiye (1.5), Japonya (1) (Terzioğlu, 2003). olarak puanlandırılmıştır. Terzioğlu bu puanlamadan sonra Türkiye'nin 1,5 puanına sahip olmasını OECD'nin belirlediği özerklik kriterlerinden yola çıkarak Türkiye'deki bazı kısıtlamalarla açıklamıştır. Bu kısıtlamalardan ilki devlet üniversitelerinin akademik

¹¹ Örgütü'nün 14 Aralık 1960 tarihinde imzalanan Paris Sözleşmesi'ne dayanılarak, 1961'de kurulmuştur ve savaş yıkıntıları içindeki Avrupa'nın Marshall Planı çerçevesinde yeniden yapılandırılması amacıyla 1948 yılında kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği (OECE) doğrudan mirasçısıdır.

düzenlemelerine YÖK tarafından müdahale edilmekte ve ders programını belirlemekte etkin olduğudur. İkincisi ise 1982 Anayasasının 130. maddesinden yola çıkarak “Kanunun belirlediği usul ve esaslara göre; rektörler Cumhurbaşkanınca, dekanlar ise Yükseköğretim Kurulunca seçilir ve atanır. Üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları; Yükseköğretim Kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmazlar”¹² kanunu üniversite bünyesine alınacak ve işten çıkarılacak personele üniversitenin değil devletin karar vermesiyle açıklamıştır.

Seggie ve Gökbel kaleme aldıkları *Geçmişten Günümüze Akademik Özgürlük* adlı makalelerinde, Türkiye’de geçmişten günümüze yükseköğretim alanında özgür bir akademik sistem olmadığını; “YÖK tarafından yapılan 29 Ocak 2014 tarihli yönetmelik değişikliği de, bilimsel araştırmalar hariç öğretim üyelerinin resmi konularda izinsiz açıklama yapamayacağına dair” (Seggie ve Gökbel, 2014: 8) maddesi ile anlıyoruz. Yukarıda da belirttiğimiz gibi akademik bilgi üretiminin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için akademik alanı yasal yollarla baskı altından kurtaracak eylemler gerçekleştirilmelidir. Aksi takdirde bilgi çağının en büyük sermayesi olan bilgi, baskı altında üretildiği toplumu hezimete uğratarak yıkılmaya yüz tutmuş bir toplum haline getirecektir. Bu durumlardan da anlaşılıyor ki bilimin üretilmesi ve varlığını sürdürmesi için etik kurallarının içselleştirilmesi ve akademik alanın özgürlüğü sağlanması zaruridir.

Türkiye’de modern anlamda akademik gelişmeler özellikle Darülfünun’un İstanbul Üniversitesi’ne evrilmesi ve üniversite reformları ile gerçekleşmiştir. 1933, 1946, 1961, 1973 yıllarında Türkiye’de yapılan üniversite reformları ve 1981 yılında YÖK’ün kurulması Türkiye tarihinde kritik zamanlara denk gelmektedir. Yapılan bu reformlar her ne kadar akademik çalışmaların gelişmesini hedeflemiş olsa da akademiye hükümet baskısından kurtaramamıştır. “Dolayısıyla, Türkiye’de akademik özgürlüğün kısıtlanması veya ihlalleri hep tartışıla gelmiş, ancak bu tartışmaların akademik özgürlük bağlamında uluslararası akademik ülkeler ve standartlar çerçevesinde yeterince yürütüldüğünü söylemek zordur” (Seggie ve Gökbel, 2014: 9). Türkiye’de akademik alanların düşünsel olarak bağımsız olduğunu söylememiz

¹² https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf

pek de mümkün değildir. Katsayı uygulaması, başörtü yasağı gibi toplumun hafızasında yer edinen hak ihlalleri, akademi üzerindeki baskıya verebileceğimiz örnekler arasındadır. Her ne kadar günümüzde bu problemlerle karşılaşmasak da hafızalarda yer edinen bu baskıların izleri taşınmakta ve mağdur olan birçok insan ceremesini çekmektedir. Türkiye tarihsel süreç içerisinde geçirdiği akademik baskı sürecini içselleştirdiğinden dolayı birçok akademisyen klasik koşullanma ile akademik bilgi üretim sürecinde kendini özgür hissedememekte, araştırmasının bulgularını objektif bir şekilde yorumlamakta tereddüt etmekte ve makalelerini özgürce kaleme alma konusunda kendilerini ve yetiştirdiği akademisyenleri sınırlandırmaktadır. Örneğin daha önce ürettiği bir akademik bilgi sonucunda cezalandırılan ya da uyarılan bir akademisyen, daha sonra ki bilgi üretim sürecini baskı altında geçirmekte ve yetiştireceği öğrenciyi bu zihinsel baskı ile yetiştirirken kendisini sınırlandırdığı gibi öğrencisinin çalışmalarını da sınırlandırmaktadır. Bu ve buna benzer durumları ortadan kaldırmak için öncelikle hür bir algı geliştirilmeli ve her alana yayılmalıdır. Zihinsel özgürlüğün içselleştirilmemesi durumunda akademik bilginin üretilmesi pek de mümkün görülmemektedir. Bu nedenle akademik özgürlüğün içselleştirileceği faaliyetler yürütülmeli, bireysel fikirlere verilen önem artırılmalı ve üniversite, akademik alana özgürce hareket edebileceği bir sahne kurmalıdır.

Toplumların ve bilimin ilerlemesi için gerekli olan akademik özgürlük, üniversitenin rollerini gerçekleştirmesi için elzemdir. İlerlemek için şart olan akademik özgürlük sayesinde araştırmacılar eylemlerinde serbestçe davranabilir, baskı altında kalmadan eleştirmek ve eleştirilmek bilimin ilerlemesine, nitelikli bilgi üretilmesine yardımcı olur. Akademik özgürlük meselesi ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, siyasi yapıları, merkeziyetçi yapılarına göre farklılık göstermektedir. Ülkemizde ise akademik özgürlük meselesi 1930'da modern üniversitelerin kurulmasıyla gündeme gelmiş ve hala sıcaklığını korumakta olan bir meseledir. Türkiye'de yapılmış üniversite reformlarının tarihlerine baktığımızda genellikle olağanüstü hal dönemlerine denk gelmektedir. Yapılan üniversite reformları göz önüne alınarak akademik çalışmalar incelendiğinde hala bir zihniyet baskısının etkisi görülmektedir. Bunun nedeni ise 1981 YÖK yasalarının üniversite üzerindeki etkisinin devam etmesi ve zihniyetin bu yasalar çerçevesinde şekillenmesidir. Bir

başka neden ise üniversitelerin merkezîyetçi ve siyasî etkilere açık bir yapıya sahip olmasıdır.

Akademik özgürlüğün tamamlayıcısı olarak görünen üniversitenin özerkliği siyasal egemenliğin hüküm sürmesinin aksine, ötekinin de fikirlerini baskı altında kalmadan dile getirebileceği, merkezi baskıdan uzak alanlar haline getirilmelidir. Akademik bilginin üretilmesi bu imkânların sağlanmasına bağlıdır. “Wisconsin Üniversitesi Rektörü Robert M. O’Neil’in de belirttiği gibi “(e)ğer kurum özgür değilse, akademik topluluk içindeki bireyler de öğretmede ve öğrenmede özgür olmazlar” (Özipek, 2001: 189). Bu nedenle üniversite ve akademik özgürlük birbirine bağlıdır. Üniversite özgür olamadığı takdirde akademik bilgi üretimi de sağlanamaz. Türkiye’de ki üniversiteleri ele aldığımızda ise tarihsel sürecinde merkezi baskı ve Milli Güvenlik Kurulu tarafından belirlenmeye çalışan bir akademik bilgi üretme yapısı görülmektedir. 1948 tasfiyesi, 12 Eylül sonrası 1402’liklerin tasfiyesi, 28 Şubat ve hala Alzheimer’e uğramayan toplumsal hafızamız, askeri müdahalelerin akademik yapıyı belirlemekte olan örneklerinden birkaçıdır. Akademik özgürlüğünü sağlayamayan üniversitelerimiz bu nedenle her dönemde ilerlemeden ziyade yeni sorunların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Askeri müdahalelerin etkisi ile akademik yapıyı sığ bir hudut içerisinde gelişmeye mahkûm etmiştir (Özipek, 2001).

Türkiye’de modern anlamada akademik özgürlük meselesine ilk olarak Türkiye’de Üniversitelerin Gelişimi adlı bölümde de bahsettiğimiz gibi 1933 Darülfünun’un İstanbul Üniversitesi’ne evrilmesi sürecinde değinilmiştir. Bu süreçte gerçekleştirilen üniversite reformu ve Malche raporu ile birçok akademisyen üniversiteden tasfiye edilmiştir. Bu tasfiye ile Darülfünun bünyesinde bulunan 151 profesörün 91 i tasfiye edilmiş 59 u ise yeniden görevlerine atanmıştır. Bu dönemde boş kalan profesörlerin yerini Nazi Almanyası’ndan kaçan Yahudi profesörler doldurmuştur (Weiker, 1962). Bu dönemde rektör, Milli Eğitim Bakanlığında atanmaktaydı. Geçmişte de günümüzde olduğu gibi üniversite görevlilerinin atamaları üniversite dışında bulunan aktörler tarafından belirlenmekteydi. Çok partili hayata geçişin başlangıcı olan 1946 yılı ile beraber üniversitelerin sayıları artmaya başlamıştır. Üniversite bağımsızlığı için önem taşıyan bir diğer mihenk taşı 1946 yılında 4936 sayılı Üniversiteler Kanun’un yürürlüğe konulmasıdır. Bu kanun ile

üniversitelerin özgürlük sınırları genişletilmiş, üniversitenin kendi içerisinde oluşturacağı yöneticiler meclisi ile üniversite bünyesinde yer alan öğretim görevlilerine dekan ve rektör seçme hakkı verilmiştir (TBMM, 1946). Ancak 1946 Üniversiteler Kanunu üniversiteye özgürlük tanımış olsa da üniversitenin kendi içerisinde oluşturduğu karar meclisi tekrardan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olmuştur. Çünkü bu reformda üniversite karar meclisinin aldığı kararları Milli Eğitim Bakanlığına bildirmeleri gerekmektedir. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığının, üniversite yönetici meclisinin aldığı bir kararı denetleme ve reddetme yetkisi bulunmaktadır. Bu nedenle bağımsız bir üniversite yapısından bahsetmek mümkün değildir. Üniversite yapısındaki özgürlük kısıtlamalarına verilecek bir örnek de Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Tasfiyesi'dir. DTCF tasfiyesi 1945 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanlığının kararı ile başlamış ve 1948 tasfiyeleri ile sonlanmıştır. Türkiye akademik alanına zarar veren bu ve buna benzer akademik özgürlüğü kısıtlayan olaylar sonucunda alanlarında uzman önemli kişileri, beyin göçüne zorlayarak ve mahkum ederek kaybetmiştir. Özgürlüğü kısıtlanan ve beyin göçüne zorlanan birçok akademisyenimiz vardır. Muzaffer Sherif, Türkiye'deki baskıdan kaçan önemli isimlerden biridir. Geçmişte yaşanan olayların benzerleri tüm hafızası ile günümüzde de KHK olayları ile yaşanmakta ve Türkiye akademileri, alanlarında önemli isimleri hala kaybetmektedir.

Üniversitenin özgürlüğü için önemli bir tarihte 1960 yılıdır. "1960 yılına gelindiğinde 27 Mayıs askeri darbesi gerçekleşmiş ve cunta tarafından oluşturulan Milli Birlik Komitesi tarafından 114 sayılı kanunla 6 farklı üniversiteden 147 öğretim üyesi rejime karşı oldukları gerekçesiyle görevlerinden uzaklaştırılmışlardır" (Seggie ve Gökbel, 2014: 20). Sonrasında yürürlüğe konulan 1961 Anayasasının çıkarmış olduğu 120. madde ile üniversitenin özgürlüğü yasalar ile korunmuş bir hale gelmiştir. Ayrıca bu maddede ile öğrencilerin hakları korunmuş ve üniversitenin haberi olmadan hiçbir müdahaleye maruz kalınmamıştır. Ancak üniversite bünyesine verilen bu özgürlük pek de uzun sürmemiştir. 1961 Anayasasının ardından 1973 yılında yayımlanan Anayasasının 120. maddesinde bazı değişiklikler yapılarak 1750 sayılı kanun ile YÖK kurulmuştur. YÖK'ün kurulması ile üniversite üzerinde yeniden düzenlemeler yapılarak üniversite özgürlüğü kısıtlanmıştır (Günay, 2004). 1973 yılında YÖK'ün kurulması ile amaçlanan akademik özgürlük kısmı olarak

kurumsal olarak yaşanmıştır. Ancak dönem içerisinde yaşanan öğrenci hareketleri siyasi gücün etkisini tekrardan üniversitelerde göstermiştir. 1980 yılına gelindiğinde 1973 yılında tasarlanan YÖK askeri darbe müdahalesinin de etkisi ile artık aktif bir hal almıştır. 1981 yılında düzenlenen yasa ile 2547 sayılı YÖK kanununu çıkarılmış ve bu kanun ile daha önceden üniversite yapısında kurulan, yönetici kurula verilen rektör seçme ve profesör atamaları YÖK kuruluna verilmiştir. 1992 yılında çıkarılan 3826 sayılı kanun ile üniversite alanındaki kısıtlamalar birazcık genişletilmiş, üniversitenin seçtiği altı aday içerisinde üçü YÖK tarafından seçilerek Cumhurbaşkanı'na sunulmakta ve Cumhurbaşkanı sunulan üç rektör adayından birini seçerek göreve atamaktadır. Bu durum ise üniversite alanında rekabet oluşturmakta ve siyasi mücadelelere sebebiyet vermektedir. Türkiye'nin akademik gelişim sürecinin gelişmemesine katkıda bulunan bir diğer tarih ise 1997 yılının 28 Şubat'ıdır. İdeolojik baskının en şiddetli olarak görüldüğü bu dönemde üniversitelerde bulunan başörtülü kişilere uygulanan tahakküm, meslek liselerinin karşılaştığı katsayı sorunu, zorunlu olarak öğretim üyelerini ve rektörlerin tasfiyesi, yurt dışında eğitim gören öğrencilerin eğitimlerinin bitirmeden ideolojik nedenlerle yurda döndürülmeleri bu dönemin en önemli problemleridir (Seggie ve Gökbel, 2014). Kısacası askeri darbelerin yaşandığı dönemler ve YÖK dönemi üniversite üzerindeki baskıyı hiçbir zaman dindirmemiş ve gölgesini akademi üzerinden çekmemiştir. Kritik dönemler yaşayan Türkiye'de, üniversiteler hiçbir dönemde tam bağımsız hale gelememiş ve akademik bilgi üretim süreci için gerekli olan bağımsızlık sınırlarını aşındıramamıştır.

Akademik bilgi üretim sürecini etkileyen unsurlar yalnızca üniversite dışından üniversiteye kurulan tahakküm değildir. Üniversite üzerinde uygulanan kısıtlamaların yanı sıra akademik bilgi üretimini etkileyen yapısal sorunlarda vardır. Bu yapısal sorunların başında etik normların ihlali, bilgi üretecek bireyin zaman kontrolü sorunu, tez yazacak olan öğrencilerin tez yazmadan önceki hazırlık süreçlerini (konu belirleme, konu sınırlandırması, araştırmasında hangi metodu kullanacağı hakkında bilgi sahibi olmaması, elde ettiği veriyi objektif bir şekilde yorumlayamaması vb.) yönetememe sorunu ve öğrencinin danışmanı ile görüşme sıklıkları gibi sorun teşkil eden durumlar gelir. Ayriyeten akademik bilgi üretim sürecinde bir başka sorun da; araştırma yapacak ya da tez yazacak olan bir bireyin

ülkemizdeki üniversitelerde danışman seçme özgürlüklerinin kısıtlı olmasıdır. Bu nedenle yüksek lisans ya da doktora programına yerleşen bireyin talep ettiği hocanın danışmanlığında olmadan eğitimini sürdürmesi, tez yazım sürecini etkilemekte, danışmanı ile devam ettiremeyeceğini düşünen öğrencinin ise programı yarıda bırakmasına neden olmaktadır. Akademik bilgi üretimi için önemli bir aşama olan yüksek lisans, doktora gibi lisansüstü eğitim programları akademi içinde önemli evrelerdir. Akademik bilgi üretim sürecinde, yeniden bilgi üretimi için önyak olan lisansüstü eğitim programları, bireyleri bir alanda yetiştirerek o alanda geniş görüşlere sahip, alanda söz sahibi olan bireyler olmasını sağlar. Lisansüstü eğitimdeki temel amaç ileriye dönük toplumun inkişafını sağlayacak, etik normlarına uyan akademisyenler yetiştirmektir. “Lisansüstü eğitimin son aşaması ise doktora eğitimidir. Bir eğitim kuruluşu olarak üniversite üzerine yaptığı çalışmada Rosovsky, bir üniversitenin üniversite olabilmesinin en önemli şartlarından birisinin doktora programına sahip olmak olduğunu belirtir. Oakeshott da üniversitede üretilen bilginin sermaye olma özelliğine atıfla öğrenim sürecinin bir miras aktarımı olduğuna vurgu yapmaktadır. Doktora programına sahip olan bir bölüm, kendi kurumsal birikiminin taşıyıcısı olan yeni üyeler yetiştirme imkânına sahiptir” (Alpaydın ve Akın, 2014: 4). Akademik bilgi üretimi için önemli bir safha olan doktora programına dahil olan bireyin bir alanda uzmanlaşmasını ve danışmanı ile güçlü bağlar kurmasını gerektirmektedir. Bunun nedeni ise doktora yazım sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesidir. Doktora öğrencisinin alanda uzmanlaşmaması durumunda kaleme alınan doktora tezi nitelik bakımından eksik görülür ve çokça eleştiriye tabii tutulur. Doktora öğrencisinin akademik bilgi üretmesi için maddi ve manevi birçok şeyden feragat etmesi beklenir. Uzun ve zorlu bir süreç olan doktora dönemi bireye sabırlı ve azimli olmayı öğretir. Ayrıca doktora öğrencisinin, nitelikli akademik bilgi üretimi için okul ve danışman tercihlerinde dikkatli olması, konu belirlemede ve araştırma sürecinde ileri görüşlü olması beklenir.

2.1.4.2. Lisansüstü Eğitim

Akademik bilgi üretimi için önemli olan lisansüstü eğitim programları Türkiye’deki üniversitelerin mevcut durumlarından ötürü kısıtlıdır. Bunun nedeni ise daha öncede dile getirdiğimiz gibi akademik özgürlüğün sınırlı olması, tez yazacak

öğrenciye danışman seçme hakkının tanınmaması gibi etkenlerdir. Bu nedenlere rağmen günümüzde lisansüstü programlara özellikle doktora programına önemli derecede rağbet vardır. Hemen hemen neredeyse Türkiye’de bulunan her üniversitenin çoğu bölümünde doktora programı bulunmaktadır. Akademik bilgi üretiminin önemli bir göstergesi olan doktora programının akademik bilgi ürettiğini gösteren kıstası doktora tezleridir. Ülkemizde 2016-2017 yılları merkeze alınarak üretilen doktora tezlerinin ortalaması; 6296, yüksek lisans tezlerinin ortalaması ise; 22734’tür.¹³ Ülkelerin gelişmişlik göstergelerinden biri olan lisansüstü tezlerinden doktora tezi nitelikli akademik bilgi üretimine önemli katkı sağlar. Günümüzde lisansüstü eğitim programlarına olan talep ülkemizde oldukça artmıştır. “Lisansüstü öğrenci sayılarındaki hızlı artışa rağmen bir yılda verilen doktora mezunu sayıları gelişmiş ülkelere kıyasla oldukça sınırlı gözükmemektedir. Bu sınırlılığın en önemli nedeni mevcut öğretim üyesi sayısının yetersizliği ve öğretim üyelerinin öğretimle ilgili yüklerinin giderek artıyor olmasıdır” (Alpaydın ve Akın, 2014: 6). Bu nedenle arz talebi karşılamamakta ve alanda üretilen akademik bilginin kalitesine etki etmekte ve ülke gelişimi için sorun teşkil etmektedir.

Akademik bilgi üretiminde karşılaşılan bir diğer konu ise araştırma yapılacak, tez yazılacak konunun belirlenmesidir. Konu belirleme sürecini birçok neden etkiler. Bu nedenlerden bazıları tez öğrencisinin ya da araştırmacının çıkarlarını gözeterek hareket etmesidir. Örneğin alanda statü elde etmek isteyen bir kişi bölüm başkanının gözüne girebilmek ve alanda daha hızlı ilerleyebileceği öngörüsüyle, ilgisinin olmadığı bir konu olmasına rağmen danışman hocasının istediği konuda çalışmasını sürdürebilir. Lakin tez yazımı alanda yeniden bilgi üretimini gerektirdiği için araştırmacının, çıkar gözetmeksizin yeni bir söylem getirerek bilimin ilerlemesini gaye edinmesi gerekir.

Akademik bilgi üretiminde etkili olan bir diğer konu ise danışman ve öğrenci arasındaki ilişkidir. Akademik bilgi üretim sürecinde önemli olan danışman takibi, üretilen bilginin niteliğini artırır ve araştırmacının tez yazım sürecini kontrol etmesinde yardımcı olur. Ancak Alpaydın ve Akın’ın yapmış olduğu araştırma sonuçlarından yola çıkarak Türkiye’de öğretim görevlilerinin artan sorumlulukları ve

¹³ <https://tez.yok.gov.tr>

verilen görevlerin fazlaşması nedeni ile danışmanın öğrenci üzerindeki mesuliyeti azalmıştır. Akademik bilgi üretimi için önemli bir nokta olan danışman ilgisi bu süreci etkileyen en önemli unsurlardan biridir.

Kısacası Türkiye’de akademik bilgi üretimini etkileyen birçok sebep vardır. Bunların başında akademik özgürlük gelmektedir. Günümüzde her ne kadar akademi özgür gibi görünüyorsa da yaşadığı tarihsel süreç ve toplumsal hafızası nedeniyle akademinin tam anlamıyla özgür olduğunu söyleyemeyiz. Ayrıca üniversite içinde bulunan yapısal sorunlar, araştırma sürecinde karşılaşılan sorunlar, öğrenci ile danışman arasındaki ilişki, zamanın kontrolü ve danışman takibi gibi unsurlar akademik bilgi üretimini etkileyen unsurlardır. Bu unsurlar ve bu unsurların başında gelen akademik özgürlüğün kısıtlanması nedeni ile üniversite içerisinde bulunan araştırmacılar kendilerini daha özgür hissettikleri ve herhangi bir baskının gölgesini doğrudan hissetmediği alanlar olan sivil alanlara yönelmişlerdir. Sivil alanlara yönelen araştırmacıların, sivil alana yönelmelerinde birçok neden vardır. Bu nedenlerden bazıları; araştırmacının kendisini daha özgür olarak hissetmesi, fikir baskısının ve ideolojik tutumların belirgin olarak sezdirmemesi, bireyin fikirlerini özgürce ifade edeceği alanı inşa etmesi ve hoca ile talebe arasında birebir ilişkilerin araştırmaları takibi açısından olanak sağlamasıdır. Günümüzde üniversite dışında akademik eğitim veren birçok alan vardır. Bu alanların bazıları yerel yönetimlerin destek ya da projeleri ile yürütülmekte; bazıları ise sivil bir şekilde aktivitelerini sürdürmektedir. Sivil bir şekilde akademik faaliyetlerini sürdüren, herhangi bir ekonomik fayda gözetmeyen, gönüllü sivil kuruluşa 2002 yılında İstanbul’da kurulan İLEM’i örnek olarak verebiliriz.

2.1.5. Sivil Alanda Akademik Bilgi Üretimi

Ülkemizde 80’li yıllardan itibaren sivil alanın güçlenmesiyle akademik bilgi üretimi sivil alanlara kaymıştır. Akademik bilgi üretiminin sivil alanlara kaymasının sebepleri arasında akademiye özgürlük sorunu ve formel eğitimin benimsenmesi gelmektedir. 80’li yıllarda güçlenmeye başlayan sivil alanlar, 2000’li yılların başında akademik bilgi üretiminde aktif bir rol almıştır. Bu alanlara örnek olan kuruluşların başında 1986 yılında Mustafa Özel, Murat Ülker ve Fikri Gökbörü Kaçal tarafından kurulan Bilim Sanat Vakfı (BSV) gelmektedir. BSV, 2001 yılından itibaren çalışma alanlarını zenginleştirerek, alanlarında uzman bilim adamı ve sanatçının katılımıyla

çeşitli faaliyetler düzenlemiş ve bu faaliyetleri hala sürdürmekte olan bir kuruluştur. BSV'nin seminer, araştırma, sempozyum, panel ve yayın faaliyetleri dört merkez vasıtasıyla yürütülmektedir: Medeniyet Araştırmaları Merkezi (MAM), bilgi ve düşüncenin kadim Çin'den modern Amerika'ya kadar bütün renk ve unsurlarını derinliğine araştırırken, Türkiye Araştırmaları Merkezi (TAM), bu bağlamda tarihsel gerçekliğimizi mercek altına almaktadır. Küresel Araştırmalar Merkezi (KAM), bugünkü dünya gerçekliğini irdeleyip geleceğe dair öngörülerde bulunmaya çalışırken, Sanat Araştırmaları Merkezi (SAM) de bütün bu çabaların merkezinde bulunan insanın iç dünyasındaki estetik inceliğin inşası yolunda çalışmalar yapmayı öngörmektedir.¹⁴ BSV gibi İstanbul'da sivil alanda akademik faaliyetlerini yürüten birçok kuruluş vardır. İlmî Etüdler Derneği, İlim Kültür Eğitim Derneği, Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği bu kuruluşlardan birkaçıdır. Çalışmamızın ana eksenini oluşturan İlmî Etüdler Derneği kurulduğu günden bu yana üniversite benzeri bir eğitim programı düzenlediği, akademik bilgi üretiminde aktif rol aldığı ve faaliyetlerinde sürekliliğe dikkat ettiği için sivil alanda akademik bilgi üretiminde örnek kuruluş olarak alınmıştır.

2.1.5.1.Sivil Alanda Akademik Bilgi Üretimi Yeri Olarak İLEM

2002 yılında, özgün ve sahih ilmin üretilmesi için İstanbul Üsküdar'da kurulan İLEM günümüzde de aktif bir şekilde çalışmalar yürütmektedir. İLEM'in kuruluş amacının birçok nedeni vardır. Bu nedenleri dile getirmeden önce ülkemizdeki eğitim modelini ele alacak olursak ülkemiz eğitim modelinin Batılı tarzda eğitim modelini benimsediğini söylemek mümkündür. Bu duruma alternatif oluşturmak isteyen İLEM, Türkiye'nin coğrafi koşulları, geçirmiş olduğu tarihsel süreci ve kendi toplumsal yapısını göz önünde bulundurarak kendi düşünce geleneğinden beslenmemiz gerektiğini, bu gelenekten beslenerek yeniden üretime başlamamızı ve bunun bir zihniyet haline gelmesi gerektiğini dile getirmektedir. İLEM' kuruluş amaçlarını şöyle ifade etmektedir: "İLEM, modern bilimsel üretim geleneğinin ve onun araçsallaşmış insan, tarih ve toplum öğretilerinin açıklandığı bir zeminde dünya tarihine ve coğrafyamızın tarihine ilişkin doğru bir kavrayış oluşturmayı hedeflemiştir. Özgün ilmi yaklaşımların, düşünce ve pratik üretiminin

¹⁴ <https://www.bisav.org.tr/Kurumsal/Hakkimizda>

İslam'ın düşünce ve medeniyet birikimi üzerinde yeşerebileceğini düşünen İLEM, ilmi geleneğimizi sürdüren ilim adamlarının yetişmesine zemin oluşturarak insanlığın sorunlarına çözüm üreten ilmi çalışmalar yapmayı gaye edinmiştir.”¹⁵ Bu şekilde ifade etmiştir.

2.1.5.2. İLEM Eğitim Programı

İLEM, sivil bir kuruluş olarak sahip olduğu zihinsel yapı ile akademik bilgi üretiminde müspet bir etki bırakmıştır. İLEM eğitim programlarını ayrıntılı bir şekilde incelediğimizde bu hipotezime haklılık payı biçebiliriz. İLEM eğitim programları; “insanı, toplumu ve içinde yaşadığı dünyayı tanımak ve anlamak üzere bir bakış açısı ve birikim sunmayı amaçlamaktadır.”¹⁶ İLEM eğitim programı üç kademedен oluşan ve üç yıl boyunca devam eden bir programdır. 2007-2008 Eğitim döneminde başlayan eğitim programının ilk kademesinde; “Modernitenin Oluşumu, Bilgi Bilim ve Varlık, Gelenek ve Arasında İslami Bilimleri, Akaid, Türkiye’de Modernleşme, İslam Düşüncesinin Oluşumu, İslam Medeniyetinin Oluşumu” dersleri sosyoloji, felsefe, ilahiyat alanında uzman hocalar tarafından verilmiştir. İkinci kademe; “İslam Toplumunun Oluşumu, Hukuk Toplum ve Siyaset, Modern Ekonomi-Politiğin Temelleri, Türkiye’de Toplum ve Siyaset, Osmanlı Medeniyet Birikimi, 20.yy Dünya Siyaseti, İktisadi Zihniyet Meseleleri, İslam Dünyasında Toplum ve Siyaset” dersleri verilmiştir. Üçüncü kademe ise; “İslam Toplumunun Oluşumu, Sosyal Bilimlerden Seçme Başlıklar, Kademe Seminerleri, Araştırma Dersi, Fıkıh Usulü Dersi” verilmiştir.¹⁷

2018-2019 yılında verilecek olan kademe derslerini incelediğimizde ise ilk kademe; Dünya Tarihini Yeniden Okumak, Toplumun Kuruluşu: İnsan, Tarih ve Medeniyet, İslam Düşüncesi, İslam Medeniyetinin Oluşumu, İslami İlimlere Giriş, Türkiye’de Modernleşme dersleri verilecektir. İkinci kademe; Dünya Siyaseti, İslam Düşüncesinde Temel Meseleler ve Kavramlar, Çağdaş İslami Hareketler, İslam Tarih ve Düşüncesi, Türkiye’de Toplum ve Siyaset, Batı Düşüncesi dersleri verilecektir. Üçüncü kademe ise; Akademik Yazım Teknikleri, Anayasal Meseleler ve Türkiye, İktisat Okulları Bağlamında Güncel Meseleler, Osmanlı

¹⁵ <https://www.ilem.org.tr/hakkimizda>

¹⁶ <https://www.ilem.org.tr/egitim>

¹⁷ <https://www.ilem.org.tr/2007-2008-egitim-donemi>

Ahlak Felsefesi, Psikoloji Kurumları: Kişilik ve Psikoterapi Yaklaşımları, Siyasi Düşünce Tarihi, Ulus İnşası ve Edebiyat dersleri verilecektir.¹⁸ Üç kademedeki eğitim programının süresi altı dönem yani üç yılı kapsamaktadır. Verilen kademe dersleri, alanlarında uzman kişiler tarafından verilmektedir. Zaman geçtikçe programa katılan hocaların ilgi alanlarına göre ders adlarında ufak değişiklikler olmuştur. 2007-2008 yılları arasında verilen eğitim programındaki dersler ile 2018-2019 yılları arasındaki derslerin isimlerinde ve ders hocalarındaki farklılıklardan bunu daha iyi anlıyoruz.

İLEM'in eğitim programlarını vermedeki amacı günümüzde karşılaştığımız meselelere Müslümanca bakmak ve çözüm arayışı içinde olma düşüncesinin katılımcılara aşılmasıdır. Her ilim yolcusu için yaşanan dünyayı anlamlandırmak üzere perspektif sunmayı amaçlayan İLEM yaşanan toplumu, insanı ve varoluş sebebini sorgulamayı gaye edinmiştir. İLEM Eğitim Programı, öğrencilere bu amaçların dışında lisans sonrası eğitim süreçlerinde akademik bilgi üretmek için gerekli olan; araştırma usulünü, yazım tekniklerini ve sunum becerisi kazandırmak için uygulamalı seminerler düzenlemektedir. Danışmanlık sistemi ile yürütülen eğitim programı, 7-10 kişilik gruplarla çalışmalarını sürdürmektedir. 7-10 kişilik gruplarla ilgilenen danışmanlar öğrencilerin çalışmalarını birebir takip etmekte, samimi bir hoca-talebe ilişkisi içinde öğrencinin ve hocanın ilmi donanımı için etkileşim içerisinde olacağı bir alan sunmaktadır. "İLEM Eğitim Programı kademelerinde yıllık program, Güz ve Bahar dönemlerinde 10'ar hafta sürmektedir. Her dönem katılımcıların takip etmeleri gereken üç ayrı seminer dersi vardır. Eğitim Programı kapsamında I. ve II. kademe katılımcıları en az on iki farklı seminer dersine katılırken, III. kademe katılımcıları ise temel donanım eğitimleri ve yıllık bir atölye çalışmasına katılırlar. Katılımcılar program çerçevesinde pek çok temel eseri okumuş olmaktadır."¹⁹

2.1.5.3. İLEM İhtisas Programı

İLEM'in lisans öğrencilerine vermiş olduğu eğitimin devamını sağlayan program; İhtisas Programıdır. Lisansüstü öğrencilerine verilen İhtisas Programı,

¹⁸ <https://www.ilem.org.tr/2018-2019-egitim-donemi>

¹⁹ <https://www.ilem.org.tr/egitim>

ilmi üretkenliği arttırmaya ve nitelikli akademik bilgi üretmeye yönelik çalışmalarını kapsamaktadır. 2012 yılında başlayan ve altı yıldır devam eden İhtisas Programı çeşitli alanlarda eğitim vermekte ve akademik bilgi üretiminin temellerini atmaktadır. “İhtisas Programı dâhilinde oluşturulan dersler zaman içinde Osmanlı'da Kitap Kültürü Projesi ve İslamcı Dergiler Projesi gibi araştırma projelerinin de gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır.”²⁰ Ayriyeten Lisansüstü Eğitimler ve Etkinlikler Komisyonu, lisansüstü çalışmalar yürüten araştırmacılar için etkinlikler uygulamaktadır. Bu araştırmacıların; özgün bir konu seçiminde, seçilen konunun sınırlandırmasında, uygulayacağı araştırma yönteminin belirlenmesinde kısaca akademik bilgi üretim sürecinde araştırmacıya kolaylık sağlayacak imkânları organize etmektedir. “Bunun yanı sıra ulusal faaliyetler ile akademik çalışmalarda ortak dil ve yöntem geliştirilmesini, uluslararası faaliyetlerle farklı düşünce ve tecrübeleri ortak bir zeminde buluşturarak, araştırmacılara entelektüel paylaşımların yapılacağı ortamlar sunmayı hedeflemektedir.”²¹

Çeşitli eğitim programları düzenleyen İLEM, İstanbul'da bulunduğu için yıl boyunca Eğitim ve İhtisas programlarına katılan kişileri İstanbul bünyesinde bulunan öğrencilerden seçmektedir. Anadolu'nun farklı şehirlerinde bulunan lisans öğrencilerine de ulaşmak isteyen İLEM, 2015 yılından itibaren İLEM Yaz Akademisini düzenlemektedir. İLEM Yaz Akademisinde, Anadolu'nun farklı şehirlerinde bulunan lisans 3 ve 4.sınıf öğrencileri içerisinde programa katılmaya hak kazanan öğrencileri İstanbul'a çağırarak yol masrafları dışındaki yeme, içme ve barınma hizmetleri sunarak bir haftalık programa tabi tutmaktadır. Bu program ile katılımcılara; “Tarih ve topluma dair bir kavrayış kazandırma, İslam ilim ve düşünce geleneğini tanıtmaya, ilmi çalışmanın mahiyet ve gayesine ilişkin bir bilinç ve bakış açısı kazandırma, eleştirel okuma ve yorumlama becerisi kazandırmayı hedeflemektedir.”²²

²⁰ <https://www.ilem.org.tr/ihtisas>

²¹ <https://www.ilem.org.tr/akademik-egitimler>

²² <https://www.ilem.org.tr/2015-2016-ilem-yaz-akademisi>

2.1.5.4. İLEM Projeleri

İLEM Projeleri; “200 Sonrası Türkiye İktisadının Değişimi” adlı proje 1 Mart 2010 tarihinde başlatılmış ve 1 Mart 2011 tarihinde tamamlanmıştır. Bu projeyi İstanbul Ticaret Odası ile yürüten İLEM, alanlarında uzman araştırmacılarla 11 rapor hazırlamıştır. Bu araştırmada;

- Alanda 2000 sonrasında ön plana çıkan sorunlar ve bu sorunların nedenleri nelerdir?
- Alanda 2000 sonrasında gerçekleştirilen başlıca mevzuat düzenlemeleri (varsa) ve kurumsal düzenlemeler (varsa) nelerdir?
- Alanda 2000 sonrasında takip edilen başlıca politikalar nelerdir?
- Yapılan düzenlemelerin ve yürütülen politikaların ne tür sonuçları olmuştur?
- Alanda temel göstergeler yıllar içinde nasıl değişmiştir?
- Alanda önümüzdeki dönemlerde ne türden değişimler beklenmektedir?²³

Soruları sorarak 11 rapordan oluşan bir kitap hazırlanmış ve yukarıda belirtilen bu sorular etrafında kitap bölümleri şekillenmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen kitap, “2000 sonrasında Türkiye'nin iktisadi yapısında ve iktisat politikalarında yaşanan değişimleri tespit ederek döneme ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur. Araştırmanın ilk bölümünde 2000'li yıllarda izlenen iktisat politikalarına zemin oluşturan gelişmeler ele alınmıştır. İktisat Politikaları başlıklı ikinci bölüm ise para, bankacılık, maliye ve dış ticaret gibi makroekonomik politika alanlarını ele alıp büyümenin kaynaklarını irdelenmiştir. Son bölümde ise bu politikaların topluma yansımaları bağlamında istihdam ve sosyal güvenlik alanlarında izlenen politikaların bir değerlendirmesine yer verilmiştir.”²⁴

İLEM bünyesinde yapılan ikinci proje; “Türkiye’de Toplumsal Değişim Projesi”dir. 1 Ocak 2012 tarihinde başlatılan proje 1 Ocak 2013 tarihinde tamamlanmıştır. Türkiye’de kısa zamanda yaşanan toplumsal değişimler her ne kadar sosyal bilimler alanında araştırma alanları oluştursa da nitelikli çalışmaların

²³ <https://www.ilem.org.tr/proje-2000-sonrasi-turkiye-iktisadinin-degisimi>

²⁴ <https://www.ilem.org.tr/proje-2000-sonrasi-turkiye-iktisadinin-degisimi>

yapıldığını söylemek mümkün değildir. Türkiye’de yaşanan toplumsal değişimi demografik verilerden yola çıkarak, intihar, kırlardaki yoksulluk, mesleklere olan talebin değişimi, teknoloji kullanımı gibi belli başlı konuları baz alarak yıllara göre değişimi incelemeyi amaçlamıştır. Amaçlanan projenin tamamlanması sonucunda güncel meselelere değinerek, on beş bölümden oluşan bir eser kaleme alınmıştır.²⁵

İLEM bünyesinde yapılan üçüncü proje; “Osmanlı Kitap Kültürü Projesi”dir. 1 Ocak 2013 tarihinde başlatılan proje 1 Ocak 2015 tarihinde tamamlanmıştır. Bu projede İLEM bünyesinde bulunan lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin katılımları ile gerçekleştirilen kültür projesidir. “2013-2014 yıllarında İlmi Etüdler Derneği’nde yürütülen bir araştırma projesinin neticesinde bir 17-18. Yüzyıl Osmanlı âlimi ve kadısı olan Cârullah Efendi’nin kütüphanesi üzerinden Osmanlı yazma kitap kültürünü ele alınmış ve halen Süleymaniye Kütüphanesi’nde bulunan 2200 civarında eserden müteşekkil koleksiyondaki kitap derkenar notları vesile kılınarak eserlerde yer alan ilimler ve onlara yansıyan kitap kültürü tahlil edilmiştir.”²⁶ Bu proje ile incelenen kitaplardan Osmanlı’da değişen düşünce ve kitap algısını anlamak için çabalanmıştır.

İLEM bünyesinde yapılan dördüncü proje; “İslam Ahlak Düşüncesi Projesi”dir. 1 Ocak 2013 tarihinde başlatılan proje, 1 Ocak 2016 tarihinde tamamlanmıştır. İLEM ve İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği tarafından yürütülen “İslam Ahlak Düşüncesi Projesi” farklı disiplinlere konu olan ahlak üzerine yapılan çalışmaları incelemeyi ve nitelikli sistem kurarak alana perspektif oluşturacak imkânlar oluşturmayı amaçlamıştır.²⁷

İLEM bünyesinde yapılan beşinci proje “İslam Düşünce Atlası”dır. 1 Haziran 2015 tarihinde başlatılan çalışma, 16 Kasım 2017 tarihinde tamamlanmıştır. “İslam Düşünce Atlası (İDA), İslam düşünce geleneğini, II/VII. ile XIV/XX. asırlar arasında yaşamış ekol kurucu filozoflar, kelâmcılar ve sûfiler üzerinden zaman- mekân-öğreti- ekol değişkenlerini dikkate alarak, web

²⁵ <https://www.ilem.org.tr/turkiyede-toplumsal-degisim-projesi>

²⁶ <https://www.ilem.org.tr/proje-osmanli-kitap-kulturu>

²⁷ <https://www.ilem.org.tr/islam-ahlak-dusuncesi-projesi>

tabanlı programlar üzerinden tanıtma amacı güden bir projedir.”²⁸ İslam düşünce tarihini kültür ve coğrafya olguları üzerinden sunan İslam Düşünce Atlası, zaman, kitaplar ve kişiler haritası ile elde edilen malumatı sistematik bir hale getirmiş ve dönemleri baz alarak değerlendirmiştir. Uzman kişiler, harita mühendisleri, tasarım uzmanları ve yazılımcıların destekleri ile oluşturulan İslam Düşünce Atlası, İslam düşünce tarihi hakkında hem web tabanlı bir program hem de üç cilt kitap halinde araştırmacıya sunulan kapsamlı bir çalışmadır.²⁹

İLEM bünyesinde yapılan altıncı proje; “İslamcı Dergiler Projesi”dir. Bu proje, üzerinde çokça durulan Türkiye’de İslamcılık Düşüncesinin oluşum ve gelişim sürecini dergiler üzerinden ele almayı amaçlamıştır. İslamcı Dergiler Projesi üç aşamada oluşmaktadır. İlk aşamasında 1960-1980 dönemi incelenerek 2014-2015 yılında tamamlanmıştır. İkinci aşaması 1960 dönemi öncesini incelemeyi amaçlamış ve 2016 yılında başlayan proje 2017-2018 yılında tamamlanmıştır. Üçüncü aşaması ise 1980 dönemi sonrası İslamcı Dergileri konu edinerek tamamlanması tasarlanmaktadır. “Alanında bir ilk olan bu proje ile temel olarak İslamcılık düşüncesini anlama ve yeniden gündeme getirme çabalarına açılımlar getirmek ve destek olmak; İslamcıların siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel birikimlerini ortaya çıkarmak ve İslamcılık düşüncesinin mecra bulduğu ve mecra açtığı dergileri kayıt altına alıp bir araya getirerek İslamcılıkla ilgili çalışmalara katkı yapmak amaçlanmaktadır.”³⁰

İLEM bünyesinde yapılan yedinci proje; “Taşkoprîzâde Külliyyatı Projesi”dir. 1 Ocak 2015 tarihinde başlatılan proje hala devam etmektedir. Bu projede “Ebu'l-hayr İsmâuddîn Ahmed Efendi (ö. 1561) veya bilinen ismiyle Taşkoprîzâde'nin henüz yazma hâlinde bulunan, kelam, felsefe, tasavvuf, mantık, dil ve tefsir gibi alanlarda yazılmış eserlerinin neşri, tercümesi ve değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.”³¹ Bu projeden yola çıkarak yalnızca Taşkoprîzâde'nin Haşiyeye

²⁸ <https://www.ilem.org.tr/islam-dusunce-atlasi-projesi>

²⁹ <https://www.ilem.org.tr/islam-dusunce-atlasi-projesi>

³⁰ <https://www.ilem.org.tr/islamci-dergiler-projesi>

³¹ <https://www.ilem.org.tr/taskoprzde-kulliyati-projesi>

ala Haşiyeti't-Tecrîd'i değil, Seyyid Şerif Cürçânî'nin de Tegrîd haşiyesi'nin neşredilmesi hedeflenmektedir.

İLEM'in de ortakları arasında bulunduğu olan proje; "Language Acts and Worldmaking"dir. 23 Kasım 2016 tarihinde başlatılan proje hala devam etmektedir. 2016 başlatılan bu projenin 2020 yılında bitirilmesi tasarlanmakta, yirmi ortağı bulunan projenin Türkiye'deki ayağını İLEM yürütmektedir. Eğitim, tarih, sosyoloji, dil gibi birçok çalışma alanı bulunan bu projenin amacı dilbilimine yeni bir metodoloji geliştirmektir. İLEM'e düşen görev ise Türkiye'de Endülüs imgesinin dolaşımı ve görünümüne dair çalışmalar yürütmektir. Bu proje ile İLEM, Türkiye'deki ve dünyadaki akademik alana katlı sağlamayı amaçlamaktadır.

İLEM bünyesinde yapılan son proje; "İslam Siyaset Düşüncesi Projesi"dir. 17 Aralık 2017 tarihinde başlatılan proje hala devam etmektedir. Günümüz İslam düşünce tarihi tasavvuru ile modern öncesi İslam düşünce tarihi arasında bağ kuramama sorunu zihinsel kopukluğa yol açmaktadır. Birçok disiplinde tezahür eden bu sorunun çözülmesi için çalışmalar elzemdir. İLEM bu sorunun tezahür ettiği disiplinlerden biri olan siyaset düşüncesine yoğunlaşarak modern öncesi ve modern sonrası İslam Siyaset Düşüncesi arasında bağ kurarak modern öncesi dönemi gündeme getirerek yeniden yorumlamayı amaçlamaktadır. Bu proje ile ayrıca şunları hedeflemektedir:

- Türk ve İslâm dünyasına siyaset düşüncesi alanında yeni imkânlar ve araştırma alanları açmak; çalışmaların belirli yöne ve alanlara teksif edilmesini sağlayarak daha verimli eserler üretilmesine vesile olmak,
- İslâm siyaset düşüncesine ait mirası, akademik çalışmalarda kullanılabilir hale getirmek,
- İslâm düşüncesi araştırmalarıyla ilgili yöntemsel sorunları İslam siyaset düşüncesi özelinde ortaya koymak,
- Söz konusu alanda örnek teşkil edecek ve standart oluşturacak, akademik metodoloji ve üslûba sahip çalışmalar yapmak.³²

³² <https://www.ilem.org.tr/islam-siyaset-dusuncesi-projesi>

2.1.5.5. İLEM Yayınları

İLEM yayınlarını on bir başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Bunlar; Araştırma Kitapları, Proje Kitapları, Sempozyum Kitapları, Taşköprülüzade Kitapları, Politika Notları, Öncü Şahsiyetler, İnsan & Toplum, Nazariyat, Bülten, GAB Kitapları, İslam İktisadı Atölyesi'dir.

İLEM Politika Notları, İلمي Etüdler Derneği'nin kamuoyuna yönelik bilgi ve politika önerilerinin paylaşıldığı dizi halinde yayımlanan çalışmaları kapsamaktadır. Birçok tartışmaya imkan veren politika notları dizisinde, dersane düzenlemesi, kentsel dönüşümün siyasal boyutu, yeni din politikaları bağlamında diyanet, aile politikaları gibi çeşitli konulara yer verilmektedir.

Modernite ile günümüzde, birbirini besleyen bütünlükler olan insan ile toplum arasında var olan bağda kopukluklar yaşanmaktadır. Bu sorunun aşılması için ilmin yeniden yorumlanıp geliştirilmesi gerektiği düşüncesine sahip olan İLEM, bilimsel araştırmalar ve incelemelerin insan ile toplumun göz önünde bulundurulması gerektiğini düşünmektedir. Bu nedenle İnsan & Toplum dergisinde bilgi-değer ilişkisinden kopmadan geleneğe önem vererek, ontolojik ve epistemolojik sayılıtlara dayanarak hakikat arayışında olmayı hedeflemiştir. Makale, değerlendirme makalesi ve değerlendirme yazılarından oluşan İnsan & Toplum dergisi 2011 yılından itibaren yılda dört, 2018 yılından itibaren yılda üç defa yayımlanan atıf indekslerince taranan hakemli bir dergidir.³³

Nazariyat İslam Felsefe ve Bilim Tarihi Araştırmaları Dergisi, 2014 yılında yayımlanmaya başlayan, Türkçe ve İngilizce olarak altı ayda yayımlanan uluslar arası hakemli bir dergidir. "Nazariyat, İslam felsefesi, kelâm, nazarî tasavvuf ve bilim tarihi alanlarında özgün araştırma ürünleri, metin neşirleri ve kitap değerlendirmelerine yer verir. Nazariyat'ın hedefi, genel olarak İslam düşünce tarihindeki nazarî geleneklerin, özel olarak da klasik sonrası döneme ait bilimsel birikimin keşfi, incelenmesi ve yeniden yorumlanmasına katkıda bulunmaktır."³⁴

³³ <https://insanvetoplum.org/hakkinda/amac-ve-kapsam>

³⁴ <https://nazariyat.org/hakkinda/amac-ve-kapsam>

İLEM Bülten, İLEM’de düzenlenen etkinliklerin duyurulması için hazırlanan, altı ayda bir yayımlanan süreli bir yayındır. “İLEM Bülten’de seminer, konferans, panel, sempozyum, tez sunumları, kamplar ve geziler gibi İLEM’in farklı birimleri tarafından yürütülen çalışmaların ve etkinliklerin değerlendirildiği metinlerin yanı sıra öğrencilerin kitap değerlendirmeleri de yer almaktadır.”³⁵

Birçok kitap ve derginin yayınlanmasına öncülük eden İLEM çalışmaları sonucunda kolektif bir şekilde kaleme alınan; Magnetsiz Şehirler Türkiye’de Kentlerin Dönüşümü, İslam Siyaset Düşüncesi Adil Devlet, Erdemli Şehir, Mükellef İnsan, Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Kavram Geliştirme Sosyal Bilimlerde Yeni İmkanlar eserlerini örnek verebiliriz.

2.1.5.6. İLEM Etkinlikleri

İLEM etkinliklerini; sempozyumlar, çalıştaylar, seminer, panel, sunum, kongre, anma toplantıları ve konferanslar olarak sıralayabiliriz. İLEM’in şimdiye kadar yapmış olduğu dört sempozyum vardır. Bunlardan ilki; “Medeniyet’i Anlamak Sempozyumu”dur. 9-10 Şubat 2013 tarihleri arasında gerçekleştirilen sempozyumda birçok alanlara konu olan Medeniyet kavramı üzerinde durulmuştur. Medeniyet kavramının olumlu ve olumsuz tanımlamalarından yola çıkan İLEM, tarihsel süreç içerisinde birçok farklı yönden ele alınan medeniyet kavramının zihinde tasarlanmasının zorlaştığını muhakeme etmiştir. Özenle ilgilenmesi gereken bir alan olan medeniyet kavramı, son on yıl içerisinde ülkemizin aydınları tarafından tartışılmakta ve kavramın tasavvuru, fikri, gelenekle ilişkisi hakkında toplantılar düzenlenmektedir. İnce ayrıntıları ile ele alınması gereken bir kavram olan medeniyet kavramı, Medeniyet’i Anlamak Sempozyumu ile gündelik siyasetin içine girmeden geniş ölçekli bir şekilde ele alınması amaçlanmıştır.³⁶

İLEM sempozyumlarından ikincisi günümüzde çokça tartışılan bir diğer konu olan İslamcılık meselesi üzerinedir. Faal bir konu olan İslamcılık, birçok farklı alanlarda zikredilmektedir. İLEM ise İslamcılık meselesini mühim bir

³⁵ <https://www.ilem.org.tr/ilem-bulten-01>

³⁶ <https://www.ilem.org.tr/medeniyeti-anlamak-sempozyumu>

fonksiyona sahip olan dergilerden yola çıkarak ele almayı tasarlamıştır. Bu nedenle “İslamcı Dergiler Projesi kapsamında düzenlenen ‘1960-80 İslamcı Dergiler Sempozyumu’ ile Türkiye’de İslamcılık düşüncesi ilk defa dergiler üzerinden ele alınmıştır.”³⁷13-14 Mart 2015 tarihleri arasında düzenlenen 1960-80 İslamcı Dergiler Sempozyumu, 1960-1980 yılları arasında Türkiye’de İslamcı olarak değerlendirilen dergiler üzerinden İslamcılık düşüncesinin inşası, tartışma biçimleri geçmiş ile bağ kurularak açıklanmak istenmiştir. “İslamcı Dergiler Projesi’nin ilk aşamasında 1960-1980 arasında yayımlanan 50 derginin 3500 sayısı dijitalleştirilerek kataloglanmıştır. Proje kapsamında ayrıca dönem ile ilgili gerçekleştirilen sempozyum sonucunda bildiri kitabı yayımlanmıştır.”³⁸

İLEM sempozyumlarından üçüncüsü 1960-80 İslamcı Dergiler Sempozyumu’nun devamı niteliğinde, 1960 Öncesinde İslamcılık Düşüncesi ve Dergiler konulu olan; “2. İslamcı Dergiler Sempozyumu”dur. 11-12 Mart 2017 tarihleri arasında düzenlenen sempozyumda, İslamcılık düşüncesinde tekrara düşmemek ve nitelikli bir çalışmanın sunulması için konu sınırlandırmasına gidilmiştir. Sempozyum sonrasında “60 civarında derginin 5000’e yakın sayısı dijitalleştirilerek kataloglanmış ayriyeten 1960 öncesinde yayımlanmış dergilerden alınan 80 adet görselin bulunduğu 1960 Öncesi İslamcı Dergiler Sergisi iki gün boyunca katılımcı ve ziyaretçilere sunulmuştur.”³⁹

İLEM sempozyumlarından dördüncüsü, 1980 sonrası yayımlanan İslamcı dergileri konu edinen “3. İslamcı Dergiler Sempozyumu”dur. 20-22 Nisan 2018 tarihleri arasında düzenlen sempozyum sonrasında “yaklaşık 500 derginin 20,000’e yakın sayısı dijitalleştirilerek kataloglanması ve proje tamamlandığında 100 yıllık bir dergi arşivi online erişime açık olması tasarlanıyor. İLEM yapmış olduğu bu projeler ile İslamcılık düşüncesine ve üzerine yapılan tartışmalara yeni bir boyut kazandırmak ve İslamcılık düşüncesinin en önemli birincil kaynaklarından olan

³⁷ <https://www.ilem.org.tr/1960-80-islamci-dergiler-sempozyumu>

³⁸ <https://www.ilem.org.tr/2-islamci-dergiler-sempozyumu>

³⁹ <https://www.ilem.org.tr/2-islamci-dergiler-sempozyumu>

dergiler vasıtasıyla İslamcılığa dair meselelerin yeniden düşünülmesine bir katkı sağlanması amaçlanmaktadır.”⁴⁰

İslam Düşüncesinde Vicdan Çalıştayı, 3-4 Haziran 2016 tarihleri arasında düzenlenmiştir. İslami gelenekte yerinin ne olduğu merak edilen vicdan kavramını ve “insanı doğru eyleme teşvik eden içsel halin sorunsallaştırılma biçimi, farklı alanlardaki yansımaları, psikolojik ve teolojik temelleri ilgili gelenek içinde ele alınmıştır.”⁴¹

İslam Siyaset Düşüncesi Çalıştayı, 17 Aralık 2016 tarihinde düzenlenmiştir. Bu çalıştay, nitelikli bir çalışma elde etmek için siyasi düşünce ile sınırlandırılmıştır. “Temel olarak, İslâm siyaset düşüncesini ele almanın imkânlarını irdeleyecek olan çalıştay ile İslâm siyaset düşüncesi özelindeki yöntemsel problemlerin çözüme kavuşturulması ve sonraki çalışmalara örnek teşkil edecek akademik bir üslubun inşası hedeflenmiştir.”⁴²

İslam Düşüncesinde Niyet Çalıştayı 7-8 Ekim 2016 tarihleri arasında düzenlenmiştir. Bu çalıştayda ahlak düşüncesinde yer alan niyet kavramı ele alınmıştır. Davranışın şekillenmesinde önemli bir rol oynayan niyet kavramı, ahlakın oluşumunda vicdan kadar önemli bir kavramdır. Bu çalışmada Batı ve İslam düşüncesinde niyet ve niyetsellik üzerinde durulmuştur.

Menâhicü'l-Ahlâki's-Seniyye Çalıştayı 25 Aralık 2015 tarihinde düzenlenmiştir. “İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi kapsamında geleneğin etkili ahlâk metinlerinden biri olan Ahlâk-ı Adudiyye şerhlerinden 7 tanesi tahkik ve tercümesi yapılarak yayımlanmıştır.”⁴³ Geleneğin devamı niteliğinde olan Menâhicü'l-Ahlâki's-Seniyye Çalıştayı, alanında uzman kişi tarafından detaylı bir şekilde yönlendirilerek hazırlanmıştır.

İLEM bünyesinde hazırlanan diğer çalıştaylar ise; “Ahlak ve Başkası Çalıştayı” başlığı altında; “Ahlak ve Öteki Çalıştayı I (11 Nisan 2015) ve Ahlak ve

⁴⁰ <https://www.ilem.org.tr/3-islamci-dergiler-sempozyumu>

⁴¹ <https://www.ilem.org.tr/islam-dusuncesinde-vicdan-calistayi>

⁴² <https://www.ilem.org.tr/islam-siyaset-dusuncesi-calistayi>

⁴³ <https://www.ilem.org.tr/mehicul-ahlkis-seniyye-calistayi>

Başkası Çalıştayı-II (7 Kasım 2015), “Türkiye’de Dini Grupları Değişimi Çalıştayı” başlığı altında; Türkiye’de Dini Grupları Değişimi Çalıştayı I(15 Kasım 2014) ve Türkiye’de Dini Grupları Değişimi Çalıştayı II (9 Mayıs 2015), “Sosyal Bilimlerde Eleştirel Yaklaşımlar Çalıştayı” başlığı altında; Avrupamerkezciliğin Ötesi Çalıştayı (25-26 Ocak 2014) ve Sosyal Bilimlerde Kavram Geliştirme Çalıştayı, Hilafet Çalıştayı (3 Mart 2018), “İslam İktisadı Atölyeleri Başlığı Altında”; İslam İktisadı Yeniden Düşünmek: Temel Kavramlar ve Fikirler (2-3 Mart 2013), İslam İktisadı ve Piyasa Çalıştayı (5-6 Nisan 2014) ve İslam İktisadı ve Emek (3-5 Nisan 2015)tir.

İLEM kurulduğu günden bu yana toplum ve tarih, tarih ve sanat, tarih ve hukuk, felsefe ve edebiyat, kuran-şiir ve şair, gündelik hayat ve toplumsal değişim konularını kapsayan sayısız seminer düzenlemiştir. Bu seminerler genellikle alanlarında uzman kişilerin katılımları ile tartışmaya sahip olan alanlarda düzenlenmektedir. Hem genel hem de özel alanlara inen, toplumsal meselelere tartışma alanı sunarak gündeme getiren seminerler, tespit edilen konular hakkında değerlendirmeler yapmaktadır.

İLEM bünyesinde düzenlenen paneller genellikle Türkiye’nin tartışılması gereken toplumsal sorunları ve merak edilen meseleleri üzerine düzenlenmiştir. “Türkiye’de Eğitim Politikaları Paneli” ve “Osmanlı’da Kitap Kültürü Paneli” buna bir örnektir.

İLEM etkinlikleri yalnızca çalıştaylar, seminerler ve panellerle sınırlı kalmamıştır. Aynı zamanda İLEM bünyesinde sunumlar kongreler ve anma programları gibi etkinliklerde düzenlenmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ VE BULGULAR

3.1. Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmanın üçüncü bölümünü oluşturan metodoloji bölümünde, araştırmanın tasarısına uygun kullanılan tekniklere yer verilmiştir. Bu teknikler, sosyal bilimlerde kullanılan pozitivist metodoloji teknikleridir. Bilimsel araştırma tasarımında kullanılan, istatistiksel veri toplama, analiz ve yorumlama teknikleri kullanılmıştır. Araştırma için örnek bir kuruluş seçilirken akademik bilgi üretimini somut halleri ile görebileceğimiz bir alan olmasına dikkat edilmiştir. Çalışmanın teorik bölümünde de değinildiği üzere devletlerin alanda mücadele edebileceği gücü tedarik etmesi, akademik bilgi üretiminin sağlanması ve süreklilik kazanması ile gerçekleşir. Akademik bilgi üretiminin sürekliliğinin sağlanması, üretildiği devlete hem sembolik hem de ekonomik sermaye sağlar. Devletlerin akademik bilgi üretiminin sağlanması konusunda ise üniversiteler devreye girmektedir. Ancak teorik kısımda tartışıldığı üzere ülkemizin tarihsel geçmişi ve yaşanan reformlar göz önünde bulundurulduğunda akademik bilgi üretimi merkezleri olan üniversitelerin, kısıtlı alanlara sahip olduğu, bu nedenle de günümüzde akademik bilgi üretiminin, sivil alanlara kaydığı görülmektedir. Araştırmada bu alanlara örnek olarak verilebilecek bir kuruluş olarak İLEM alınmıştır.

3.1. 1. Hipotezler

Araştırmada ölçülen hipotezler, İLEM'e ve üniversitelere yönelik hipotezlerdir. Akademik bilgi üretiminde önemli bir alan olan üniversitelerin ve İLEM'in öğrencilerin gözünden değerlendirilmesi amaçlanan araştırmada İLEM eğitim programına devam eden ve eğitim programından mezun olan öğrencilere yönelik benzer anket bölümlerinin olduğu, internet anket formu hazırlanmıştır.

Araştırmada, kademe ve mezun olma durumu, İstanbul ve İstanbul dışı, devlet üniversitesi ve özel üniversite, cinsiyet bağımsız değişkenleri ile ilgili İLEM'e ve üniversiteye ilişkin hipotezler üretilmiştir.

Araştırmada sınanan hipotezler şu şekildedir;

İLEM öğrencilerini akademiye yönelik yetiştirmektedir.

İLEM öğrencilerin geleceğine dair planlamalar yapmaktadır.

İLEM’de ders veren hocalar alanında yetkindir.

İLEM alternatif bir üniversite gibidir.

İLEM, akademik bilgi üretimi için imkânlar sunmaktadır.

İLEM, öğrencilerinin ürettiği akademik bilgiyi yayınlama imkânı sunmaktadır.

İLEM, öğrencilere kendi aralarında (Okuma grupları gibi) akademik bilgi üretme imkânı sunmaktadır

İLEM, özgür bilgi üretim yeridir.

İLEM, öğrencilerini çalışmak istedikleri konularda özgür bırakmaktadır.

İLEM, Türkiye’deki ilmi anlayışın gelişmesine katkı sağlamaktadır.

İLEM, eleştirel bir perspektife sahiptir.

İLEM, üniversite eğitimini tamamlayıcı nitelikte eğitim vermektedir.

Öğrencilerin sivil alanlarda düzenlenen programlar yerine üniversite derslerine odaklanmaları, onlar için yeterlidir.

Öğretim üyelerinin sivil alanlarda düzenlenen programlar yerine üniversite derslerine odaklanmaları, daha uygundur.

Kademe öğrencisinin İLEM’deki derslere katılım sürekliliğini önemsemesi daha yüksektir.

Mezun olan öğrenciler, programa devam eden öğrencilere kıyasla kendi buldukları kademenin dışında başka kademedeki öğrenciler ile daha kolay iletişim kurmaktadır.

Kademe öğrencileri İLEM hocaları ile daha samimi iletişim kurmaktadır.

3.1.2. Örneklem

Araştırmanın örneklemini İLEM’de eğitim alan ve şuan eğitimine devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem, amaçlı örneklem tekniğine bağlı olarak belirlenmiştir.

İLEM’de uygulamanın yapılması, İstanbul içersinde bulunan farklı üniversitelerde eğitim alan öğrencilere ulaşılmasını kolaylaştırmış, şuan eğitim programına devam eden ve eğitim programından mezun olan öğrencilerin İLEM’e karşın görüşleri mukayese edilerek ortaya konması sağlanmıştır.

3.1.3. Anket Soru Formunun Özellikleri

Araştırmada iki adet anket formu kullanılmıştır. Bunlardan birincisi İLEM eğitim programına devam eden öğrencilere yönelik, ikincisi ise eğitim programından mezun olan öğrencilere yöneliktir. Eğitim programına devam eden öğrencilerin anket formu yedi bölümden oluşmaktadır. İlk bölümü öğrencilerin demografik bilgilerini ölçmeyi amaçlamıştır. İkinci bölümü; İLEM’de eğitim durumunu, üçüncü bölümü; İLEM’de hoca-öğrenci ilişkisini, dördüncü bölümü; İLEM’de akademik bilgi üretimini, beşinci bölümü; İLEM’de akademik özgürlüğü, altıncı bölümü; sivil alanda akademik bilgi üretimini ve son olarak yedinci bölümde; üniversite eğitimine yönelik ifadelerin bulunduğu sorulardan oluşmaktadır. Her iki anket formunda yukarıda belirtilen bölümler aynıdır. Ancak İLEM programından mezun olan öğrencilere yönelik demografik bölümde lisansüstü eğitim, meslek, kendi gelirine ilişkin sorular sorulmuş ve yukarıda belirtilen bölümlerin dışında İLEM’den mezun olduktan sonraki hayatında İLEM’in ne takdirde etkili olduğu ve öğrencinin İLEM ile bağlarını ölçmeye yönelik sorular sorulmuştur.

Anket formu oluşturulurken demografik soruların bulunduğu bölüm; açık uçlu ve çoktan seçmeli soru tiplerinden, diğer bölümler ise iki negatif ifade olan; kesinlikle katılmıyorum (1), katılmıyorum (2), bir tarafsız olan; kararsızım (3), ve iki pozitif ifade olan; katılıyorum (4), kesinlikle katılıyorum (5), ifadelerinden oluşan beşli likert ölçeği kullanılarak hazırlanmıştır.

Anket uygulamaya çıkılmadan önce İLEM eğitim programından mezun olan bir öğrenci ve İLEM’de ders veren bir hoca ile görüşülerek anketin eksik yönleri tespit edilmiş ve anket nihai halini almıştır. Araştırma sürecinde, eğitim programına devam eden 185 öğrenciye on beşer gün ara ile iki defa mail üzerinden anketler gönderilmiş, eğitim programından mezun olan 180 öğrenciye on beşer gün ara ile üç defa mail üzerinden anketler gönderilmiştir. Araştırma sonucunda ankete, eğitim programına devam eden 185 öğrenciden 103 öğrenci, eğitim programından mezun olan 180 öğrenciden 79, toplamda 182 öğrenci katılmıştır. Anketlerin veri girişleri ve analizleri JASP Version 0.9.2 bilgisayar programıyla yapılmıştır.

3.1.4. Araştırmada Kullanılan İstatistik Teknikler

Araştırmanın ilk kısmında ankette sorulan soruların JASP programı yardımı ile frekans analizleri yapılmıştır. Frekans analizleri sonrası oluşturulan tablolar yardımı

ile frekansların yüzdeleri belirtilerek, soruların betimleyici analizleri yapılmıştır. Ayrıca anket formundan elde edilen verilerle ki-kare, t-testi ve ANOVA uygulanmıştır.

3.2 Araştırma Bulguları

3.2.1. İLEM Eğitim Programına Devam Eden Öğrenciler

3.2.1.1. Demografik Değişkenler

Cinsiyet

Tablo 1. İLEM eğitim programına devam eden öğrencilerin cinsiyet dağılımı tablosu

Cinsiyet	N	Yüzde
Erkek	39	37,9
Kadın	64	62,1
TOPLAM	103	100

Sosyal bilimlerde yapılan araştırmalarda cinsiyet bağımsız değişkeni önemli bir yer tutmaktadır. Sosyalleşme sürecinde içselleştirilmiş olan cinsiyet rolleri, bireylerin durumlara göre değerlendirmelerini farklılaştırmaktadır. Toplumdan topluma farklı roller üstlenen cinsiyet rolü, akademik bilgi üretim sürecinde ve üniversite değerlendirmesinde geliştirilen ifadeler verilen yanıtlarda, farklı cinsler arasında farklı sonuçlar geliştiği görülmektedir. Bu nedenle İLEM'in ve üniversitelerin akademik bilgi üretiminde farklı cinsler açısından tecrübeleri de değişmektedir.

Türkiye'de Akademik Bilgi Üretimi ve İLEM Örneği adlı tez çalışmasının ilk anketini oluşturan, İLEM eğitim programına devam edenlerin katılımıyla gerçekleşen ankete toplamda 103 öğrenci katılmıştır. Ankete katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımı tablo 1'de verilmektedir. Tablo 1'e göre ankete katılan erkek öğrencilerin oranı %37,9, kadın öğrencilerin oranı ise %62,2'dir. Ankete katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımı göz önünde bulundurulduğunda kadın öğrencilerin katılımının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum ise kadın öğrencilerin üniversite ve İLEM gibi akademik alanlarda erkeklerden daha yoğun bir katılımının olduğu anlaşılmaktadır.

Kademe

Tablo 2. İLEM eğitim programına devam eden öğrencilerin kademe dağılımı tablosu

Kademe	N	Yüzde
1	48	46,6
2	30	29,1
3	25	24,3
TOPLAM	103	100

Ankette öğrencilere kaçınıcı kademede oldukları sorusuna karşılık verilen cevaplar tablo 2’de verilmektedir. Tablo 2’ye göre öğrencilerin %46 oranını 1. kademe, %29 oranını 2. kademe, %24’ünü 3.kademe öğrencileri oluşturmaktadır. Toplamda 103 eğitim programına devam eden öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirilen ankette 1. kademe öğrencilerinin sayısının diğer kademede eğitim alan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun nedenlerinin İLEM’in önceki yıllarda tanıtımına ve programa başlayıp daha sonra devam etmeyen öğrencilerin tutumuna göre açıklayabiliriz.

Üniversite

Tablo 3. İLEM eğitim programına devam eden öğrencilerin eğitim aldıkları üniversite dağılımı tablosu

Üniversite	N	Yüzde
İstanbul Üniversitesi	24	23,3
Marmara Üniversitesi	20	19,4
Medeniyet Üniversitesi	10	9,7
Boğaziçi Üniversitesi	10	9,7
29 Mayıs Üniversitesi	10	9,7
Diğer Üniversiteler	29	28,2
TOPLAM	103	100

Devlet ve Özel Üniversite

Tablo 4. İLEM eğitim programına devam eden öğrencilerin eğitim aldıkları, devlet ve özel üniversitelere göre dağılımı tablosu

Devlet-Özel Üniversiteleri	N	Yüzde
Devlet	73	71,6
Özel	29	28,4
TOPLAM	102	100

Örnekleme oluşturan öğrencilerin okudukları üniversiteler itibariyle devlet ve özel, iki kategoride ele alınmasının sebebi akademik bilgi üretiminde üniversite özelliğinin bir farklılaşmaya neden olup olmadığını araştırmasıdır. Ayrıca hangi üniversitelerde eğitim aldıklarının istenmesi İLEM eğitim programına katılımın hangi üniversitelerde daha yoğun olduğunu ölçme amaçlıdır.

Ankete katılan öğrencilerin %71 oranını devlet üniversitelerinde eğitim alan öğrenciler, %28'ini özel üniversitelerde eğitim alan öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrencilerin eğitim aldıkları üniversiteler tablo 3'te verilmektedir. Tablo 3'e göre İstanbul Üniversitesinde eğitim alanların oranı %23, Marmara Üniversitesinde eğitim alanların oranı %19 ve %28 oranı ise Üsküdar, Sabahattin Zaim, Galatasaray, Koç, İstinye, Cerrahpaşa, Beykent, İstanbul Teknik, İstanbul Ticaret, Fatih Sultan Mehmet, Aydın, Yıldız Teknik Üniversitesi gibi İstanbul'da bulunan diğer üniversiteler oluşturmaktadır.

Toplamda 103 eğitim programına devam eden öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirilen ankette devlet üniversitelerinde ve İstanbul üniversitesinde eğitim alan öğrencilerin yoğunluğu fazladır. Bu durumdan İLEM bünyesinde yer alan hocaların İstanbul ve Marmara üniversitelerinde görev aldıkları ve öğrencilerin İLEM kuruluşunun varlığını hocalar aracılığıyla diğer üniversitelere nispeten daha tanınır olduğunu söylemek mümkündür.

Sınıf

Tablo 5. İLEM eğitim programına devam eden öğrencilerin sınıf dağılımı tablosu

Sınıf	N	Yüzde
1	12	11,7
2	34	33,0
3	37	35,9
4	16	15,5
5	4	3,9
TOPLAM	103	100

Öğrencilerin, eğitim aldıkları sınıf derecelerinin dağılımı tablo 5'te verilmektedir. Tablo 5'te görüldüğü üzere İLEM eğitim programına devam eden öğrenciler %35'i 3. sınıfa, %33'ü 2. sınıfa devam etmektedirler. Öğrencilerin %11'i 1. sınıf öğrencileri, %3'ü ise lisans eğitiminden mezun olan ve yüksek lisan öğrencileri oluşturmaktadır.

Ömür

Tablo 6. İLEM eğitim programına devam eden öğrencilerin ömürlerini en uzun geçirdikleri yerlerin dağılımı tablosu

	N	Yüzde
İstanbul	49	47,6
İstanbul Dışı	54	52,4
TOPLAM	103	100

Bireylerin sosyalleşme süreçlerinde ömürlerini çoğunlukla geçirdikleri yerler algılarının gelişmesinde oldukça etkilidir. Bu nedenle Türkiye'deki akademik bilgi üretiminde İLEM ve üniversitelere yönelik algının, kişilerin sosyalleşmesine etki eden ömürlerini en uzun geçirdikleri bağımsız değişkeni ile ilişkilendirdiğimizde farklılaşmanın olup olmadığını tespit etmek istenmiştir.

İLEM eğitim programına devam eden öğrencilere yöneltilen, ömürlerini en uzun geçirdiği yer sorusuna verilen cevaplar; %52 İstanbul dışı, %47 İstanbul olduğu tablo 6'da görülmektedir.

Anne ve Babanın Eğitim Durumu

Tablo 7. İLEM eğitim programına devam eden öğrencilerin anne ve babanın eğitim durumu dağılımı tablosu

Eğitim Durumu	ANNE		BABA	
	N	Yüzde	N	Yüzde
Okuryazar değil	6	5,8	0	0
Okuryazar	10	9,7	3	2,8
İlkokul	35	34,0	22	21,4
Ortaokul	15	14,6	11	10,7
Lise	23	22,3	22	21,4
Üniversite	13	12,6	36	35,0
Y.Lisans/ Doktora	1	1,0	9	8,7
TOPLAM	103	100	103	100

Eğitim programına devam eden öğrencilerin, anne eğitim durumlarının verildiği tablo 7’de ilkokul mezunu olan annelerin %34 oranı ile en yüksek eğitim durumu olduğu görülmektedir. İlkokul mezunu olan anneleri, %22 oranı ile lise, %14 ile ortaokul, %12 ile üniversite mezunu olan anneler takip etmektedir. Ayrıca okuryazar olmayan annelerin oranı %5 iken yüksek lisans/ doktora yapan öğrencilerin anne eğitim oranı ise %1 olduğu görülmektedir. Tablo 7’de görüldüğü üzere anne eğitim durumlarının nispeten düşük olduğu görülmektedir.

Öğrenci baba eğitim durumlarının verildiği tablo 7’de, %35 oranı ile üniversite mezunu olan babaların eğitim durumunun en yüksek olduğu görülmektedir. Üniversite mezunu olan babaları, %21 oranları ile lise ve ilkokul mezunu olan babalar takip etmektedir. Ayrıca okuryazar olmayan baba yokken yüksek lisans/doktora yapan baba oranı %8, yalnızca okuryazar olan babaların oranı %2’dir. Anne ve babaların eğitim durumları incelendiğinde ebeveynler arasında ciddi bir farklılaşmanın olduğu tablo 7’de görülmektedir. Annelere kıyasla babaların eğitim durumlarının daha yüksek seviyede olduğu ortaya çıkmıştır. Tabloda dikkat çeken önemli kısım annelerde okuryazar olmayan oranının %5 iken babalarda okuryazar olmayana rastlanmamaktadır. Üniversite mezunu olan annelerin eğitim durumu %12

iken babalarda bu oran %35'e yükselmektedir. Ebeveynlerin eğitim seviyelerinden de görüldüğü üzere babaların eğitim durumu annelerin eğitim durumlarından yüksektir.

Ebeveynlerin eğitim durumlarından yola çıkarak değinilecek bir başka konu ise kadın öğrencilerin ve annelerin eğitim seviyeleri karşılaştırıldığında geçmiş nesile göre kadın öğrencilerin üniversitelerde sayısı artmakta, bu durumda kadınların eğitim seviyelerinin yükseldiğini göstermektedir.

Anne Mesleği

Tablo 8. İLEM eğitim programına devam eden öğrencilerin anne mesleği durumu dağılımı tablosu

Anne mesleği	N	Yüzde
Ev hanımı	82	79,6
İşçi	3	2,9
Memur	2	1,9
Öğretmen	6	5,8
Emekli	3	2,9
Diğer	7	6,8
TOPLAM	103	99,9

Öğrencilerin anne mesleklerine ilişkin sorulara verdikleri cevaplar tablo 8'de bulunmaktadır. Tabloda 'de görüldüğü gibi anne mesleklerinin en yüksek %79 oranı ile ev hanımıdır. Diğer meslek grupları ele alındığında %5 öğretmen, %2 emekli ve işçi, %1 oranı ile de memur olduğu tablo 8'de görülmektedir. Annelerin meslek dağılımında ki oranlamayı annelerin eğitim durumları ile ilişkilendirebiliriz.

Baba Mesleği

Tablo 9. İLEM eğitim programına devam eden öğrencilerin baba mesleği durumu dağılımı tablosu

Baba mesleği	N	Yüzde
İşçi	19	18,4
Memur	15	14,6
Öğretmen	11	10,7

Esnaf	14	13,6
Emekli	18	17,5
Yönetici	4	3,9
İş adamı/ Sanayici	5	4,9
Diğer	17	16,5
TOPLAM	103	100

Öğrencilerin babalarının mesleklerinin dağılımına baktığımızda tablo 9’da görüldüğü üzere, baba mesleklerinin oran dizilimi %18,4 ile işçi, %17,5 ile emekli, %14,6 ile memur, %13,6 ile esnaf, %10,7 oranı ile öğretmen meslekleri şeklindedir.

3.2.1.2. İLEM Eğitim Programına İlişkin Düşünceler

Tablo 10. İLEM eğitim programına devam eden öğrencilerin, İLEM eğitim programına ilişkin görüşleri tablosu

	N	Ort	St Sp
İLEM eğitim programı yeni bir sosyalleşme alanı sağlamaktadır.	103	4,74	,559
İLEM eğitim programı farklı alanlarda bilgi sahibi olmamı sağlar.	103	4,72	,509
İLEM, eğitim programı ile yeni arkadaşlar edindim.	103	4,72	,617
İLEM eğitim programındaki derslere katılım sürekli dir.	103	4,71	,620
İLEM eğitim programı kendi alanım dışındaki alanlara ilgi duymamı sağlar.	103	4,64	,575
İLEM eğitim programı eleştirel düşünmeyi geliştirici bir eğitim programı sunar.	103	4,60	,632
İLEM eğitim programı ile öğrenciler hocalarla kolay bir şekilde iletişime geçmektedir.	103	4,56	,700
İLEM öğrencilerini akademiye yönelik yetiştirmektedir.	103	4,55	,622
Kendimi yetiştirmemde İLEM’in önemli bir payı vardır.	102	4,53	,656
İLEM eğitim programı kendimi aktif hissettirir.	103	4,44	,696
İLEM eğitim programını tamamladıktan sonra ihtisas	103	4,35	,825

programına devam etmek isterim.			
İLEM öğrencilerine fiziksel çalışma ortamı sunmaktadır.	103	4,29	,848
İLEM, eğitim programı kendimi ifade etme yeteneğimi artırır.	103	4,12	,832
İLEM öğrencilerin geleceğine dair planlamalar yapmaktadır.	103	3,95	,943
İLEM eğitim programı ile yalnızca bulunduğum kademedен değil başka kademedен öğrencilerle iletişim kurmaktayım.	103	3,60	1,278
İLEM, okuduğum üniversiteden daha donanımlı bir eğitim vermektedir.	103	3,57	1,280
İLEM eğitim programı sunum yapma yetisi kazandırır.	103	3,46	1,008
İLEM eğitim programındaki dersler, üniversite derslerinden daha fazla çalışmamı gerektirmektedir.	103	3,04	1,141

Eğitim programına devam eden öğrencilerin İLEM eğitim programına ilişkin görüşleri tablo 11’de verilmektedir. İLEM eğitim programının, en yüksek 4,74 oranı ile “yeni bir sosyalleşme alanı sağladığı”, 4,72 oranı ile öğrencilerin “farklı alanlarda bilgi sahibi olmalarını sağladığı”, 4,72 oranı ile “yeni arkadaşlar edinmek için alan sağladığı” ifadelerinin yüksek oranda olduğu görülmektedir. 3,04 oranının altına düşmeyen ifadelerin içerisinde en düşük orana sahip olan “İLEM eğitim programındaki dersler, üniversite derslerinden daha fazla çalışmamı gerektirmektedir” ifadesinin oranı ise 3,04’tür.

İLEM eğitim programına devam eden öğrenciler, eğitim programının genellikle olumlu etkiler bıraktıklarını ifade etmişlerdir. İLEM’in yalnızca akademik bilgi üretmede değil sosyalleşme ve öğrencilerin yeni arkadaşlar edineceği bir alan sunması ile öğrencilere önemli bir sosyal sermaye sağladığı görülmektedir. Ayrıca “öğrencilerin farklı alanlarda bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır” ifadesinin oranının yüksek çıkmasından da İLEM’in farklı disiplinlerde eğitim verdiği anlaşılmaktadır. Öğrenciler akademik bilgi üretiminde aktif bir şekilde var olabilmek amacıyla lisansüstü eğitim programını kapsayan ihtisas programına devam etmek

istediklerini bildirmişlerdir. Burandan da anlaşıldığı üzere İLEM öğrencilerini akademik bilgi üretimine devam ettirebilmek için bir alt yapı hazırladığı ve lisansüstü eğitim için imkanlar sunduğu anlaşılmaktadır.

Eğitim programına ilişkin hazırlanan anket bölümünde; “İLEM, okuduğum üniversiteden daha donanımlı bir eğitim vermektedir”, “İLEM eğitim programı sunum yapma yetisi kazandırır”, “İLEM eğitim programındaki dersler, üniversite derslerinden daha fazla çalışmamı gerektirmektedir” ifadelerinin daha düşük olduğu görülmektedir. Bu ifadelerden de anlaşılmaktadır ki İLEM eğitiminin öğrenciler nazarında üniversiteye kıyasla eğitim aldıkları kuruluşların dışında ders çalışmak için daha az efor sarf ettiklerini ve sunum yapma yetisini geliştirmek için öğrenciye imkanlar sunması gerektiği anlaşılmaktadır.

3.2.1.3. Hoca-Öğrenci İlişisine Yönelik Görüşler

Tablo 12. İLEM eğitim programına devam eden öğrencilerin, hoca-öğrenci ilişkisine yönelik görüş tablosu

	N	Ort	St Sp
İLEM’de ders veren hocalar alanında yetkindir.	103	4,81	,525
İLEM, öğrencilere samimi bir ortam sunmaktadır.	102	4,66	,637
İLEM, hoca öğrenci ilişkisinin geliştirilmesi için uygun bir ortam sunmaktadır.	103	4,49	,803
İLEM’de ders veren hocalar ile samimi iletişim kurabilirim.	103	4,49	,815
İLEM öğrenciyi motive edecek bir eğitim sistemine sahiptir.	101	4,32	,720
İLEM hocaları, danışmanlığında bulunan öğrencilerin çalışmalarını takip etmektedir.	102	4,28	,834

İLEM eğitim programına devam eden öğrencilere yöneltilen hoca-öğrenci ilişkisine yönelik ifadeler tablo 12’de verilmektedir. İLEM eğitim programına devam eden öğrenciler “İLEM’de ders veren hocaların alanında yetkin olduğunu” 4.81, “İLEM’in öğrencilere samimi bir ortam sunduğunu” 4.66, “İLEM’in hoca öğrenci ilişkisinin geliştirilmesi için uygun bir ortam sunduğunu” 4.49 ve “İLEM’de ders veren hocalar

ile samimi iletişim kurabildiklerini” 4.49 oranları ile sıralanmaktadır. Ayrıca akademik bilgi üretimi için önemli olan bu etkenlerin dışında önemli bir etken olan danışman takibi, İLEM eğitim programına devam eden öğrencilerin; 4.28 oranı ile “İLEM hocaları, danışmanlığında bulunan öğrencilerin çalışmalarını takip etmektedir” ifadesi ile danışmanları tarafından aktif bir şekilde takip ettiğini göstermektedir.

Akademik bilgi üretim sürecinde danışman etkili bir role sahiptir.

3.2.1.4. Akademik Bilgi Üretimine Yönelik Görüşler

Tablo 13. İLEM eğitim programına devam eden öğrencilerin, İLEM’de akademik bilgi üretimine ilişkin görüşleri tablosu

		N	Ort	St Sp
1	İLEM, akademik bilgi üretimi için imkânlar sunmaktadır.	102	4,58	,737
2	İLEM, öğrencilere kendi aralarında (Okuma grupları gibi) akademik bilgi üretme imkânı sunmaktadır.	103	4,58	,634
3	İLEM, öğrencilerinin ürettiği akademik bilgiyi yayınlama imkânı sunmaktadır.	103	4,52	,712
4	İLEM özgün bilgi üretim yeridir.	103	4,49	,726
5	Benim için İLEM alternatif bir üniversite gibidir.	103	4,37	,939
6	Üniversite’de aldığım eğitim, İLEM’de aldığım eğitimden niteliklidir.	103	2,80	1,123

Akademik bilgi üretimi başlığını taşıyan bölümdeki ifadeler, İLEM’de akademik bilgi üretiminin gerçekleştirilebilmesine göndermede bulunan ifadelerdir. Akademik bilgi üretiminin gerçekleştirilebilmesi için bazı olanakların sağlanması gerekir. Bu olanakların İLEM örneklemini üzerinden sunulduğu ölçekte, “İLEM, akademik bilgi üretimi için imkânlar sunmaktadır” şeklinde verilen ifadenin oranı 4.58, İLEM, öğrencilere kendi aralarında (Okuma grupları gibi) akademik bilgi üretme imkânı sunmaktadır” ifadesinin oranı 4.58 ve “İLEM, öğrencilerinin ürettiği akademik bilgiyi yayınlama imkânı sunmaktadır” ifadesinin oranı ise 4.52’dir. Akademik bilgi üretimi için önemli bir olgu olan yayın yapma akademik bilginin meşrulaşması için gereklidir. Verilen ölçekte “İLEM’i özgün bir bilgi üretim yeri” olarak 4.49 oranı ile

tanımlayan öğrenciler İLEM’i 4.37 oranı ile “alternatif bir üniversite gibi” görmektedir. Anket bölümünün en düşük oranını alan ifade ise 2.80 oranı ile “Üniversite’de aldığım eğitim, İLEM’de aldığım eğitimden niteliklidir” ifadesidir. Bu ifadeye verilen değerden de anlaşıldığı üzere öğrenciler üniversite eğitimlerini, İLEM’de aldıkları eğitimden daha nitelikli görmemektedirler.

3.2.1.5. İLEM’de Akademik Özgürlüğe Dair Görüşler

Tablo 14. İLEM eğitim programına devam eden öğrencilerin, İLEM’de akademik özgürlüğe ilişkin görüşleri tablosu

	N	Ort	St Sp
İLEM’de dersler özgür bir ortamda işlenir.	103	4,49	,739
İLEM’deki öğrenciliğim süresince kendimi özgür hissedirim.	103	4,49	,684
İLEM’de yetişen birisi için akademik özgürlük önemlidir.	102	4,46	,713
İLEM’de fikirlerimi açıkça paylaşmaktan çekinmem.	102	4,45	,766
İLEM öğrencilerini çalışmak istedikleri konularda özgür bırakmaktadır.	102	4,42	,710
İLEM, özgür bilgi üretim yeridir.	103	4,37	,780
İLEM, bağımsız bir kuruluştur.	103	4,29	,799

Akademik özgürlük başlığını taşıyan ifadelerin bulunduğu tablo 14’te İLEM’in özgür bir alana sahip olup olmadığına yönelik ifadeler bulunmaktadır. İLEM’in özgürlüğünü betimlemeye ve açıklamaya yönelik ifadelerin bulunduğu bu bölümde öğrenciler, 5’li likert ölçeğinde en yüksek düzey olan kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum yargılarını seçmişlerdir. Tablo 14’te görüldüğü üzere 4.49 oranı ile “İLEM’de dersler özgür bir ortamda işlenir”, 4.49 oranı ile “İLEM’deki öğrenciliğim süresince kendimi özgür hissedirim”, 4.46 oranı ile “İLEM’de yetişen birisi için akademik özgürlük önemlidir” ifadeleri yüksek oranla seçilmiştir. Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere İLEM, eğitim programı boyunca öğrencilere özgür bir alanda ders işleme olanağı sağlayarak, öğrencilerine akademik özgürlüğün önemini aştığı

görülmektedir. 4.29 oranının altına düşmeyen bu ölçekte öğrenciler 4.29 oranı ile “İLEM’in bağımsız bir kuruluş” olduğunu ifade etmektedir.

3.2.1.6. Sivil Alanda Akademik Bilgi Üretimine Dair Görüşler

Tablo 15. İLEM eğitim programına devam eden öğrencilerin, sivil alanda akademik bilgi üretimine ilişkin görüşleri tablosu

	N	Ort	St Sp
İLEM, Türkiye’deki ilmi anlayışın gelişmesine katkı sağlamaktadır.	103	4,74	,610
İLEM’de gönüllülük esastır	103	4,69	,642
İLEM, sivil bir eğitim alanıdır.	103	4,61	,630
İLEM’in yayınları akademik anlamda niteliklidir.	103	4,59	,773
İLEM, eleştirel bir perspektife sahiptir.	103	4,56	,621
İLEM, üniversite eğitimini tamamlayıcı nitelikte eğitim vermektedir.	103	4,55	,801
İLEM, dünyanın güncel meselelerini tartışan bir zemine sahiptir.	103	4,42	,835
İLEM, Türkiye’nin güncel meselelerini tartışan bir zemine sahiptir.	103	4,31	,805
İLEM, akademiye okuduğum üniversiteden daha yetkin bir şekilde hazırlamaktadır.	103	3,91	1,039
İLEM, devletle mesafeli bir sivil toplum kuruluşudur.	99	3,34	1,100

Sivil alanda akademik bilgi üretimini oluşturan anket ölçeği tablo 15’te verilmiştir. Bu tabloda toplanan ifadeler İLEM’in sivil bir alan olarak Türkiye’de akademik bilgi üretiminde nasıl bir konuma sahip olduğuna yönelik ifadelerdir. İfadelerin ortalamalarının büyük bir çoğunluğu 4 üzerindedir. Ölçekte güçlü bir şekilde desteklenen “İLEM, Türkiye’deki ilmi anlayışın gelişmesine katkı sağlamaktadır” ifadesi 4.74 oranındadır. Diğer yüksek orana sahip olan ifadeler; “İLEM’de gönüllülük esastır” 4.69, “İLEM, sivil bir eğitim alanıdır” 4.61, İLEM’in yayınları akademik anlamda niteliklidir” 4.59, İLEM, eleştirel bir perspektife sahiptir” 4.56

oranındadır. Ayrıca ölçekte “İLEM, üniversite eğitimini tamamlayıcı nitelikte eğitim vermektedir” 4.55 ifadesi, üniversitelerin yanında İLEM gibi sivil alanlarında akademik bilgi üretimi için olması gerektiği görülmektedir. En düşük orana sahip olan ifade ise 3.34 oranı ile “İLEM, devletle mesafeli bir sivil toplum kuruluşudur” ifadesidir. İLEM’in devletle mesafeli duruşuna karşın öğrencilerin kararsız kaldığı görülmektedir.

3.2.1.7. Üniversite Eğitimine Yönelik Görüşler

Tablo 16. İLEM eğitim programına devam eden öğrencilerin, üniversite eğitimine yönelik görüşleri tablosu

	N	Ort	St Sp
Okuduğum üniversitede genel olarak hocalar öğrenciler ile olumlu bir iletişim kurar.	103	3,57	1,053
Okuduğum üniversite, geleceğim için yönlendirici bir etkiye sahiptir.	103	3,39	1,231
Okuduğum üniversite, öğrencinin ders dışında sosyalleşebileceği alanlar sunmaktadır.	103	3,15	1,271
Okuduğum üniversite, öğrencinin kendisini aktif bir şekilde hissedebileceği bir yerdir.	103	3,13	1,109
Okuduğum üniversite, toplumda yaşanan sorunları özgürce tartışacağım bir alan sunmaktadır.	101	2,94	1,182
Okuduğum üniversite, kendi alanım dışında farklı alanlarda da bilgi sahibi olmam için imkânlar sunmaktadır.	103	2,85	1,232
Öğretim üyelerinin sivil alanlarda düzenlenen programlar yerine üniversite derslerine odaklanmaları, daha uygundur.	103	1,77	,967
Öğrencilerin sivil alanlarda düzenlenen programlar yerine üniversite derslerine odaklanmaları, onlar için yeterlidir.	102	1,49	,780
Sadece üniversitede aldığım eğitim de kendimi yetiştirmem için yeterli olurdu.	102	1,43	,790

Üniversiteler varken İLEM gibi bir eğitim kurumuna ihtiyaç yoktur.	103	1,24	,568
--	-----	------	------

İLEM eğitim programına devam eden öğrenciler için sonuncu bölüm olan Üniversite Eğitimi bölümünü oluşturan ifadeler, üniversite eğitimini ölçen ve üniversiteyi sivil alanlarla kıyas eden ifadelerden oluşmaktadır. Diğer bölümlerde istikrarlı bir şekilde dağılım gösteren oranlar, bu bölümde farklılıklar göstermektedir. Akademik bilgi üretimi için önemli bir etken olan hoca-öğrenci ilişkisine yönelik sunulan ifade, üniversitelerde; “Okuduğum üniversitede genel olarak hocalar öğrenciler ile olumlu bir iletişim kurar ifadesi” 3.57 oranındadır. Öğrenciler okudukları üniversiteler hakkında yöneltilen; “geleceğim için yönlendirici bir etkiye sahiptir” 3.39 oranında, “öğrencinin ders dışında sosyalleşebileceği alanlar sunmaktadır” 3.15, öğrencinin kendisini aktif bir şekilde hissedebileceği bir yerdir” 3.13 oranları ile yanıtladıkları görülmektedir. Üniversitenin özgürlüğüne ilişkin yöneltilen; “Okuduğum üniversite, toplumda yaşanan sorunları özgürce tartışacağım bir alan sunmaktadır” ifadesi ile oranlama 2.94 oranına düştüğü görülmektedir. İLEM’ e yöneltilen “İLEM, dünyanın güncel meselelerini tartışan bir zemine sahiptir” 4.42 oranı ve “İLEM, Türkiye’nin güncel meselelerini tartışan bir zemine sahiptir” 4.31 oranları ile üniversiteler mukayese edildiğinde, üniversitelerin İLEM’e karşı özgürlük alanının daha sınırlı olduğu oranlamalardan anlaşılmaktadır. Ayrıca bölümün son dört ifadesini oluşturan; “Öğretim üyelerinin sivil alanlarda düzenlenen programlar yerine üniversite derslerine odaklanmaları, daha uygundur” 1.77, “Öğrencilerin sivil alanlarda düzenlenen programlar yerine üniversite derslerine odaklanmaları, onlar için yeterlidir” 1.49, “Sadece üniversitede aldığım eğitim de kendimi yetiştirmem için yeterli olurdu” 1.43 ve “Üniversiteler varken İLEM gibi bir eğitim kurumuna ihtiyaç yoktur” 1.24 oranlı ifadelerden de anlaşıldığı üzere üniversite eğitiminin yetersiz olduğu, üniversitelere ek olarak İLEM gibi sivil alanlara ihtiyaç duyulduğu, öğrenci ve öğretim üyelerinin sivil alanlarda düzenlenen programlara katılmaları gerektiği tablo 16’da görülmektedir.

3.2.2. İLEM Eğitim Programından Mezun Olan Öğrencilerin Görüşleri

3.2.2.1. İLEM’in Akademik Bilgi Üretimindeki Yeri

Bu bölümde İLEM eğitim programından mezun olan öğrencilerin, akademik bilgi üretiminin sürekliliği için önemli olan lisansüstü eğitimde ne ölçüde yer aldıkları tespit edilmek istenmiştir. Ayrıca mezun olan öğrencilerin, İLEM eğitim programı sonrası, İLEM ile ilişkilerinin nasıl olduğunu, İLEM'e bakışları ve İLEM'in, öğrencilerin hayatlarına etkisi ölçülmeye çalışılmıştır. Öncelikle öğrencilere eğitim programından kaç yılında mezun oldukları ve yüksek lisans, doktora gibi lisansüstü eğitimlerine yönelik sorular sorulmuştur.

Tablo 17. İLEM eğitim programından mezun olan öğrencilerin, yılla göre mezuniyet oranı dağılımı tablosu

Hangi yılda mezun oldu?	Kişi	Ort
2018	22	28.6
2016	14	18.2
2017	13	16.9
2015	9	11.7
2013	9	11.7
2014	6	7.8
2012	1	1.3
2010	1	1.3
2009	1	1.3
2006	1	1.3
TOPLAM	78	100

Öğrencilerin, İLEM eğitim programından hangi yılda mezun olduklarına ilişkin veriler tablo 17'de verilmiştir. Tablo 17'ye göre İLEM eğitim programından mezun olan öğrencilerin en yüksek oranı 28.6 oranı ile 2018 yılıdır. İkinci olarak yüksek mezun verdiği yıl ise 18.2 oranı ile 2016 yılıdır. 2016 yılında 18.2 oranında olan mezun oranı 2017 yılında 16.9'a düşmüştür. 2002 yılı İLEM kuruluşundan sonra eğitim programı 2006 yılında, ankete katılan öğrencilerin yanıtlarından yola çıkarak, 1.3'lük bir oranla bir kişi mezun vermiştir. Bu oran 2012 yılına kadar tablo 17'de görüldüğü gibi istikrarını korumuş ve 2012 yılında 1.3 oranında olan mezun kişi 2013 yılında 11.7'ye yükselmiştir. Oranların yıllara göre dağılımındaki değişimi,

öğrencilerin İLEM'den mezuniyetlerinden önceki üç yıl içerisindeki İLEM etkinlikleri, öğrenci yoğunluğu, programın İstanbul içerisinde bilinmesi ile açıklayabiliriz.

Tablo 18. İLEM eğitim programından mezun olan öğrencilerin, yüksek lisans eğitim durumu tablosu

Yüksek lisans yaptınız mı?	N	Oran
Evet	15	19.5
Hayır	22	28.6
Devam ediyorum	40	51.9
TOPLAM	77	100

İLEM eğitim programından mezun olan kişilere yöneltilen yüksek lisans yaptınız mı sorusuna yönelik verilen cevaplar tablo 18'de verilmiştir. İLEM eğitim programını tamamladıktan sonra yüksek lisans eğitimlerine devam edenlerin oranı 51.9, yüksek lisans eğitimlerini tamamlayan öğrencilerin oranı ise 19.5, yüksek lisans yapmayan öğrencilerin oranı ise 28.6'dır. Tablo 18'de görüldüğü gibi akademik bilgi üretim sürecine önemli bir geçiş süreci olan yüksek lisans eğitimi, İLEM eğitim programından mezun olan kişiler arasında oldukça yüksektir.

Tablo 19. İLEM eğitim programından mezun olan öğrencilerin, doktora eğitim durumu tablosu

Doktora yaptınız mı?	Kişi	Oran
Evet	1	1.3
Hayır	64	83.1
Devam ediyorum	12	15.6
TOPLAM	77	100

İLEM eğitim programını tamamlayan öğrencilere yöneltilen bir diğer soru ise doktora yaptınız mı? sorusudur. Bu soruya yönelik cevaplar tablo 19'da verilmiştir. Akademik bilgi üretiminin sürekliliğini sağlamak için önemli bir aşama olan doktora programına devam eden İLEM öğrencilerinin oranı 15.6, doktora programını tamamlayanın oranı ise 1.3'tür. Doktora yapmayanların oranı ise 83.1dir.

Tablo 20. İLEM eğitim programından mezun olan öğrencilerin, akademisyen olup olmama durumu tablosu

Akademisyen misiniz?	Kişi	Oran
Evet	11	14.3
Hayır	66	85.7
TOPLAM	77	100

Öğrencilerin eğitim programından mezun olduktan sonra etkin olarak akademik bilgi üretim faaliyetlerini yürüteceği mesleklerini edinen öğrenci oranı tablo 20’de verilmiştir. Tablo 20’de görüldüğü gibi akademisyen olan öğrencilerin oranı 14.3’tür. Akademisyen olan öğrencilerin görev aldıkları üniversiteler; Kırklareli, Konya Necmettin Erbakan, İstanbul Medipol, Marmara, Akdeniz, Sakarya, Hatay Mustafa Kemal, İstanbul Sabahattin Zaim, Yıldırım Beyazıt ve Koç üniversiteleridir. Akademisyenlerin görev yaptıkları bölümler ise; İslam Tarihi ve Sanat Bölümü, sosyoloji, mühendislik, iletişim, medya, kişilerarası iletişim, idare hukuku, psikoloji, uluslar arası ilişkiler, tefsir, İslami ilimler ve Türk İslam Sanatlarıdır.

Tablo 21. İLEM’in, eğitim programından mezun olan öğrencilerin hayatlarına etkisine ilişkin değerler tablosu

	Evet		Hayır		Toplam Kişi
	N	Oran	N	Oran	
İLEM eğitim programı, üniversite sonrası hayatıma katkı sağladı	74	93.7	3	3.9	77
İLEM eğitim programını tamamladıktan sonra İLEM yayınlarını takip ettim.	65	85.5	11	14.5	77
İLEM eğitim programı akademik kariyer yapmamda etkili oldu.	55	72.4	21	27.6	77
İLEM eğitim programını tamamladıktan sonra İLEM’de yapılan programları düzenli takip	40	52.6	36	47.4	77

ettim.					
İLEM eğitim programını tamamladıktan sonra TLÇK'da bulundum	37	48.1	40	51.9	77
İLEM eğitim programını tamamladıktan sonra ihtisas programına devam ettim	35	45.5	42	54.5	77
İLEM eğitim programını tamamladıktan sonra TLÇK'a bildiri gönderdim.	34	44.2	43	55.8	77
İLEM eğitim programını tamamladıktan sonra İLEM ile bağlarımı kopardım.	8	10.4	69	89.6	77

İLEM eğitim programını tamamlayan öğrenciler tablo 21'de de 93.7 oran ile "İLEM'in üniversite sonrası hayatlarına katkı sağladıklarını", 85.5 oranı ile "programı tamamladıktan sonra İLEM yayınlarını takip ettiklerini" ve "öğrencilerin 72.4 oranı ile İLEM eğitim programının öğrencilerin akademik kariyer yapmasında etkili olduğu" görülmektedir. Ciddi oranlara sahip olan bu ifadelerden, İLEM eğitim programının öğrencilerin yaşamlarının sonraki dönemlerine olumlu etki ettiğini, 10.4 oranı ile de "eğitim programını tamamlamalarına rağmen İLEM ile bağlarını koparmadıkları" tablo 21'de görülmektedir. Ayrıca akademik bilgi üretimi için önemli bir program olan "ihtisas programına devam edenlerin" oranı 45.5 ve yine akademik bilgi üretim sistemi için önemli bir program olan "TLÇK 'da bulunanların" oranının ise 48.1 olduğu görülmektedir. Tablo 21'de en düşük orana sahip olan ifade 10.4 oranı ile "İLEM eğitim programını tamamladıktan sonra İLEM ile bağlarımı kopardım" ifadesidir. Bu ifadenin oranından da anlaşıldığı gibi İLEM, eğitim programından mezun olan kişiler İLEM ile ilişkilerini devam ettirmektedirler.

3.3. Türkiye’de Akademik Bilgi Üretiminde İLEM’in Yeri

3.3.1. Demografik Değişkenler

Üniversite

Tablo 22. İLEM’de bulunan öğrencilerin eğitim aldıkları üniversite dağılımı tablosu

Üniversite	N	Oran
İstanbul Üniversitesi	38	20,9
Marmara Üniversitesi	46	25,3
Medeniyet Üniversitesi	10	5,5
Boğaziçi Üniversitesi	16	8,8
29Mayıs Üniversitesi	17	9,3
Diğer Üniversiteler	55	30,2
TOPLAM	182	100

Devlet ve Özel Üniversite

Tablo 23. İLEM’de bulunan öğrencilerin eğitim aldıkları, devlet ve özel üniversitelere göre dağılımı tablosu

Devlet-Özel Üniversiteleri	N	Oran
Devlet	105	57.7
Özel	77	42.3
TOPLAM	182	100

Örnekleme oluşturan öğrencilerin bir kısmı İstanbul’da bulunan farklı üniversitelerde eğitimini tamamlamış ve diğer kısmı da eğitimine devam etmektedir. Örneklem grubunda yer alan öğrencilerin 25.3’ü Marmara Üniversitesinde, 20.9’u İstanbul Üniversitesi yoğunlukta olmak üzere 30.2’sini Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi,

Aydın Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sabahattin Zaim Üniversitesi, Galatasaray Üniversitesi, Koç Üniversitesi, İstinye Üniversite, Cerrahpaşa, Beykent, İstanbul Teknik, İstanbul Ticaret gibi üniversitelerin dağılımı oluşturmaktadır. Bu dağılımda özel ve devlet üniversitesinde okuyanlar ayrımına baktığımızda Tablo 23'te görüldüğü üzere öğrencilerin yarısından fazlası devlet üniversitelerinde eğitim aldıkları görülmektedir. Devlet üniversitelerinde eğitim alanlarının toplamı 57.7 oranında iken özel üniversitelerde eğitim alanların oranı 42.3'tür.

Araştırma bulgularından İLEM'in yalnızca devlet üniversitelerinden değil özel üniversitelerde eğitim alan öğrencilerinde bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca İLEM'de eğitim alan öğrencilerin çoğunluğunu oluşturan Marmara üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin yoğunluğunu İLEM'de ders veren hocaların akademisyen olarak bu üniversitelerde görev yapmakta ya da bir görev geçmişlerinin olduğunu söylemek mümkündür. Akademik bilgi üretim sürecinde yönlendirici bir etkiye sahip olan hocanın rolünün yanı sıra İLEM'in bulunduğu mekanın İstanbul ve Marmara üniversitelerinin konumları da öğrencilerin yoğunluğuna etki edebilir sebepler arasındadır.

Öğrencilerin ömürlerini en uzun geçirdikleri yer

Tablo 24. İLEM'de bulunan öğrencilerin ömürlerini en uzun geçirdikleri yerlerin dağılımı tablosu

	Kişi	Oran
İstanbul	91	50.0
İstanbul Dışı	91	50.0
TOPLAM	182	100

Öğrencilerin ömürlerini geçirdikleri yerler, araştırmada İstanbul içi ve İstanbul dışı olarak kategorize edilmektedir. Tablo 24'te İLEM'de bulunan öğrencilerin ömürlerini geçirdikleri yerlerin oranlarına baktığımızda 50.0 oranıyla İstanbul, 50.0 oranıyla da İstanbul dışı olarak görülmektedir. Bu noktada İLEM'de eğitim alanların ömürlerini geçirdikleri en uzun yere göre dağılımı İstanbul içi ve dışı özelinde eşittir.

Anne Eğitim Durumu

Tablo 25. İLEM’de bulunan öğrencilerin anne eğitim durumu dağılımı tablosu

Eğitim Durumu	N	Oran
Okuryazar değil	15	8.2
Okuryazar	13	7.1
İlkokul	68	37.4
Ortaokul	24	13.2
Lise	36	19.8
Üniversite	23	12.6
Y.Lisans/ Doktora	3	1.6
TOPLAM	182	100

Öğrenci, anne eğitim durumlarının verildiği tablo 25’de ilkokul mezunu olan annelerin 37.4’lük oranı ile anne eğitim durumları içerisinde en yüksek eğitim durumunu kapsadığı görülmektedir. İlkokul mezunu anneleri 19.8’lik oranla lise mezunu anneler takip etmekte, üniversite mezunu annelerin oranı 12.6, yüksek lisans/doktora yapan annelerin oranı 1.6 iken okuryazar olamayan annelerin oranı ise 8.2’lik bir orana denk düşmektedir. Bu oranlara bakıldığında öğrencilerin anne eğitim durumunun nispeten düşük olduğu görülmektedir.

Baba Eğitim Durumu

Tablo 26. İLEM’de bulunan öğrencilerin baba eğitim durumu dağılımı tablosu

Baba eğitim durumu	Kişi	Oran
Okuryazar değil	2	1.1
Okuryazar	4	2.2
İlkokul	45	25.0
Ortaokul	16	8.9
Lise	38	21.1
Üniversite	60	33.3
Y.Lisans/ Doktora	15	8.3
TOPLAM	180	99.9

Öğrenci, baba eğitim durumunun verildiği tablo 26'da 33.3'lük bir oranla üniversite mezunu olan babaların oranının, ilkokul, lise mezunu olan babaların eğitim durumuna oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca yüksek lisans/ doktora yapan babaların 8.3'lük oranı ile 1.1'lik okuryazar olmayan babaların eğitim durumları karşılaştırıldığında lisansüstü eğitim alan babaların, okuryazar olmayan babaların oranından yüksek olması, babaların eğitim durumunun yüksek olduğunu göstermektedir.

Anne ve baba eğitim durumları karşılaştırıldığında ciddi bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmada annelerin eğitim durumunun, babalardan düşük olduğu kayda değer bir farkla ortaya konulmuştur. Örneğin öğrencilerin annelerinde elde edilen 8.2'lik okuryazar değil durumu, babalarda 1.1'e düşmekte, annelerde 12.6'lık üniversite mezunu durumu, babalarda 33.3'e yükselmektedir. Yukarıda verilen tablo 25 ve tablo 26'da yüksek eğitim derecesi olan lise, üniversite ve yüksek lisans/ doktora kategorilerinin hiçbirinde anne eğitim oranı, baba eğitim oranından yüksek değildir. Bu oranlardan da görüldüğü gibi baba eğitim durumu kayda değer bir farkla annelerden yüksektir. Ayrıca anne baba eğitim durumu göz önünde bulundurularak üniversite öğrencilerine yapılan araştırmada yeni neslin eğitim durumunun, anne baba eğitim durumundan oldukça yüksek olduğu söylenebilir.

Anne Mesleği

Tablo 27. İLEM'de bulunan öğrencilerin anne meslek durumu dağılımı tablosu

Anne mesleği	Kişi	Oran
Ev hanımı	154	84.6
İşçi	3	1.6
Memur	3	1.6
Öğretmen	8	4.4
Yönetici	1	0.5
Emekli	3	1.6
Diğer	10	5.5
TOPLAM	182	99.8

Öğrencilerin anne mesleklerine ilişkin sorulara verdikleri cevaplar tablo 27’de bulunmaktadır. Tabloda 27’de görüldüğü gibi anne mesleklerinin en yüksek 84.6’lık bir oranla ev hanımı almaktadır. Annelerin eğitim seviyeleri ile ilişkili olan meslek durumu elde edilen verileri doğrulamaktadır. 4.4 öğretmen ve 1.6 memur oranlarının toplamı olan 6.0’lık bir oranın elde edilmesini ise annenin eğitim durumu ile açıklayabiliriz. Ayrıca anne meslekleri arasında 0.5 oranı ile en düşük meslek dalı yöneticiliktir.

Baba Mesleği

Tablo 28. İLEM’de bulunan öğrencilerin baba meslek durumu dağılımı tablosu

Baba mesleği	Kişi	Oran
İşçi	28	15.4
Memur	20	11.0
Öğretmen	17	9.3
Esnaf	21	11.5
Emekli	44	24.2
Yönetici	6	3.3
İş adamı/ Sanayici	13	7.1
Diğer	33	18.1
TOPLAM	182	99.9

Öğrencilerin babalarının mesleklerinin dağılımına baktığımızda, tablo 28’de görüldüğü üzere, eğitim durumlarıyla uyumlu bir şekilde meslek durumunda da babaların daha aktif olduğu görülmektedir. İşçi ve memur oranı annelerde 1.6 iken, babalarda işçi 15.4, memur 11.0 görülmektedir. Bu oranlar aynı zamanda baba mesleğinde 24.2 oranıyla emekliden sonra en yüksek iki meslek oranına işaret etmektedir. Baba mesleğinde yöneticiliğin(3.3) hem anne hem de baba mesleğinde en düşük oranlar olduğu görülmektedir.

Anne baba eğitim durumu ve meslek durumuna ilişkin karşılaştırmalar yapıldığında eğitim durumlarının, meslek gruplarına yansıdığı araştırma sonuçlarından tespit

edilmektedir. Babalara oranla eğitim seviyesi düşük olan annelerin yüksek bir çoğunluğu ev hanımıdır. Ancak İLEM’de ve üniversitelerde eğitim alan kadın öğrencilerin oranlarından yeni neslin eğitim durumunun eskiye nazaran daha yüksek olduğu ve annelerin bu durumda yönlendirici etken olduklarını söylemek mümkündür.

3.3.2. İLEM Eğitim Programı

Tablo 29. İLEM’de bulunan öğrencilerin, İLEM eğitim programına ilişkin görüşleri tablosu

	N	Ort	St Sp
İLEM eğitim programı farklı alanlarda bilgi sahibi olmamı sağlamıştır.	182	4,75	,492
İLEM eğitim programı yeni bir sosyalleşme alanı sağlamıştır.	182	4,73	,535
İLEM, eğitim programı ile yeni arkadaşlar edindim.	182	4,69	,634
İLEM eğitim programı kendi alanım dışındaki alanlara ilgi duymamı sağlamıştır.	182	4,65	,598
İLEM eğitim programındaki derslere katılım sürekli dir.	182	4,61	,669
İLEM eğitim programı eleştirel düşünmeyi geliştirici bir eğitim programı sunmuştur.	182	4,56	,723
Kendimi yetiştirmemde İLEM’in önemli bir payı vardır.	181	4,55	,709
İLEM eğitim programı ile öğrenciler hocalarla kolay bir şekilde iletişime geçmiştir.	182	4,53	,740
İLEM öğrencilerini akademiye yönelik yetiştirmiştir.	182	4,51	,693
İLEM eğitim programı kendimi aktif hissettirmiştir.	182	4,46	,733
İLEM öğrencilere fiziksel çalışma ortamı sunmuştur.	182	4,22	,897
İLEM eğitim programı kendimi ifade etme yeteneğimi arttırmıştır.	182	4,13	,888
İLEM öğrencilerin geleceğine dair planlamalar yapmıştır.	182	3,84	1,06
İLEM eğitim programı ile yalnızca bulunduğum kademedен değil başka kademedен öğrencilerle iletişim kurdum.	182	3,82	1,22
İLEM, okuduğum üniversiteden daha donanımlı bir eğitim vermiştir.	182	3,68	1,26

İLEM eğitim programı sunum yapma yetisi kazandırmıştır.	182	3,67	1,10
İLEM eğitim programındaki dersler, üniversite derslerinden daha fazla çalışmamı gerektirmiştir.	182	3,18	1,19

Öğrencinin İLEM eğitim programına ilişkin görüşlerini ölçmeyi amaçlayan 29 numaralı tabloda akademik bilgi üretim sürecinde önemli olan; fiziksel ortam, iletişim, sosyal alan gibi farklı konularda hipotezler geliştirilerek öğrencilere sunulmuştur. Öğrencilerin verdiği yanıtlar doğrultusunda oluşturulan tablo 29’da, 5li likert ölçeği uygulanmış ve kesinlikle katılmıyorum değeri 1, katılmıyorum değeri 2, kararsızım değeri 3, katılıyorum 4, kesinlikle katılıyorum 5 değerini karşılamaktadır. İLEM eğitim programına ilişkin geliştirilen ifadelere verilen yanıtlarda kesinlikle katılıyorum değerine en yakın olan oranın 4.75 ile; “İLEM eğitim programı farklı alanlarda bilgi sahibi olmamı sağlamıştır” ifadesi olduğu görülmektedir. Oranı en yüksek olan bu ifadeden de anlaşıldığı gibi İLEM, öğrencinin yalnızca kendi alanı ile değil farklı disiplinler arası eğitim vermektedir. 4.73’lük bir orana sahip olan; “İLEM eğitim programı yeni bir sosyalleşme alanı sağlamıştır” ifadesi yer almıştır. 5’li likert ölçeği ile uygulanan araştırmada 4 ve 5 seçeneğini işaretleyen öğrencilerin çok olduğu tablo 29’da görülmektedir. En düşük orana sahip olan; “İLEM eğitim programındaki dersler, üniversite derslerinden daha fazla çalışmamı gerektirmiştir” ifadesinde 3.1 oranı ile öğrencilerin kararsız kaldıkları görülmektedir.

İLEM eğitim programına ilişkin hazırlanan anket bölümü analizinden İLEM’in öğrencilere yalnızca akademik anlamda nitelik kazandırmadığı aynı zamanda yeni arkadaşlar ve hocalar ile tanışmasıyla sosyal sermaye sağladığı görülmektedir. Ayrıca disiplinler arası eğitim vererek öğrencilerin yalnızca bir alanda gelişerek diğer alanlarda körelmesinin önüne geçtiğini bunun ise akademik bilgi üretim sürecinde önemli bir etkiye sahip olduğu katidir. İLEM eğitim programında derslerin sürekliliğinin olması ise öğrencilerin ve hocaların akademik bilgi üretim sürecinde gönüllü bir şekilde rol aldıklarını ifade eder. İLEM’in eleştirel bir ortam sağlamasına sebebiyet veren unsurları ise farklı disiplinlerde eğitim vermesi, öğrencilerin ve hocaların eğitim aldıkları üniversite ve bölüm farklılıkları ile açıklanabilir.

3.3.3. İLEM’de Hoca-Öğrenci İlişkisi

Tablo 30. İLEM’de bulunan öğrencilerin, hoca-öğrenci ilişkisine yönelik görüşleri tablosu

	N	Ort	St Sp
Benim öğrencilik dönemimde İLEM’de ders veren hocalar alanında yetkin isimlerdi.	182	4,75	,535
Benim öğrencilik dönemimde İLEM, öğrencilere samimi bir ortam sunmuştur.	181	4,66	,632
Benim öğrencilik dönemimde İLEM, hoca öğrenci ilişkisinin geliştirilmesi için uygun bir ortam sunmuştur.	182	4,45	,837
Benim öğrencilik dönemimde İLEM’de ders veren hocalar ile samimi iletişim kurabildim.	181	4,37	,824
Benim öğrencilik dönemimde İLEM, öğrenciyi motive edecek bir eğitim sistemine sahipti.	180	4,35	,766
Benim öğrencilik dönemimde İLEM hocaları, danışmanlığında bulunan öğrencilerin çalışmalarını takip etmiştir.	180	4,20	,917

Akademik bilgi üretimini etkileyen bir diğer önemli faktör hoca öğrenci ilişkisidir. Akademik bilgi üretiminin sağlanmasında öğrenciye kılavuzluk eden danışman, öncelikle bilgi üretilecek alanda yetkin olması, araştırmaya uygun metodun seçilmesinde ve öğrencinin araştırma sürecini yönetmesinde yardımcı olması gerekir. Akademik bilgi üretim sürecinde hocanın, öğrenci çalışmalarını takip etmesi üretilen bilginin niteliğini artırır. Akademik bilgi üretim sürecinde İLEM’de bulunan hoca öğrenci ilişkisinin ölçüldüğü tablo 30’da 4.45’lik bir oranla “İLEM’in hoca öğrenci ilişkisi konusunda uygun bir ortam sunduğunu” ve 4.37’lik bir oranla da “öğrencilerin hocalar ile samimi iletişim kurabildiği” görülmektedir. Ayriyeten İLEM bünyesinde bulunan hocaların öğrencilerin verdiği cevaplardan yola çıkarak

en yüksek orana sahip olan 4.75 oranı ile “İLEM’de ders veren hocaların alanında yetkin kişilerden oluştuğu” görülmektedir. Benim öğrencilik dönemimde İLEM hocaları, danışmanlığında bulunan öğrencilerin çalışmalarını takip etmiştir. İfadesinin oranı 4.20’dir. Bu oran her ne kadar İLEM’de ölçmeyi amaçladığımız hoca öğrenci ilişkisine dair ifadelerin en düşüğü olsa da ortalamanın çok üstünde olması sebebiyle, İLEM hocalarının danışmanlıklarındaki öğrencilerin çalışmalarını aktif bir şekilde takip ettiğini belirtebiliriz.

İLEM’de ders veren hocaların alanlarında uzman kişilerden oluşması öğrencinin akademik bilgi üretim sürecinde yetkin bir şekilde ders almasını sağlamaktadır. İLEM’de bulunan hocaların, öğrencilerin çalışmalarını takip edebilecek imkana sahip olmasını ise İLEM’in üniversiteyle kıyasladığımızda öğrenci sayısının az olmasına ve İLEM’in bu ortamı öğrencilerine tanımasıyla açıklanabilir. Öğrenci sayısının az olması ve alanlarında yetkin hocaların ders vermesi akademik bilgi üretiminde nitelikli bir zaman geçirilmesine imkan vermektedir.

3.3.4. İLEM’de Akademik Bilgi Üretimi

Tablo 31. İLEM’de bulunan öğrencilerin, akademik bilgi üretimine yönelik görüşleri tablosu

	N	Ort	St Sp
İLEM, akademik bilgi üretimi için imkânlar sunmaktadır.	181	4,59	,713
İLEM, öğrencilere kendi aralarında (Okuma grupları gibi) akademik bilgi üretme imkânı sunmaktadır.	182	4,52	,741
İLEM, öğrencilerinin ürettiği akademik bilgiyi yayınlama imkânı sunmaktadır.	182	4,50	,733
İLEM, özgün bilgi üretim yeridir.	182	4,46	,777
Benim için İLEM alternatif bir üniversite olmuştur.	181	4,14	,930
Üniversite’de aldığım eğitim, İLEM’de aldığım eğitimden niteliklidir.	181	2,75	1,16

Etik normlar çerçevesinde bilimsel niteliği olan akademik bilgi üretimi için akademik bilgi üretecek olan bireyin yâda yapının edinmeleri gereken tutum ve

davranışlar vardır. Bu davranışların başında etik normları içselleştirmeleri, alana hâkim olacak literatürü edinmeleri, dürüst, saygılı ve eleştiriye açık olmaları gerekir. Bunların dışında akademik bilgi üretimi için bireyin edindiği bilgiyi paylaşacağı ve yayımlayacağı imkanlara sahip olması gerekir. İLEM örneklemini üzerinden akademik bilgi üretimi üzerine hazırlanan ifadelerin bulunduğu anket bölümünde İLEM'in 4.59 oranı ile akademik bilgi üretimi için imkânlar sunduğu, bu imkanların yanında 4.52 oranı ile öğrencilere kendi aralarında (Okuma grupları gibi) akademik bilgi üretme imkânı sunduğu ayrıca 4.50 oranı ile de öğrencilerinin ürettiği akademik bilgiyi yayınlama imkânı sunduğu tablo 31'de görülmektedir. Bu durum öğrencilerin kendilerini geliştirmede İLEM'e büyük bir önem atfettiğini göstermektedir. Bölümde en düşük olan ifade, 2.75 oranıyla "Üniversite'de aldığım eğitim, İLEM'de aldığım eğitimden niteliklidir" ifadesidir. İfadeye verilen oradan da anlaşıldığı üzere İLEM, üniversiteden daha nitelikli ders vermektedir.

Üretilen akademik bilginin meşruiyetini kazanmasını sağlayan en önemli olgu yayındır. İLEM bu olguyu dergi, kitap ve sanal ortamda gerçekleştirmekte ayrıca bünyesinde bulunan hoca ve öğrencilere çalışmalarını yayınlatabileceği imkanlar sağlamaktadır. TLÇK özellikle öğrencilerin üretmiş olduğu akademik bilgiyi yayına dönüştürme ve öğrencinin kendini ifade yetisini kazandırmaktadır. Ayriyeten TLÇK, İLEM'in öğrencilerine ve Türkiye'de lisansüstü eğitim alan öğrencilerin ürettikleri akademik bilgiyi yayına dönüştürmede önemli bir kongredir.

Öğrencilerin üniversitede aldıkları eğitim süresine yakın bir süreci kapsayan eğitim programına öğrencilerin seçilerek gelmesi, belli alanlarda eğitim almaları öğrencilerin İLEM'i alternatif bir üniversite gibi görmelerine sebebiyet vermiştir.

3.3.5. İLEM'de Akademik Özgürlük

Tablo 32. İLEM'de bulunan öğrencilerin, akademik özgürlüğe yönelik görüşleri tablosu

	N	Ort	St Sp
Öğrencilik dönemimde İLEM'de dersler özgür bir ortamda işlenmiştir.	182	4,51	,726
Öğrencilik dönemimde İLEM'de yetişen birisi için	181	4,44	,776

akademik özgürlük önemliydi.			
İLEM’deki öğrenciliğim süresince kendimi özgür hissettim.	182	4,42	,774
Öğrencilik dönemimde İLEM, öğrencilerini çalışmak istedikleri konularda özgür bırakmıştır.	182	4,41	,730
İLEM’de fikirlerimi açıkça paylaşmaktan çekinmedim.	181	4,40	,815
İLEM, özgür bilgi üretim yeridir.	182	4,33	,880
İLEM, bağımsız bir kurumdur.	182	4,19	,941

Akademik bilgi üretimi için önemli bir etken olan özgürlük, bilginin bilgi için üretilmesine ve bilginin hakikate daha yakın olmasında önemli bir faktördür. Bu nedenle siyasi ve muhalif müdahalelerden uzak, hoşgörü çerçevesinde üretilmesi amaçlanan akademik bilgi üretiminin sürekliliği için akademik özgürlük, akademik alan için elzemdir. Türkiye’de akademik bilgi üretimi için tarihsel süreç içerisinde yaşanan reformlar göz önünde bulundurulduğunda üniversitelerin, özgür bir yapıya sahip olmadığını bu ve bunun gibi birçok nedenle akademik bilgi üretiminin üniversite dışındaki alanlara kaydığını görmekteyiz. Bu alanlardan biri olan İLEM örneklemini üzerinden yapılan araştırmadan akademik özgürlük konusunda elde edilen veriler tablo 32’de görülmektedir. 4.51’lik bir oranla “Öğrencilik dönemimde İLEM’de dersler özgür bir ortamda işlenmiştir”. 4.44’lük oranla “Öğrencilik dönemimde İLEM’de yetişen birisi için akademik özgürlük önemliydi”. İfadeleri ve 4.19 oranının altına düşmeyen “İLEM’in özgür bir akademik alan” olduğunu onaylayan diğer ifadeler İLEM’in akademik bilgi üretimi için özgür bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

3.3.6. Sivil Bir Alan Olarak İLEM’de Akademik Bilgi Üretimi

Tablo 33. İLEM’de bulunan öğrencilerin, sivil bir alan olarak İLEM’de akademik bilgi üretimine yönelik görüşleri tablosu

	N	Ort	St Sp
İLEM, Türkiye’deki ilmi anlayışın gelişmesine katkı sağlamaktadır.	182	4,72	,614
İLEM’de gönüllülük esastır.	182	4,63	,705

İLEM, sivil bir eğitim alanıdır.	182	4,59	,639
İLEM'in yayınları akademik anlamda niteliklidir.	182	4,54	,724
İLEM, eleştirel bir perspektife sahiptir.	182	4,51	,733
İLEM, üniversite eğitimini tamamlayıcı nitelikte eğitim vermektedir.	181	4,45	,897
İLEM, dünyanın güncel meselelerini tartışan bir zemine sahiptir.	182	4,37	,856
İLEM, Türkiye'nin güncel meselelerini tartışan bir zemine sahiptir.	181	4,25	,857
İLEM, akademiye okuduğum üniversiteden daha yetkin bir şekilde hazırlamaktadır.	182	3,92	1,12
İLEM, devletle mesafeli bir sivil toplum kuruluşudur.	177	3,30	1,06

Geçmişten günümüze Türkiye'deki üniversitelerin tarihi gelişimini incelediğimizde; 1933 ve 1946 yılında gerçekleşen üniversite reformu ile öğretim üyeleri tasfiyeleri, 1981 yılında kurulan YÖK ile üniversitelerin ders programını belirlemede etkin olması ve akademik müdahalelerde bulunması konusunda üniversite üzerine tahakküm yıllarca devam ederek, özgür olmayan bir akademik hafızanın oluşumuna yol açmıştır. Oluşan bu hafıza sonucu üniversite içerisinde kendini özgür hissetmeyen bireyler eleştirel düşüncelerini özgür bir şekilde ifade edebilecekleri sivil alanlara yönelmişlerdir. Bu alanlara örnek olacak kuruluşlardan biri olan “sivil bir eğitim alanı”(4.59) olan İLEM, “Türkiye'deki ilmi anlayışın gelişmesine katkı sağlamakta”(4.72), “gönüllülüğün esas”(4.63) olduğu “eleştirel bir perspektife sahip”(4.51), “üniversite eğitimini tamamlayıcı nitelikte eğitim verdiği”(4.45) tablo 33'de cevaplanan ifadelerden görülmektedir.

Yalnızca akademik bilgi üretimi için değil bir işin nitelikli bir halde yerine getirebilmesi için önemli bir mefhum olan gönüllülük, İLEM'de esas alındığı için akademik bilgi üretilmesinde yardımcı olmuştur. Buradan öğrencilerin ve hocaların İLEM eğitim programına zamanlarından feragat ederek ekonomik kaygı gütmeksizin katılmaları gönüllülüğün olduğunu göstermektedir. Ayrıca eğitim programında

işlenen dersler ve farklı üniversitelerden katılan hoca ve öğrenciler öğrencilere özgür bir alan sunarak toplumsal sorunlara eleştirel bakma imkanı sunmaktadır.

3.3.7. Üniversitelerin Türkiye'deki Akademik Alana Katkısı

Tablo 34. İLEM'de bulunan öğrencilerin, üniversitelerin Türkiye'deki akademik alana katkısına yönelik görüşleri tablosu

	N	Ort	St Sp
Okuduğum üniversitede genel olarak hocalar öğrenciler ile olumlu bir iletişim kurar.	182	3,45	1,12
Okuduğum üniversite, geleceğim için yönlendirici bir etkiye sahiptir.	182	3,26	1,26
Okuduğum üniversite, öğrencinin kendisini aktif bir şekilde hissedebileceği bir yerdir.	182	3,08	1,20
Okuduğum üniversite, öğrencinin ders dışında sosyalleşebileceği alanlar sunmaktadır.	182	3,03	1,31
Okuduğum üniversite, kendi alanım dışında farklı alanlarda da bilgi sahibi olmam için imkânlar sunmaktadır.	182	2,84	1,29
Okuduğum üniversite, toplumda yaşanan sorunları özgürce tartışacağım bir alan sunmaktadır.	180	2,76	1,21
Öğretim üyelerinin sivil alanlarda düzenlenen programlar yerine üniversite derslerine odaklanmaları, daha uygundur.	181	1,71	,944
Sadece üniversitede aldığım eğitim de kendimi yetiştirmem için yeterli olurdu.	181	1,49	,879
Öğrencilerin sivil alanlarda düzenlenen programlar yerine üniversite derslerine odaklanmaları, onlar için yeterlidir.	180	1,43	,763
Üniversiteler varken İLEM gibi bir kuruma ihtiyaç yoktur.	182	1,19	,527

Üniversitelerin Türkiye’deki akademik alana katkısı göz önünde bulundurulduğunda, akademik bilgi üretimi için önemli bir etken olan hoca öğrenci ilişkisi için öğrenciler 3.45’lik oran ile “Okuduğum üniversitede genel olarak hocalar, öğrenciler ile olumlu bir iletişim kurar” ifadesi ön plana çıkmaktadır. 3.26’lık bir oranla “Okuduğum üniversite, geleceğim için yönlendirici bir etkiye sahiptir” ifadesinden de görüldüğü üzere üniversitenin, öğrencinin meslek ediniminde önemli bir etken olduğu görülmektedir. Tablo 34’ün sonuna doğru 1 değerli oranlar görülmektedir. Bu oranlar üniversite dışında eğitim faaliyetleri sürdürecekt olan sivil alanların varlıklarını sürdürmeye yönelik olan oranlardır. 1.71 oranı ile “Öğretim üyelerinin sivil alanlarda düzenlenen programlar yerine üniversite derslerine odaklanmaları daha uygundur,” 1.49 oranı ile “Sadece üniversitede aldığım eğitim de kendimi yetiştirmem için yeterli olurdu, 1.43 oranı ile Öğrencilerin sivil alanlarda düzenlenen programlar yerine üniversite derslerine odaklanmaları, onlar için yeterlidir” ifadeleri üniversitelerin olmasına rağmen sivil alanlarında akademik alanlarda olan varlıklarını ve faaliyetlerini devam ettirmelerinin gerektiği görülmektedir. 1.19 oranı ile “Üniversiteler varken İLEM gibi bir kuruma ihtiyaç yoktur” ifadesinden de anlaşıldığı gibi yalnızca üniversiteler akademik bilgi üretimi için yeterli değildir ve üniversitelerin yanında İLEM gibi sivil alanlara Türkiye’de ihtiyaç olduğu tablo 34’te görülmektedir.

3.3.8. Türkiye’de Akademik Bilgi Üretimine Etki Eden Faktörlere İlişkin Bulgular

İlem Kademe ve mezun olma durumu ile “ İLEM’de “ t testi analizi

Tablo 35. “İLEM eğitim programı sunum yapma yetisi kazandırır” ifadesinin kademe ve mezun öğrencilerin cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort.	St Sp.	t
Kademe Öğrencisi	103	3.46	1.008	-3.127
Mezun	79	3.96	1.171	

Öğrenci				
sd 180	p 0,002			

5’li likert ölçeğine uygun olarak hazırlanan ankette “İLEM eğitim programı sunum yapma yetisi kazandırır” ifadesinin, eğitim programına devam eden ve mezun olan öğrenciler arasındaki ilişki, t testi uygulanarak görülmüştür. t testinin uygulandığı tablo 35’te görüldüğü üzere eğitim programına devam eden öğrencilerin ifadeye verdiği yanıtların 3.46 oranında iken mezun öğrencilerin yanıt 3.96 oranında olduğu görülmüştür. Ortalamaya göre farklılaşmadan da görüldüğü gibi her iki grup arasında anlamlı bir farklılık ilişkisi saptanmıştır.

Tablo 36. “İLEM eğitim programındaki derslere katılım süreklidir.” ifadesinin kademe ve mezun öğrencilerin cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort.	St Sp.	t
Kademe Öğrencisi	103	4.70	0.620	2.171
Mezun Öğrenci	79	4.49	0.714	
sd 180	p 0.031			

İkinci olarak t-testinin uygulandığı ifade;“İLEM eğitim programındaki derslere katılım süreklidir” ifadesidir. Tablo 36’ya göre eğitim programına devam eden öğrencilerin vermiş olduğu cevapların değeri 4.70, mezun olan öğrencilerin vermiş olduğu yanıtların değeri ise 4.49 oranındadır. Beşli likert ölçeğinde yapılmış olan ankette en yüksek oran olan kesinlikle katılıyorum ifadesi 5 değerine denk gelmektedir. Her iki grubunda vermiş olduğu cevaplardan yola çıkarak İLEM eğitim programında derslere katılımın önemli olduğu görülmektedir. Ancak her iki grup arasında anlamlık bir farklılık görülmektedir.

Tablo 37. “İLEM eğitim programı ile yalnızca bulunduğum kademedен değil başka kademedен öğrencilerle iletişim kurmaktayım.” ifadesinin kademe ve mezun öğrencilerin cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort.	St Sp.	t
Kademe Öğrencisi	103	3.60	1.278	-2.845
Mezun Öğrenci	79	4.11	1.098	
sd 180 p 0,005				

t-testinin uygulandığı üçüncü ifade; “İLEM eğitim programı ile yalnızca bulunduğum kademedен değil başka kademedен öğrencilerle iletişim kurmaktayım” ifadesidir. Eğitim programına devam eden öğrencilerin verdiği yanıtların değeri 3.60 oranındayken mezun öğrencilerin verdiği cevapların değeri 4.11 oranındadır. Oranlardan anlaşıldığı üzere her iki grup arasında anlamlı bir farklılaşma görülmektedir. Mezun öğrenci grubu programa devam eden gruba kıyasen, kendi kademelerin dışında diğer kademe öğrencileri ile daha çok iletişim kurdukları tablo 37’de görülmektedir.

Tablo 38. “İLEM’de ders veren hocalar ile samimi iletişim kurabilirim.” ifadesinin kademe ve mezun öğrencilerin cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort.	St Sp.	t
Kademe Öğrencisi	103	4.48	0.815	2.076
Mezun Öğrenci	79	4.23	0.821	
sd 179 p 0.039				

Hoca öğrenci ilişkisine dair verilen; “İLEM’de ders veren hocalar ile samimi iletişim kurabilirim” ifadesi eğitim programına devam eden (4.48) ve programdan mezun

olan öğrenciler (4.23) oranlarından görüldüğü üzere gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Tablo 38’de anlaşıldığı üzere akademik bilgi üretimi için önemli bir etken olan hoca-öğrenci ilişkisinde İLEM hocaları, öğrencileri ile samimi bir iletişim sağlayabilmişlerdir.

Tablo 39. “Okuduğum üniversite, toplumda yaşanan sorunları özgürce tartışacağım bir alan sunmaktadır” ifadesinin kademe ve mezun öğrencilerin cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort.	St Sp.	t
Kademe Öğrencisi	101	2.94	1.182	2.265
Mezun Öğrenci	79	2.53	1.228	
sd 178 p 0.025				

Üniversite eğitimine yönelik hazırlanan anket bölümünden seçilerek t-testi uygulanan “Okuduğum üniversite, toplumda yaşanan sorunları özgürce tartışacağım bir alan sunmaktadır” ifadesine eğitim programına devam eden öğrencilerin verdiği cevapların oranı 2.94, mezun öğrencilerin ise 2.53’tür. Oranları 3 değerinin altında olan yanıtlardan da anlaşıldığı üzere üniversite eğitimi, öğrencilere eleştirel ve özgür bir ortam sunmamaktadır. Ayrıca gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Eğitim programına devam eden ve eğitim programından mezun olan öğrencilere sorulan ifadelerden yola çıkarak “İLEM eğitim programı sunum yapma yetisi kazandırır” ve “İLEM eğitim programı ile yalnızca bulunduğum kademedeki diğer başka kademedeki öğrencilerle iletişim kurmaktayım.” İfadeleri hariç diğer bütün ifadelerde eğitim programına devam eden öğrencilerin daha yüksek ortalamalarla cevap verdiği görülmektedir. Tablo verilerinden anlaşıldığı üzere İLEM eğitim programından mezun olan öğrencilerin sunum yapma yetisi, eğitim programına devam eden öğrencilerin sunum yapma yetisinden daha yüksektir. Ayrıca mezun olan öğrencilerin diğer kademelerden öğrencilerle iletişim kurması ve sunum yapma yetisinin programa devam edenlerden daha yüksek olmasını, İLEM eğitim programı

sonrası düzenlenen ihtisas programı ve TLÇK gibi etkinlikler ile açıklanabilir. Çünkü mezun öğrenciler yaptıkları çalışmalarını sunabileceği TLÇK’de sunarak sunum yapma yetisi kazanmakta ve farklı kademelerden öğrenciler ile iletişime geçeceği alanlar oluşmaktadır.

Tablo 40. “Okuduğum üniversitede genel olarak hocalar öğrenciler ile olumlu bir iletişim kurar.” ifadesinin devlet ve özel üniversitelerde eğitim alan cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort.	St Sp.	t
Devlet Üniversitesi	105	3.28	1.158	-2.427
Özel Üniversite	77	3.68	1.029	
sd 180 p 0.016				

Üniversite eğitime yönelik hazırlanan anket bölümünden seçilerek t-testi uygulanan “Okuduğum üniversitede genel olarak hocalar, öğrenciler ile olumlu bir iletişim kurar” ifadesine devlet üniversitesinde eğitim alan öğrencilerin verdiği cevapların oranı 3.28, özel üniversitede eğitim alan öğrencilerin ise 3.68’dir. Oranları arasında anlamlı bir farklılaşma görülmekte ve değerlerin ortalamasınının 3’ün üzerinde olduğu görülmektedir. Tablo 40’da görüldüğü üzere özel üniversitelerde eğitim alan öğrencilerin devlet üniversitelerinde eğitim alan öğrencilere nispeten hocalar öğrencilerle daha olumlu iletişim kurmaktadır.

Tablo 41. “Okuduğum üniversite, toplumda yaşanan sorunları özgürce tartışacağım bir alan sunmaktadır.” ifadesinin devlet ve özel üniversitelerde eğitim alan öğrencilerin cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort.	St Sp.	t
Devlet Üniversitesi	105	2.61	1.181	-1.995
Özel Üniversite	75	2.97	1.241	

sd 178 p 0.048

Üniversite eğitime yönelik hazırlanan anket bölümünden seçilerek, devlet üniversitesi ve özel üniversite değişkenleri ile t-testi uygulanan “Okuduğum üniversite, toplumda yaşanan sorunları özgürce tartışacağım bir alan sunmaktadır” ifadesine devlet üniversitesinde eğitim alan öğrencilerin oranı 2.61, özel üniversite eğitim alan öğrencilerin değer oranı ise 2.97’dir. Oranlar arasında anlamlı bir farklılık görülmekle beraber her iki grubun oranlarının 3’ün altında olduğu tablo 41’de görülmektedir. Tablo 41’de anlaşıldığı gibi özel üniversitelerde toplumda yaşanan sorunlar devlet üniversitelerine göre daha özgür bir şekilde tartışılmaktadır. Devlet üniversitesi ve özel üniversiteleri göz önüne alınarak t-testi uygulanan ifadelerde özel üniversitelerin devlet üniversitelerine göre hocalar öğrenciler ile daha olumlu iletişim kurmasının yanı sıra toplumda yaşanan sorunları daha özgür tartışabilmektedir. Bu durum özel üniversitelerin öğrencilere daha özgür bir alanda eğitim verdiğini göstermektedir.

Tablo 42. “İLEM’de yetişen birisi için akademik özgürlük önemlidir.” ifadesinin İstanbul ve İstanbul dışında yaşayan öğrencilerin cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort.	St Sp.	t
İstanbul	90	4.56	0.637	2.169
İstanbul Dışı	91	4.31	0.880	
sd 179 p 0.031				

t-testinin uygulandığı bir başka ifade; “İLEM’de yetişen birisi için akademik özgürlük önemlidir” ifadesidir. Ömrünün çoğunu İstanbul’da ve İstanbul dışında geçirme değişkenleri ile t-testi uygulanan “İLEM’de yetişen birisi için akademik özgürlük önemlidir” ifadesine, ömrünün uzun bir kısmını İstanbul’da geçiren öğrencilerin verdiği oran 4.56, İstanbul dışında geçirenlerin oranı 4.31’dir. Oranlara bakıldığında anlamlı bir farklılaşma görülmektedir. Ömrünün uzun bir kısmını

İstanbul’da geçiren öğrencilere göre akademik özgürlük İstanbul dışında ömrünün uzun bir kısmını geçiren öğrencilere göre daha önemlidir. Ayrıca İLEM eğitim süreci boyunca öğrencilerine, akademik özgürlüğün önemli olduğunu verilen oranlardan görüldüğü üzere aşmıştır.

Tablo 43. İLEM’de akademik özgürlüğe ilişkin; “İLEM, bağımsız bir kurumdur”, “İLEM, özgür bilgi üretim yeridir”, “İLEM, öğrencilerini çalışmak istedikleri konularda özgür bırakmaktadır”, “İLEM’de yetişen birisi için akademik özgürlük önemlidir”, “İLEM’de fikirlerimi açıkça paylaşmaktan çekinmem”, “İLEM’de dersler özgür bir ortamda işlenir”, “İLEM’deki öğrenciliğim süresince kendimi özgür hissedirim”, ifadelerin, İstanbul ve İstanbul dışında yaşayan öğrencilerin cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort	St Sp	t
İstanbul	91	31.341	4.222	1.969
İstanbul Dışı	91	29.978	5.077	
sd 180 p 0.051				

Araştırmanın temelini oluşturan akademik bilgi üretimi için akademik özgürlük elzem bir durumdur. Bu durumdan yola çıkarak İLEM’de akademik özgürlüğe yönelik hazırlanan anket bölümü soruları, öğrencilerin ömrünün çoğunu İstanbul’da ve İstanbul dışında geçirme değişkenleri göz önünde bulundurularak bölümün tamamına t-testi uygulanmıştır. 5’li likert ölçeği ile 7 sorudan oluşan anket sorularının maksimum değeri 35’tir. 35 üzerinden, İstanbul’da yaşayan öğrencilerin İLEM’in bağımsız ve özgür bilgi üretim yeri olduğu, İLEM’de yetişen birisi için akademik özgürlük önemli olduğu, derslerin özgür bir ortamda, öğrencilerin kendini özgür hissederek eğitim almalarına, ömrünün çoğunu İstanbul’da geçiren öğrenciler 35 üzerinden 31.341, ömrünün çoğunu İstanbul dışında geçiren öğrenciler ise 35 üzerinden 29.978 vermişlerdir. Tablo 42’de görüldüğü üzere akademik özgürlüğe

yönelik hazırlanan anket bölümünde, İLEM'in eğitim için özgür bir alan inşa ettiği görülmektedir.

Ömrünün uzun bir kısmını İstanbul'da ve İstanbul dışında geçiren öğrenciler göz önünde bulundurularak t*testi uygulanan 41 ve 42. tabloda ömrünün çoğunu İstanbul'da geçiren öğrenciler İLEM'deki akademik özgürlük meselesine ömrünün çoğunu İstanbul dışında geçiren öğrencilere nispeten daha ılımlı bakmaktadırlar.

Tablo 44. “İLEM eğitim programı kendimi aktif hissettirir.” ifadesinin erkek ve kadın öğrencilerin cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort.	St Sp.	t
Erkek	74	4.33	0.763	-1.984
Kadın	108	4.55	0.702	
sd 180 p 0.049				

Akademik bilgi üretimi için önemli bir adım da öğrencinin eğitim süreci boyunca kendini aktif hissetmesidir. Kendini aktif hisseden öğrenci, ileriye dönük zamanlarda faaliyet gösterebileceği heyecanı sürekli tutması sonucunda yeniden üretime geçebilir. Bu nedenlerden ötürü İLEM eğitim programı başlıklı anket bölümünde öğrenciye yönlendirilen ifadelerden biride “İLEM eğitim programı kendimi aktif hissettirir” ifadesidir. Erkek ve kadın değişkeni göz önünde bulundurularak “İLEM eğitim programı kendimi aktif hissettirir” ifadesine t-testi uygulanmıştır. t-testi sonuçlarına göre erkek öğrencilerin oranı 4.33, kadın öğrencilerin oranı 4.55'tür. Anlamlı bir farklılık beraber İLEM eğitim programında kadın öğrencilerin aktiflik durumu erkek öğrencilerden yüksek olduğu tablo 43'te görülmektedir.

Tablo 45. “İLEM eğitim programındaki derslere katılım süreklidir.” ifadesinin erkek ve kadın öğrencilerin cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort.	St Sp.	t
Erkek	74	4.47	0.707	-2.407
Kadın	108	4.71	0.627	
sd 180 p 0.017				

“İLEM eğitim programındaki derslere katılım süreklidir” ifadesinin erkek, kadın değişkeni ile karşılaştırılmasında t-testi uygulanmıştır. Oranlamalara bakıldığında erkek öğrencilerin oranı 4.47 iken kadın öğrencilerin oranı 4.71’dir. Yüksek çıkan oranlar sonucunda İLEM için ders sürekliliğin önemli olduğunu ve kadın öğrencilerin ders sürekliliğine verdiği oranın yüksek olduğu tablo 44’te görülmektedir.

Tablo 46. “İLEM, öğrencilerinin ürettiği akademik bilgiyi yayınlama imkânı sunmaktadır.” ifadesinin erkek ve kadın öğrencilerin cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort.	St Sp.	t
Erkek	74	4.32	0.685	-2.809
Kadın	108	4.63	0.744	
sd 180 p 0.006				

Bir bilginin akademik bilgi olması için en önemli etkenlerden birinin yayınlanarak meşruiyet kazanmış olması gerektiğini daha önce ifade etmiştik. Bu söylemden yola çıkarak öğrencilere yöneltilen; “İLEM, öğrencilerinin ürettiği akademik bilgiyi yayınlama imkânı sunmaktadır” ifadesi öğrencilerin cinsiyet değişkeni ile karşılaştırılması tablo 46’da verilmektedir. Tablo 46’da görüldüğü üzere erkek öğrenciler bu ifadeye 4.33, kadın öğrenciler 4.63 oranı ile cevap vermişlerdir. Kadın ve erkek öğrenciler arasındaki ortalamalarda anlamlı bir farklılık görülmektedir. İLEM’in akademik yayın yapma imkanını kadın öğrenciler erkek öğrencilere bispeten daha çok onaylamaktadır. 4 değerinin altına düşmeyen oranlardan da anlaşıldığı gibi İLEM akademik bilgi üretiminin sürekliliğini sağlamak ve öğrencileri akademik bilgi üretimine teşvik etmek için imkanlar sunmaktadır.

Tablo 47. “İLEM, bağımsız bir kuruluştur.” ifadesinin erkek ve kadın öğrencilerin cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort.	St Sp.	t

Erkek	74	3.98	0.986	-2.477
Kadın	108	4.33	0.886	
sd 180 p 0.014				

İLEM’de akademik özgürlüğe yönelik hazırlanan anket bölümünden seçilerek, erkek, kadın değişkenleri ile karşılaştırılarak t-testinin uygulandığı “İLEM, bağımsız bir kurumdur” ifadesine erkek öğrenciler 3.98, kadın öğrenciler 4.33 oranı ile cevap vermişlerdir. Cinsiyet farklılığı göz önünde bulundurulduğunda erkek ve kadın öğrenciler arasında anlamlı farklılıklar görülmektedir. Kadın öğrencilerin İLEM’i bağımsız bir kuruluş olarak görmeleri erkek öğrencilerden daha yüksektir.

Tablo 48. “İLEM, özgür bilgi üretim yeridir.” ifadesinin erkek ve kadın öğrencilerin cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort.	St Sp.	t
Erkek	74	4.14	0.902	-2.324
Kadın	108	4.45	0.847	
sd 180 p 0.021				

Akademik bilgi üretimi için önemli olan özgürlük etkenini İLEM üzerinde ölçmeyi amaçlayan, “İLEM, özgür bilgi üretim yeridir” ifadesi, cinsiyet değişkenleri ile karşılaştırıldığında erkek öğrencilerin 4.14, kadın öğrencilerin ise 4.45 oranı ile cevap verdikleri tablo 47’de görülmektedir. Tablo 47’ye göre kadın öğrencilerin İLEM’in özgür bilgi üretim yeri olduğuna dair düşünceleri, erkek öğrencilere göre biraz fazladır.

Tablo 49. “İLEM’in yayınları akademik anlamda niteliklidir.” ifadesinin erkek ve kadın öğrencilerin cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort.	St Sp.	t
Erkek	74	4.41	0.811	-3.580
Kadın	108	4.63	0.648	
sd 180 p 0.044				

Üretilen akademik bilginin nitelikli olması bilginin meşruiyetini ve yeniden üretilecek bilgi için kaynak olmasını sağlar. İLEM yayınlarının niteliğini ölçmek için öğrencilere sorulan “İLEM’in yayınları akademik anlamda niteliklidir” ifadesi cinsiyet karşılaştırmasında erkek öğrencilerin 4.41, kadın öğrencilerin ise 4.63 oranı ile cinsiyet verilerinden anlamı farklılıkları ortaya koymaktadır. 5 üzerinden verilen oranların 4.41’in altına düşmemesi İLEM yayınlarının nitelikli olduğunu ve çok az bir farkla kadın öğrencilerin erkek öğrencilerden oranlarının fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 50. “Okuduğum üniversitede genel olarak hocalar öğrenciler ile olumlu bir iletişim kurar” ifadesinin erkek ve kadın öğrencilerin cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort.	St Sp.	t
Erkek	74	3.10	1.165	-2.029
Kadın	108	3.69	1.027	
sd 180 p 0.001				

“Okuduğum üniversitede genel olarak hocalar öğrenciler ile olumlu bir iletişim kurar” ifadesinin cinsiyet değişkeni ile karşılaştırılmasından elde edilen oranlar; erkek öğrenciler 3.10, kadın öğrenciler 3.69 şeklindedir. İfadelerin oranlarından da anlaşıldığı üzere her iki grup arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir.

Tablo 51. “Okuduğum üniversite, öğrencinin kendisini aktif bir şekilde hissedebileceği bir yerdir.” ifadesinin erkek ve kadın öğrencilerin cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort.	St Sp.	t
Erkek	74	2.83	1.171	2.289
Kadın	108	3.25	1.208	

sd 180 p 0.023

“Okuduğum üniversite, öğrencinin kendisini aktif bir şekilde hissedebileceği bir yerdir” ifadesinin cinsiyet değişkeni ile karşılaştırıldığında erkek öğrenciler 2.83, kadın öğrenciler ise 3.25 oranı ile cevap verdikleri tablo 51’de görülmektedir. Tablo 50’den anlaşıldığı üzere üniversitelerde eğitim alan erkek öğrenciler 2.83 oranı ile kadın öğrenciler ise 3.25 oranı ile kendini aktif hissetmemektedir. İfadelerin oranlarından anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir.

Tablo 52. “Okuduğum üniversite, öğrencinin ders dışında sosyalleşebileceği alanlar sunmaktadır.” ifadesinin erkek ve kadın öğrencilerin cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort.	St Sp.	t
Erkek	74	2.73	1.264	-2.667
Kadın	108	3.25	1.312	
sd 180 p 0.008				

“Okuduğum üniversite, öğrencinin ders dışında sosyalleşebileceği alanlar sunmaktadır” ifadesinin cinsiyet değişkeni ile karşılaştırıldığında erkek öğrenciler 2.73, kadın öğrenciler ise 3.25 oranı ile cevap verdikleri tablo 52’de görülmektedir. Tablo 51’de anlaşıldığı üzere üniversitelerde eğitim alan erkek öğrenciler 2.73 oranı kadın öğrenciler ise 3.25 oranı ile anlamlı bir farklılığı oluşturmaktadır.

Tablo 53. “Okuduğum üniversite, geleceğim için yönlendirici bir etkiye sahiptir” ifadesinin erkek ve kadın öğrencilerin cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort.	St Sp.	t
Erkek	74	3.00	1.303	-2.350
Kadın	108	3.44	1.218	
sd 180 p 0.021				

“Okuduğum üniversite, geleceğim için yönlendirici bir etkiye sahiptir” ifadesinin cinsiyet değişkeni ile karşılaştırıldığında erkek öğrenciler 3.00, kadın öğrenciler ise 3.44 oranı ile cevap verdikleri tablo 53’de görülmektedir. Tablo 53’den anlaşıldığı üzere üniversitelerde eğitim alan erkek öğrenciler ile kadın öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir.

Tablo 54. “Öğretim üyelerinin sivil alanlarda düzenlenen programlar yerine üniversite derslerine odaklanmaları, daha uygundur.” ifadesinin erkek ve kadın öğrencilerin cevaplarının, ortalamaya göre farklılaşma durumu tablosu

	N	Ort.	St Sp.	t
Erkek	74	1.93	0.970	2.576
Kadın	108	1.57	0.902	
sd 179 p 0.011				

Öğrencilere üniversite eğitim başlıklı anket bölümünde yöneltilen; “Öğretim üyelerinin sivil alanlarda düzenlenen programlar yerine üniversite derslerine odaklanmaları, daha uygundur” ifadesi, cinsiyet değişkeni ile karşılaştırıldığında erkek öğrencilerin 1.93, kadın öğrencilerin ise 1.57 oranı ile anlamlı bir farklılık görülmektedir.

44. ve 54. tablolar arasında bulunan ifadeler cinsiyet değişkeni gözetilerek t-testi uygulanmıştır. t-testi uygulanan ifadelerin 54. tablodaki ifade hariç bütün ifadelerde kadın öğrencilerin verdiği yanıtların oranlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim durumları ve meslekleri göz önüne alındığında günümüzde kadın öğrencilerin üniversitelerdeki sayıları oldukça artmış bulunmakta ve İLEM’deki özgürlük ve üniversiteye yönelik hazırlanan ifadelerdeki oranların erkek öğrencilere göre daha yüksek olması kadınların kamusal alanda var olma çabalarının bir göstergesidir. Kadın öğrencilerin İLEM ve Üniversiteye yönelik hazırlanan ifadelerine verdikleri yanıtlardan yola çıkarak İLEM’e yönelik hazırlanan olumlu ifadeler erkek öğrenciler daha mesafeli yaklaşırken kadın öğrenciler daha ılımlı ve onaylayıcı yaklaşmaktadır. Kadın öğrenciler öğretim üyelerinin üniversitelerin yanında sivil alanlarda da görev almaları gerektiğini erkeklerden daha

yüksek bir oranla onaylamaktadır. İLEM'in bağımsız bir kuruluş olduğuna dahil erkek öğrencilere daha eleştirel yaklaşırken kadın öğrencilerin yüksek oranlarla bağımsız bir kurum olduğunu ifade etmesi anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 55. Üniversite ve Ömürlerinin en uzun geçirdikleri yer değişkenlerinin ki-kare tablosu

	İstanbul	İstanbul Dışı	Toplam
Devlet Üniversitesi	79	26	105
N	75.2	24.8	100.0
%			
Özel üniversite N	12	65	77
%	15.6	84.4	100.0
Toplam N	91	91	182
%	50.0	50.0	100.0
Ki-kare: 63,23sd:1 p: 0,000			

Yukarıda ki tablo 55'de öğrencilerin ömürlerini en uzun geçirdikleri yer olan İstanbul ve İstanbul dışı değişkenleri ile devlet üniversitelerinde eğitim alma ve özel üniversitelerde eğitim alma değişkenlerinin karşılaştırılması yapılmıştır. Çapraz tablo yöntemi kullanarak oluşturulan tablo 55'de ankete katılan öğrencilerin, ömürlerinin çoğunu İstanbul'da geçiren ve devlet üniversitelerinde eğitim alanlarının oranı %75.2, özel üniversitede eğitim alanların oranı ise %15.6'dır. Ömürlerinin çoğunu İstanbul dışında geçiren ve devlet üniversitelerinde eğitim alanların oranı %24.8, özel üniversitelerde eğitim alan öğrencilerin oranı ise 84.4'tür. Daha açıklayıcı bir şekilde ifade etmek gerekirse İLEM'de eğitim alan öğrencilerin katılımları ile gerçekleştirilen ankette ömürlerinin çoğunu İstanbul'da geçiren öğrencilerin %75.2 gibi büyük bir çoğunluğu devlet üniversitelerinde eğitim alırken ömürlerinin çoğunu İstanbul dışında geçiren öğrencilerin %24.8 gibi az bir oranla devlet üniversitelerinde eğitim aldıkları görülmektedir. Ayrıca ömürlerinin çoğunu İstanbul'da geçiren öğrencilerin %15.6 gibi az bir oranı özel üniversitelerde eğitim alırken ömürlerinin çoğunu İstanbul dışında geçiren öğrencilerin %84.4 gibi yüksek bir oranla özel üniversitelerde eğitim aldığı tablo 54'te görülmektedir.

İLEM eğitim programına katılan öğrencilerin eğitim aldıkları üniversite türleri ve ömürlerini en uzun geçirdikleri yer göz önüne alınarak oluşturulan çapraz tabloda(Ki-kare: 63,23 sd:1 p: 0,000) anlamlı farklılık ilişkileri ortaya çıkmıştır. İstanbul dışında yaşayıp özel üniversitelerde eğitim alan öğrencilerin oranı ve İstanbul'da ömürlerinin çoğunu geçirip devlet üniversitelerinde eğitim alan öğrencilerin oranları dikkat çekmektedir. Bu durumu İstanbul'da ömürlerinin çoğunu geçiren İLEM öğrencilerinin devlet üniversitelerini, İstanbul dışından gelen öğrencilerin ise özel üniversiteleri tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca bu oranlamada İLEM'de eğitim veren hocaların devlet üniversitelerinde görev yaptığı anlaşılabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

En genel manası ile akademik bilgi üretiminin gerçekleşmesi için öncelikle özgür bir alanın ve akademik bilgi üretiminin sağlanacağı imkanlar olması gerekmektedir. Bu imkanlar; fiziksel ortam, iyi bir danışman, donanımlı bir eğitim, eleştirel düşüncelerin sunulabileceği özgür bir alan ve yayın yapabilme durumlarıdır. Ancak çalışmanın teorik kısmında tartışıldığı gibi Türkiye üniversiteleri, akademik bilgi üretimi için bu durumları mutlak bir şekilde sağlama imkanına geçmişten günümüze kadar sahip olamamıştır. Bu nedenden ötürü de akademik eylemlerini gerçekleştirmek isteyen bireyler sivil alanlara yönelmiş ve akademik faaliyetlerini 2000’li yıllardan itibaren sivil alanlarda gerçekleştirmeye başlamıştır. Türkiye’de sivil alanda akademik faaliyetler gösteren birçok kuruluş vardır. Bunlardan bazıları; Bilim ve Sanat Vakfı, İlmî Etüdler Derneği, İlim Kültür Eğitim Derneği, Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği, İlim ve Hikmet Araştırma Merkezi, Kayseri Büyükşehir Stratejik Araştırmalar Merkezi, Bilgi Yolu Eğitim Kültür ve Sosyal Araştırmalar Merkezleridir.

Bu çalışmanın temel kabulü Türkiye’de akademik bilgi üretim sürecinin sivil alana yansımaları ve akademik bilgi üretiminin sivil alandaki gelişimini teorik ve uygulama bölümlerinde anlamaya çalışmaktır. Türkiye’de sivil alana yansıyan akademik faaliyetlere olan talebin fazlalığı ve alanın daha önce çalışılmamış olması “Sivil Alanda Akademik Bilgi Üretimi” üzerine çalışma ihtiyacı uyandırmıştır. İLEM kuruluşunun örnek olarak seçilmesinde ise İLEM’in Türkiye’deki akademik alana katkıları göz önünde bulundurularak karar verilmiştir.

Sivil alanda akademik bilgi üretimi üzerine yapılan bu çalışmada akademik bilgi üretiminde etkin bir rol oynayan İLEM kuruluşu örnek olarak alınmıştır.

Araştırmanın uygulama kısmına geçmeden önce akademik bilgi üretim merkezi olan üniversitelere değinilmiştir. Araştırmanın ilk bölümü olan teorik kısımda üniversitenin doğuşu, tarihi gelişimi, Türkiye'ye yansması ve Türkiye'deki üniversitelerin tarihi gelişimini, bu süreç içerisinde yaşanan reformlar ve YÖK tartışılmıştır. Daha sonra üniversitelerin misyonları hakkında araştırmalar yapılarak üniversitenin en önemli misyonlarından biri olan akademik bilgi üretimi konusuna yoğunlaşmıştır. Akademik bilgi üretimi üzerine tartışmalar yapıldıktan sonra akademik bilgi üretim sürecinde önemli bir konumu olan İLEM kuruluşu örnek alınarak Türkiye'de akademik bilgi üretim sürecinin sivil alana yansıması ve üniversite ile aralarında olan farklar uygulama kısmında öğrenciler tarafından değerlendirilmiştir.

Çalışmanın uygulamalı bölümünde örneklemeden elde edilen bilgilere göre İLEM eğitim programı ile öğrencilerin farklı alanlarda bilgi sahibi olmasını sağladığı, yeni sosyalleşme alanı sunduğu, öğrencilere fiziksel çalışma ortamı sunarak akademiye yönelik yetiştirdiği tespit edilmiştir. Akademik bilgi üretim sürecinde önemli olan İLEM'de hoca öğrenci ilişkisine yönelik hazırlanan anket bölümünde, oranlamaların hiçbiri 4 değerinin altına düşmemiştir. İLEM'de ders veren hocaların yüksek bir oranla alanlarında yetkin kişiler olduğu, öğrenciler ile samimi iletişim kurduğu ve danışmanlığında bulunan öğrencilerin çalışmalarını takip ederek akademiye yönelik yetiştirdiği akademik bilgi üretimi için önemli bir tespittir. İLEM'de akademik bilgi üretimine yönelik hazırlanan anket bölümünde, İLEM'in öğrencilerin akademik bilgi üretim sürecinde aktif rol almaları için kendi içlerinde okuma grupları kurmalarını sağladığı ve öğrencinin ürettiği akademik bilgiyi yayına dönüştürme imkanı sunduğu tespit edilmiştir. Öğrenciler tarafından alternatif üniversite gibi görülen İLEM'de, akademik özgürlüğe önem verildiği ve öğrencinin çalışmak istediği konuda serbest bırakıldığı, dünyada ve Türkiye'de yaşanan sorunları özgürce tartışabileceği ortam sunduğu anket verilerinden tespit edilmiştir.

Elde edilen veriler ve bu veriler üzerine yapılan analizlerde İLEM'in sivil alanda akademik bilgi üretiminde aktif bir rol üstlendiği anlaşılmaktadır. Yalnızca öğrencilere uygulanmış olan anket verilerinden değil, İLEM'in eğitim programı dışında düzenlemiş olduğu; çalıştaylar, sempozyumlar, konferanslar, ihtisas programı ve Türkiye Lisans Üstü Çalışmaları ayrıca yayınlamış olduğu kitaplar ve süreli

dergiler incelenerek sivil alanda akademik bilgi üretiminde önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Yapılan bu çalışmada sivil alanda akademik bilgi üretiminde İLEM'in rolü üzerine ve üniversiteye yönelik hazırlanan anket bölümünde önemli bulgular elde edilmiştir. Elde edilen verilerden yola çıkarak dünyaca akademik bilgi üretim merkezleri olarak kabul edilen üniversitelerin, ülkemizde iyileştirilmesi gereken yönleri olduğu tespit edilmiştir. Türkiye geçmişinde yaşanan ve hala etkin bir şekilde rol alan siyasi baskının ortadan kaldırılarak özgür bir akademik hafızanın inşa edilmesi, akademik bilgi üretimi için elzem bir durumdur. Bu nedenle öncelikle üniversiteler üzerinde kurulan tahakkümün ortadan kaldırılması ve kendi yönetimini sağlayan özgür bir alan haline gelmesi için çalışmalar yürütülmelidir. Üniversite içerisinde yaşanan yapısal sorunların giderilmesi, hocaların üzerindeki çalışma yoğunluğunun, akademisyen sayısının artırılarak azaltılması ve akademisyenleri farklı alanlarda çalışmalar yapması için teşvik edecek politikaların izlenmesi, üniversitelerde akademik bilgi üretiminin sağlanmasında yardımcı olacaktır. Ayrıca üzerindeki yoğunluğu azalan akademisyenlere, öğrenci ile olumlu iletişim kurması ve öğrencinin akademik bilgi üretiminde aktif bir rol alması için belli periyotlar içerisinde eğitim verilmesi, üniversitelerde hoca-öğrenci ilişkisini nitelikli hale getirmek için faydalı olacaktır. Ayrıca İLEM gibi kuruluşların sayısının artırılması, öğrenci ve hocaların sivil alanda akademik faaliyetlerini arttırması, akademik bilgi üretimi için katkı sağlayacaktır.

İLEM Eğitim Programına Devam Eden Öğrencilere uygulanan Anket Formu

- 1) Cinsiyetiniz: 1. Kız 2. Erkek
- 2) Yaşınız:
- 3) İLEM’de kaçınıcı kademe öğrencisisiniz?
- 4) Şu an eğitim aldığınız üniversite?
- 5) Şu an eğitim aldığınız bölüm?
- 6) Üniversitede kaçınıcı sınıfsınız?
- 7) Ömrünüzün en uzun kısmını nerede geçirdiniz? 1. İstanbul () 2. İstanbul Dışı ()
- 8) Annenizin eğitim durumu?
 1. Okur yazar değil 2. Okur yazar 3. İlkokul 4. Ortaokul 5. Lise
 6. Üniversite 7. Y.Lisans/Doktora 8. Diğer
- 9) Babanızın eğitim durumu?
 1. Okur yazar değil 2. Okur yazar 3. İlkokul 4. Ortaokul 5. Lise
 6. Üniversite 7. Y.Lisans/Doktora 8. Diğer
- 10) Annenizin mesleği?
 1. Ev Hanımı 2. İşçi 3. Memur 4. Öğretmen 5. Esnaf 6. Emekli
 7. Yönetici
 8. İş adamı/Sanayici 9. Diğer _____(Belirtiniz)
- 11) Babanızın mesleği? 1. İşçi 2. Memur 3. Öğretmen 4. Esnaf 5. Emekli 6. Yönetici
 7. İş adamı/Sanayici 8. Diğer _____(Belirtiniz)
- 12) Ortalama aile geliri? (TL cinsinden)

İLEM’de eğitim

- 1) İLEM öğrencilere fiziksel çalışma ortamı sunmaktadır.
- 2) İLEM eğitim programı kendi alanım dışındaki alanlara ilgi duymamı sağlar.
- 3) İLEM eğitim programı farklı alanlarda bilgi sahibi olmamı sağlar.
- 4) İLEM eğitim programı eleştirel düşünmeyi geliştirici bir eğitim programı sunar.
- 5) İLEM eğitim programı sunum yapma yetisi kazandırır.

- 6) İLEM eğitim programı kendimi ifade etme yeteneğimi artırır.
- 7) İLEM eğitim programı kendimi aktif hissettirir.
- 8) İLEM eğitim programındaki derslere katılım sürekli dir.
- 9) İLEM eğitim programındaki dersler, üniversite derslerinden daha fazla çalışmamı gerektirmektedir.
- 10) İLEM, okuduğum üniversiteden daha donanımlı bir eğitim vermektedir.
- 11) İLEM öğrencilerini akademiye yönelik yetiştirmektedir.
- 12) İLEM öğrencilerin geleceğine dair planlamalar yapmaktadır.
- 13) İLEM, eğitim programı ile yeni arkadaşlar edindim.
- 14) İLEM eğitim programı yeni bir sosyalleşme alanı sağlamaktadır.
- 15) İLEM eğitim programı ile öğrenciler hocalarla kolay bir şekilde iletişime geçmektedir.
- 16) İLEM eğitim programı ile yalnızca bulunduğum kademedden değil başka kademedden öğrencilerle iletişim kurmaktayım.
- 17) İLEM eğitim programını tamamladıktan sonra ihtisas programına devam etmek isterim.
- 18) Kendimi yetiştirmemde İLEM'in önemli bir payı vardır.

Hoca öğrenci ilişkisi

- 1) İLEM, öğrenciyi motive edecek bir eğitim sistemine sahiptir.
- 2) İLEM, öğrencilere samimi bir ortam sunmaktadır.
- 3) İLEM, hoca öğrenci ilişkisinin geliştirilmesi için uygun bir ortam sunmaktadır.
- 4) İLEM hocaları, danışmanlığında bulunan öğrencilerin çalışmalarını takip etmektedir.
- 5) İLEM'de ders veren hocalar alanında yetkindir.
- 6) İLEM'de ders veren hocalar ile samimi iletişim kurabilirim.

Akademik bilgi üretimi

- 1) Benim için İLEM alternatif bir üniversite gibidir.
- 2) İLEM, özgün bilgi üretim yeridir.
- 3) İLEM, akademik bilgi üretimi için imkânlar sunmaktadır.

- 4) İLEM, öğrencilerinin ürettiği akademik bilgiyi yayınlama imkânı sunmaktadır.
- 5) İLEM, öğrencilere kendi aralarında (Okuma grupları gibi) akademik bilgi üretme imkânı sunmaktadır.
- 6) Üniversite’de aldığım eğitim, İLEM’de aldığım eğitimden niteliklidir.

Akademik Özgürlük

- 1) İLEM, bağımsız bir kurumdur.
- 2) İLEM, özgür bilgi üretim yeridir.
- 3) İLEM, öğrencilerini çalışmak istedikleri konularda özgür bırakmaktadır.
- 4) İLEM’de yetişen birisi için akademik özgürlük önemlidir.
- 5) İLEM’de fikirlerimi açıkça paylaşmaktan çekinmem.
- 6) İLEM’de dersler özgür bir ortamda işlenir.
- 7) İLEM’deki öğrenciliğim süresince kendimi özgür hissedirim.

Sivil Alanda Akademik Bilgi Üretimi

- 1) İLEM, sivil bir eğitim alanıdır.
- 2) İLEM’de gönüllülük esastır.
- 3) İLEM, Türkiye’deki ilmi anlayışın gelişmesine katkı sağlamaktadır.
- 4) İLEM, eleştirel bir perspektife sahiptir.
- 5) İLEM, üniversite eğitimini tamamlayıcı nitelikte eğitim vermektedir.
- 6) İLEM, dünyanın güncel meselelerini tartışan bir zemine sahiptir.
- 7) İLEM, Türkiye’nin güncel meselelerini tartışan bir zemine sahiptir.
- 8) İLEM’in yayınları akademik anlamda niteliklidir.
- 9) İLEM, akademiye okuduğum üniversiteden daha yetkin bir şekilde hazırlamaktadır.
- 10) İLEM, devletle mesafeli bir sivil toplum kuruluşudur.

Üniversite Eğitimi

- 1) Üniversiteler varken İLEM gibi bir kuruma ihtiyaç yoktur.
- 2) Okuduğum üniversitede genel olarak hocalar öğrenciler ile olumlu bir iletişim kurar.

- 3) Okuduğum üniversite, öğrencinin kendisini aktif bir şekilde hissedebileceği bir yerdir.
- 4) Okuduğum üniversite, öğrencinin ders dışında sosyalleşebileceği alanlar sunmaktadır.
- 5) Okuduğum üniversite, kendi alanım dışında farklı alanlarda da bilgi sahibi olmam için imkânlar sunmaktadır.
- 6) Okuduğum üniversite, geleceğim için yönlendirici bir etkiye sahiptir.
- 7) Öğrencilerin sivil alanlarda düzenlenen programlar yerine üniversite derslerine odaklanmaları, onlar için yeterlidir.
- 8) Öğretim üyelerinin sivil alanlarda düzenlenen programlar yerine üniversite derslerine odaklanmaları, daha uygundur.
- 9) Okuduğum üniversite, toplumda yaşanan sorunları özgürce tartışacağım bir alan sunmaktadır.
- 10) Sadece üniversitede aldığım eğitim de kendimi yetiştirmem için yeterli olurdu.

İLEM Eğitim Programından Mezun Olan Öğrencilere Uygulanan Anket Formu

- 1) Cinsiyetiniz: 1. Kadın 2. Erkek
- 2) Yaşınız:
- 3) İLEM Kademe programından hangi yılda mezun oldunuz?
.....
- 4) Lisans eğitimi hangi üniversitede aldınız?
- 5) Yüksek lisans yaptınız mı? 1. Evet 2. Hayır 3. Devam ediyorum.
- 6) Doktora yaptınız mı? 1. Evet 2. Hayır 3. Devam ediyorum.
- 7) Akademisyen misiniz? 1. Evet 2. Hayır
- 8) (7.Soruya evet cevabı verenler için)Görev yaptığınız üniversite:
.....
- 9) (7.Soruya evet cevabı verenler için) Görev yaptığınız bölüm:
.....
- 10) Ömrünüzün en uzun kısmını nerede geçirdiniz? 1. İstanbul 2. İstanbul Dışı
- 11) Annenizin eğitim durumu?
2. Okur yazar değil 2. Okur yazar 3. İlkokul 4. Ortaokul 5. Lise
6. Üniversite 7. Y.Lisans/Doktora 8. Diğer
- 12) Babanızın eğitim durumu?
1. Okur yazar değil 2. Okur yazar 3. İlkokul 4. Ortaokul 5. Lise
6. Üniversite 7. Y.Lisans/Doktora 8. Diğer
- 13) Şu anda mesleğiniz nedir? 1. Ev Hanımı 2. Akademisyen 3. Memur 4. Öğretmen 5. Esnaf 6. Yönetici 7. İş adamı/Sanayici 8. Diğer
_____ (Belirtiniz)
- 14) Annenizin mesleği?
1. Ev Hanımı 2. İşçi 3. Memur 4. Öğretmen 5. Esnaf 6. Emekli 7. Yönetici
8. İş adamı/Sanayici 9. Diğer _____ (Belirtiniz)
- 15) Babanızın mesleği? 1. İşçi 2. Memur 3. Öğretmen 4. Esnaf 5. Emekli 6. Yönetici

7. İş adamı/Sanayici 8. Diğer _____(Belirtiniz)
- 16) Ortalama ailenizin geliri? (TL) (Ailenizle yaşamasanız dahi cevaplayınız)
- 17) Çalışıyorsanız sizin ortalama aile geliriniz? (TL)

İLEM’de Eğitim

- 1) İLEM öğrencilere fiziksel çalışma ortamı sunmuştur.
- 2) İLEM eğitim programı kendi alanım dışındaki alanlara ilgi duymamı sağlamıştır.
- 3) İLEM eğitim programı farklı alanlarda bilgi sahibi olmamı sağlamıştır.
- 4) İLEM eğitim programı eleştirel düşünmeyi geliştirici bir eğitim programı sunmuştur.
- 5) İLEM eğitim programı sunum yapma yetisi kazandırmıştır.
- 6) İLEM eğitim programı kendimi ifade etme yeteneğimi arttırmıştır.
- 7) İLEM eğitim programı kendimi aktif hissettirmiştir.
- 8) İLEM eğitim programındaki derslere katılım sürekli dir.
- 9) İLEM eğitim programındaki dersler, üniversite derslerinden daha fazla çalışmamı gerektirmiştir.
- 10) İLEM, okuduğum üniversiteden daha donanımlı bir eğitim vermiştir.
- 11) İLEM öğrencilerini akademiye yönelik yetiştirmiştir.
- 12) İLEM öğrencilerin geleceğine dair planlamalar yapmıştır.
- 13) İLEM, eğitim programı ile yeni arkadaşlar edindim.
- 14) İLEM eğitim programı yeni bir sosyalleşme alanı sağlamıştır.
- 15) İLEM eğitim programı ile öğrenciler hocalarla kolay bir şekilde iletişime geçmiştir.
- 16) İLEM eğitim programı ile yalnızca bulunduğum kademedden değil başka kademedden öğrencilerle iletişim kurdum.
- 17) Kendimi yetiştirmemde İLEM’in önemli bir payı vardır.

Hoca öğrenci ilişkisi

- 1) Benim öğrencilik dönemimde İLEM, öğrenciyi motive eden bir eğitim sistemine sahipti.

- 2) Benim öğrencilik dönemimde İLEM, öğrencilere samimi bir ortam sunmuştur.
- 3) Benim öğrencilik dönemimde İLEM, hoca öğrenci ilişkisinin geliştirilmesi için uygun bir ortam sunmuştur.
- 4) Benim öğrencilik dönemimde İLEM hocaları, danışmanlığında bulunan öğrencilerin çalışmalarını takip etmiştir.
- 5) Benim öğrencilik dönemimde İLEM’de ders veren hocalar alanında yetkin isimlerdi.
- 6) Benim öğrencilik dönemimde İLEM’de ders veren hocalarla samimi iletişim kurabildim.

Akademik bilgi üretimi

- 1) Benim için İLEM alternatif bir üniversite olmuştur.
- 2) İLEM, özgün bilgi üretim yeridir.
- 3) İLEM, akademik bilgi üretimi için imkânlar sunmaktadır.
- 4) İLEM, öğrencilerinin ürettiği akademik bilgiyi yayınlama imkânı sunmaktadır.
- 5) İLEM, öğrencilere kendi aralarında (Okuma grupları gibi) akademik bilgi üretme imkânı sunmaktadır.
- 6) Üniversite’de aldığım eğitim, İLEM’de aldığım eğitimden niteliklidir.

Akademik Özgürlük

- 1) İLEM, bağımsız bir kurumdur.
- 2) İLEM, özgür bilgi üretim yeridir.
- 3) Öğrencilik dönemimde İLEM, öğrencilerini çalışmak istedikleri konularda özgür bırakmıştır.
- 4) Öğrencilik dönemimde İLEM’de yetişen birisi için akademik özgürlük önemliydi.
- 5) Öğrencilik dönemimde İLEM’de fikirlerimi açıkça paylaşmaktan çekinmedim.
- 6) Öğrencilik dönemimde İLEM’de dersler özgür bir ortamda işlenmiştir.
- 7) İLEM’deki öğrenciliğim süresince kendimi özgür hissettim.

Sivil Alanda Akademik Bilgi Üretimi

- 1) İLEM, sivil bir eğitim alanıdır.
- 2) İLEM’de gönüllülük esastır.
- 3) İLEM, Türkiye’deki ilmi anlayışın gelişmesine katkı sağlamaktadır.
- 4) İLEM, eleştirel bir perspektife sahiptir.
- 5) İLEM, üniversite eğitimini tamamlayıcı nitelikte eğitim vermektedir.
- 6) İLEM, dünyanın güncel meselelerini tartışan bir zemine sahiptir.
- 7) İLEM, Türkiye’nin güncel meselelerini tartışan bir zemine sahiptir.
- 8) İLEM’in yayınları akademik anlamda niteliklidir.
- 9) İLEM, akademiye okuduğum üniversiteden daha yetkin bir şekilde hazırlamaktadır.
- 10) İLEM, devletle mesafeli bir sivil toplum kuruluşudur.

Türkiye’deki Akademik alana Katkı

- 1) Üniversiteler varken İLEM gibi bir kuruma ihtiyaç yoktur.
- 2) Okuduğum üniversitede genel olarak hocalar öğrenciler ile olumlu bir iletişim kurar.
- 3) Okuduğum üniversite, öğrencinin kendisini aktif bir şekilde hissedebileceği bir yerdir.
- 4) Okuduğum üniversite, öğrencinin ders dışında sosyalleşebileceği alanlar sunmaktadır.
- 5) Okuduğum üniversite, kendi alanım dışında farklı alanlarda da bilgi sahibi olmam için imkânlar sunmaktadır.
- 6) Okuduğum üniversite, geleceğim için yönlendirici bir etkiye sahiptir.
- 7) Öğrencilerin sivil alanlarda düzenlenen programlar yerine üniversite derslerine odaklanmaları, onlar için yeterlidir.
- 8) Öğretim üyelerinin sivil alanlarda düzenlenen programlar yerine üniversite derslerine odaklanmaları, daha uygundur.
- 9) Okuduğum üniversite, toplumda yaşanan sorunları özgürce tartışacağım bir alan sunmaktadır.
- 10) Sadece üniversitede aldığım eğitim de kendimi yetiştirmem için yeterli olurdu.

İLEM Eğitim Programından Mezun Olan Kişilere Katkısı evet () hayır ()

- 1) İLEM eğitim programını tamamladıktan sonra ihtisas programına devam ettim.
- 2) İLEM eğitim programını tamamladıktan sonra İLEM ile bağlarımı kopardım.
- 3) İLEM eğitim programını tamamladıktan sonra İLEM’de yapılan programları düzenli takip ettim.
- 4) İLEM eğitim programını tamamladıktan sonra İLEM yayınlarını takip ettim.
- 5) İLEM eğitim programını tamamladıktan sonra TLÇK’a bildiri gönderdim
- 6) İLEM eğitim programını tamamladıktan sonra TLÇK’da bulundum.
- 7) İLEM eğitim programı akademik kariyer yapmamda etkili oldu.
- 8) İLEM eğitim programı, üniversite sonrası hayatıma katkı sağladı.

KAYNAKÇA

Adorno, T. (2002), *Minima Moralia, Sakatlanmış Yaşamdan Yansımalar*, Orhan Koçak ve Ahmet Dorukan (çev.), İstanbul: Metis.

Aküzüm, H,U. (2016). Kamu Hukuku Açısından Vakıf Yükseköğretim Kurumları, İstanbul. Doktora Tezi.

Alpaydın, Y. ve Akın, M,H. (2014). Türkiye’de Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Doktora Tezi Hazırlamada Ana Yönelimler. İnsan ve Toplum Dergisi, 4/8, 1-28.

Alpaydın, Y. (2014). Türkiye’de Lisansüstü Eğitimdeki Kapasite Genişlemesinin Analizi. Yeni Türkiye, 58, 745-750.

Althusser, L. (1996), *Gelecek Uzun Sürer*, İsmet Birkan (çev.), İstanbul: Can Yayınları.

Antalyalı, Ö.L., 2007, Tarihsel Süreç İçerisinde Üniversite Misyonlarının, Oluşumu, Süleyman Demirel Üniversitesi, (6).

Arslan, H. (1992). *Epistemik Cemaat. Bir Bilim Sosyolojisi Denemesi*. İstanbul:Paradigma Yayınları.

Arslan, M. (2005). Cumhuriyet dönemi üniversite reformları bağlamında üniversitelerimizde demokratiklik tartışmaları, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18 (1), 23-49.

Aydın, M (1998). Bilgi Soyolojisi, Açılım Yayınları, İstanbul.

Aytaç, A.M. ve Yılmaz, Z. (2008), “Devlet-Piyasa İkileminin Ötesinde Bir Mücadele Alanı Olarak Üniversite”, *Dönüştürülen Üniversiteler ve Eğitim Sistemimiz*, Servet Akyol, M. Kemal Coşkun, Zafer Yılmaz, M. Berkay Aydın ve Remzi Altunpolat (der.), Ankara: Eğitim Sen. Yayınları, s. 409-426.

Balyer, A. (2011). Türk Akademisyenlerin Akademik Özgürlük Algıları. *Eğitim ve Bilim*, 36(162), 138-148.

Benvenuti, Anna, “Eğitim ve Yeni Kültür Merkezleri”, Ortaçağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler), ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, İstanbul: Alfa Yayınları, 2014.

Bourdieu, P. (2000), *Pascalian Meditations*, Richard Nice (çev.), California: Stanford University Press.

Burke, Peter, Bilginin Toplumsal Tarihi, çev.: Mete Tuncay, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2010.

Charle, C. & Verger, J. (2005). Üniversitelerin Tarihi Gelişimi, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

Çetinsaya, G. (2013). *Akademik Özgürlük Bildirisi*
<https://www.yok.gov.tr/web/guest/ozguruluk>

Deleuze, G. ve Guattari, F. (2012), *Anti-Oidipus*, Fahrettin Ege, Hakan Erdoğan ve Mustafa Yiğitalp (çev.), İstanbul: Bilim Sosyalizm Yayınları.

Erol, B. (2005). “Ortaçag Avrupası ve Üniversiteler”, *Doğu-Batı*. S.33. Ankara. Doğu-Batı Yay. 81-97.

Erdem, A. E., 2012, Atatürk’ün Liderliğinde Üniversite Reformu: Yükseköğretim ve Bilim Tarihimize Dönüm Noktası, Belgi.(4).

Erdoğan, İ., 2004, Yeni Bin Yıla Doğru Türk Eğitim Sistemi, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Gasset, J. O.,(1997), Üniversitenin Misyonu, Birleşik Yayıncılık, İstanbul.

Gedikoğlu, T. (1990). Üniversite Özerkliği ve Akademik Özgürlük. Eğitim ve Bilim. Ankara.

Gedikoğlu, T. (2013). Yükseköğretimde Akademik Özgürlük. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3(3), 179-183.

Goff, J. (1999). *Ortaçag Batı Uygarlığı*. Çev. Hanife -Uğur Güven. İzmir. Dokuz Eylül Yay.

Goff, J. (2005). “Ortaçag’da Batı Avrupa”. *Doğu-Batı Dergisi*. Çev. Nilüfer Uluç. Ankara. Doğu-Batı Yay. 39-69.

Goff, J. (2006). *Ortaçag’da Entelektüeller*. Çev. Mehmet Ali Kılıçbay. İstanbul. Ayrıntı Yay.

Goff, J., (2017). Tarihi Dönemlere Ayırmak Şart Mı?, Türkiye İşbankası Kültür Yay. İstanbul.

Goff, J. (2008). *Avrupa’nın Dogusu*. Çev. Timuçin Binder. İstanbul. Literatür Yay.

Günay, D. & Gür, B. S. (2009). Dünyada üniversiteye giriş sistemleri ve ÖSS. İ. Bircan (Ed.), Türkiye’nin 2023 vizyonunda üniversiteye giriş sistemi (ss. 234-243). Ankara: Atılım Üniversitesi.

Gümüş, A., Akıncı, Ü ve Akçasoy, İ. (2014), *Araştırma Görevliliği: Akademisyenlik Değil Angarya Sekreterlik, Bilim Fidanlığı Değil “Amirin İçini İsteddiği Gibi Doldurduğu Bir Boşluk”*, Eğitim Sen YÖB-Yüksek Öğretim Bürosu, Araştırma Görevlileri Raporu, Ankara: Eğitim Sen.

Gürbüz, K., 2001, Türkiye’de ve Dünyada Yükseköğretim, ÖSYM Yayın No: 2001-4, Ankara.

- Hatiboğlu, M. T. (2007). *Karikatür Üniversite*. Ankara: Selvi Yayınevi.
- Hatiboğlu, M. T. (2000). *Türkiye’de Üniversite Tarihi*. Ankara: Selvi Yayınevi.
- İbrahimgil, M.Z. (2012). Lise Sanat Tarihi 2 Ders Kitabı, Koza Yayınları, Ankara.
- Karadağ, E. (2010). Eğitim bilimleri doktora tezlerinde kullanılan araştırma modelleri: Nitelik düzeyleri ve analitik hata tipleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16(1), 49-71.
- Karaman, S. & Bakırcı, F. (2010). Türkiye’de lisansüstü eğitim: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, 94-114.
- Kayadibi, F. (2006). Atatürk Döneminde Eğitim ve Bilim Alanında Gelişmeler, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, 1-21
- Kenan, S.(2015). Modern Üniversitenin Oluşum Süreci, *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, XLV, 333-367
- Kılıç, R., (1999). Türkiye’de Yükseköğretimin Kapsamı ve Tarihsel Gelişimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3).
- L. Stone, (1964), “The Educational Revolution in England, 1560-1640,” *The Past and Present Society* 28, s.41-80.
- Matthew, 1989, Donald, *Ortaçağ Avrupası*, çev.: M. Ali Kılıçbay, İletişim Yay, İstanbul.
- Mengüşoğlu, T., (1983), *Felsefeye Giriş*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Michelle Perrot. (2005). *Kadınların Tarihi Cilt IV Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya Çıkışı*. Çev. Ahmet Fethi. c. IV. İstanbul. İş Bankası ve Kültür Yay. 255-315.
- Mücren, B., Topal, Ç., Yıldırım, E. (2016). *Paylaşımlar, İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Nalbantoğlu, H.Ü. (2009). *Arayışlar, İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Nalbantoğlu, H.Ü. (2014). *Yan Yollar, İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Nalbantoğlu, H.Ü. (2003), “Üniversite A.Ş’de bir “homo academicus”: “*ersatz*” *yuppie*akademisyen”, *Toplum ve Bilim*, No: 7, s.7-42.
- Namal, Y. & Karakök, T. (2011) Atatürk ve Üniversite Reformu (1933), *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/ Journal of Higher Education and Science*, 1 (1), 27-35
- Okyanus Ansiklopedik Sözlük (1970). İstanbul: M.E. Matbaası.

- Opitz, C. (2005). “Geç Ortaçağ’da Yaşam”. *Kadınların Tarihi*. Ed. George Duby,
- Ortaş, İ., (2004). Üniversite Özerkliği Nedir?, *Üniversite ve Toplum Dergisi*, 4(1),7.
- Özcan, A. (2007). Akademide sorun ne? *Muhafazakâr Düşünce*, 35, 191-209.
- Özipek, B. B. (2001). Akademik Özgürlüğün Anlamı ve Gerekliliği. *Liberal Düşünce Dergisi*.185-195.
- Öztunalı, Ö., (2001). Üniversiteler Tarihi ve Vakıf Üniversiteleri, Rapor, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
- Papadopoulos, D., Stephenson, N., Tsianos, V. (2008), *Escape Routes: Control and Subversion in 21st Century*, London: Pluto Press.
- Pirenne, H. (2002). *Ortaçağ Kentleri*. Çev. Sadan Karadeniz. İstanbul. İletişim Yay.
- Rait, R. S. (1918). *Life in the Medieval University*. Londra. Cambridge University Yay.
- Ranciere, J. (2014), *Cahil Hoca: Zihinsel Özgürleşme Üzerine Beş Tez*, Savaş Kılıç (çev.), İstanbul: Metis
- Rukancı, F. & Anameriç, H. (2004). Ortaçağda İlk Üniversiteler: Studium Generale, *Felsefe Dünyası* ,1,39.
- Sargın, S., (2007). Türkiye’de Üniversitelerin Gelişim Süreci ve Bölgesel Dağılımı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (5).
- Sebetci, H. (2016). 11.-12. Yüzyıllarda Ortaçağ Avrupası’nın Eğitime Genel Yaklaşımı, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 2,3.
- Seggie,F,N. ve Gökbel,V. (2014). Geçmişten Günümüze Türkiye’de Akademik Özgürlük. SETA. İstanbul.
- Serdar, Murat, (2011). Geç Ortaçağlarda Doğu Biliminin Batı’ya Yansıması, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı.
- Stone, Lawrence (1964). “The Educational Revolution in England, 1560-1640,” *The Past and Present Society* 28, s.41-80.
- Taşdemirci, E. (1994) Atatürk’ün önderliğinde 1933 üniversite reformu, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5, 135-153.
- Terzioğlu,T. (26 Eylül 2003). Özerkliği Doğru Tartışmalı. *Radikal Gazetesi*.
- Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi 2007, s13-14 Ankara.

Ülgen, P. (2010). Geç Ortaçağ'da Avrupa'daki Üniversiteler ve Eğitim, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, VII/14.

Vergin, N., (2011). Bilim Camiası ve Tanınma İsteği, Doğu Batı Düşünce Dergisi, 4(7),43,Ankara.

Versan, V. (1989). “Üniversitelerin Tarihi Gelisimi ve Toplumsal Görevi”. *Hukuk Arastirmaları*. S.4.13-17.

Weber, M., (1996), “Meslek olarak bilim”, *Sosyoloji Yazıları*, Taha Parla (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, s.200-236

Weiker, W. F. (1962). Academic freedom and problems of higher education in Turkey. *Middle East Journal*, 16(3), 279-294.

Yener, E. (2005). “Ortaçağın Aydınlik Yüzü”, *Doğu- Batı Dergisi*. S.33. Ankara. Doğu-Batı Yay. 217-231.

Yıldırım, C. (2003). *Bilim Tarihi*. İstanbul. Tübitak Yay.

YÖK. (2018). Tez veritabanı. tez.yok.gov.tr adresinden edinilmiştir.

<http://www.canaktan.org/yeni-trendler/bilgi-yonetimi/bilgi-nedir.htm>

<http://www.islamigundem.com/dunyanin-ilk-universitelerini-muslimanlar-kurdu/>

<http://www.kulturelbellek.com/anadolu-selcuklu-medreseleri/>

<http://www.sessiztarih.net/2014/02/osmanlida-medrese-sistemi-nedir.html>

<http://dergipark.gov.tr/dpusbe/issue/4745/65122>

<https://www.frmtr.com/felsefe/4519836-universite-gelenegi.html>

<http://blog.milliyet.com.tr/ortacag-avupasi-nda-egitim-anlayisi-ve-ilkevrenkentler/Blog/?BlogNo=74048>

<https://www.ilem.org.tr/hakkimizda>

<https://www.ilem.org.tr/egitim>

<https://www.ilem.org.tr/2007-2008-egitim-donemi>

<https://www.ilem.org.tr/2018-2019-egitim-donemi>

<https://www.ilem.org.tr/egitim>

<https://www.ilem.org.tr/ihtisas>

<https://www.ilem.org.tr/akademik-egitimler>

<https://www.ilem.org.tr/2015-2016-ilem-yaz-akademisi>

<https://www.ilem.org.tr/proje-2000-sonrasi-turkiye-iktisadinin-degisimi>

<https://www.ilem.org.tr/turkiyede-toplumsal-degisim-projesi>

<https://www.ilem.org.tr/proje-osmanli-kitap-kulturu>

<https://www.ilem.org.tr/islam-ahlak-dusuncesi-projesi>

<https://www.ilem.org.tr/islam-dusunce-atlasi-projesi>

<https://www.ilem.org.tr/islamci-dergiler-projesi>

<https://www.ilem.org.tr/taskoprzde-kulliyati-projesi>

<https://insanvetoplum.org/hakkinda/amac-ve-kapsam>

<https://nazariyat.org/hakkinda/amac-ve-kapsam>

<https://www.ilem.org.tr/ilem-bulten-01>

<https://www.ilem.org.tr/medeniyeti-anlamak-sempozyumu>

<https://www.ilem.org.tr/1960-80-islamci-dergiler-sempozyumu>

<https://www.ilem.org.tr/2-islamci-dergiler-sempozyumu>

<https://www.ilem.org.tr/3-islamci-dergiler-sempozyumu>

<https://www.ilem.org.tr/islam-dusuncesinde-vicdan-calistayi>

<https://www.ilem.org.tr/mehicul-ahlkis-seniyye-calistayi>

<https://www.ilem.org.tr/islam-siyaset-dusuncesi-calistayi>

https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf

<http://www.tuba.gov.tr/tr/yayinlar/sureli-yayinlar/tuba-gunce-dergisi-1/44.-sayi-2012>

<https://tez.yok.gov.tr>

Öz Geçmiş

12.03.2019

1993 yılında Adana’da doğmuş, ilk ve orta öğrenimini Rıfat Argün İlköğretim Okulunda (2007), lise eğitimini Çağdaşkent Lisesinde (2011), lisans eğitimini Erciyes Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde (2016) tamamlamıştır. 2016 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyoloji Yüksek Lisans programına başlamış ve tezini Türkiye’de Akademik Bilgi Üretimi İlimi Etüdler Derneği (İLEM) Örneğini yazarak tamamlamıştır.

Sinem Kaya

